

Sanna-Pauliina Vaarala

NAAPURINA MATKAILU

**Köngäsläisten havaitsema kotikylän elämäntavan
muutos viime vuosikymmeninä**

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden maisterin tutkinto

Matkailututkimus

2015

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Naapurina matkailu. Kõngäsläisten havaitsema kotikylän elämäntavan muutos viime vuosikymmeninä.

Tekijä: Sanna-Pauliina Vaarala

Koulutusohjelma/oppiaine: Matkailututkimus

Työn laji: Pro gradu -työ

Sivumäärä: 130 +2 liitettä

Vuosi: 2015

TIIVISTELMÄ

Könkään kylä lähellä Levin matkailukeskusta on ollut mukana alueen kehityksessä kohti vetovoimaista matkailualueetta säilyttäen luonteensa perinteisenä jokivarsikylänä. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää kyläläisten kylässään kokemaa elämäntavanmuutosta ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Päättökysymys on: Mikä on matkailun rooli lappilaisen kylän elämäntavan muutoksessa? Osatutkimuskysymykset ovat: Millaiset arvot Lapin maaseudun elämäntavan taustalla vaikuttavat nykypäivänä? Millaista elämäntapaa ja arvomaailmaa matkailu tuo lähialueilleen? Minkälaisia toiminnallisia muutoksia matkailu on saanut aikaan?

Elämäntavan käsitteen avulla painotun tarkastelemaan yksilön arjen näkökulmaa matkailun tuomiin muutoksiin. Elämäntapa kuvaa elämän toimintojen kokonaisuutta ja sen taustalla vaikuttavat yksilön arvot sekä sosiaalinen ympäristö. Elinkeinojen muutos, alueiden elinvoimaisuus, sosiaaliset suhteet, vapaa-ajan käyttö ja asuinympäristön muokkaus tulevat osaksi yksilön elämäntapaa ja sen muuttumista.

Tutkimuksen aineisto koostuu 11 kertomuksesta, jotka on tuotettu maaliskuussa 2015. Kertomusten kirjoitustilaisuus järjestettiin yhteistyössä kyläyhdistyksen kanssa. Kirjoittamisen tueksi koostin kylästä aiemmin julkaistun materiaalin pohjalta kuvaesityksen virikkeeksi. Aineiston analyysimenetelmänä on kokonaisvaltainen muodonanalyysi, jossa olen hyödyntänyt juonianalyysiä ja aktanttimallia.

Kyläläiset kokivat matkailun vaikuttaneen vahvasti kylän elämään. Kylää koetelleiden hiljaisempien aikojen jälkeen matkailu on tuonut työpaikkoja ja elinvoimaisuutta, mikä mahdollistaa nykyisenlaisen elämän kylässä. Matkailu on vaikuttanut kylän asenneilmapiiriin ja perinteisiin. Esillä oli myös yksilöistä ja kylän itsenäisyydestä riippuvainen elämäntapa, jossa yhteistoiminta ja omien arvojen mukainen kylän kehittäminen ovat tärkeässä asemassa. Kertomusten kokonaisuudesta hahmottui yhteinen tarina kylän elämän muuttumisesta, jonka avulla oli mahdollista ymmärtää taustoja matkailua kohtaan oleville asenteille.

Tutkimus lisää tietoisuutta matkailun roolista elämäntavan muutoksessa. Tieteelliseen keskusteluun tutkimus tuo yksilön jokapäiväisen elämän näkökulman, jonka avulla on mahdollista ymmärtää ja ennakoita vaikutuksia ja niiden taustekijöitä. Tutkimus myös tarjoaa yhden mallin tutkia matkailun roolia suhteessa muihin yhteiskunnassa vaikuttaviin tekijöihin.

Avainsanat: elämäntapa, matkailukeskukset, matkailun vaikutukset, kylätutkimus, narratiivisuus

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_x

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	7
1.1. Matkailun vaikutukset paikalliseen elämään.....	7
1.2. Könkään kylä.....	9
1.3. Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät	12
1.4. Elämäntapa teoreettisena viitekehyksenä.....	14
1.5. Tutkimuksen hyöty.....	16
1.6. Tutkimuksen kulku.....	17
2. MATKAKOHTTEEN VAIKUTUKSET YMPÄRÖIVIIN ALUEISIIN	19
2.1 Matkailun vaikutukset Lapissa	21
2.2. Matkailun vaikutukset sosiokulttuurisesta näkökulmasta	24
2.3. Matkailun kohdealueiden elinvoimaisuus	28
2.4. Matkailijoiden esimerkin vaikutus	29
3. ELÄMÄNTAVAN MUUTOS.....	31
3.1. Elämäntavan käsite.....	32
3.2. Elämäntavan ja elämäntyylin rajanvetoja	33
3.3. Elämäntavan paikka postmodernissa yhteiskunnassa	36
3.4. Elämäntavan muutos Suomessa	38
3.5. Arvot ja asenteet elämän ihanteiden taustalla	41
4. MENETELMÄT JA AINEISTO	44
4.1. Aineiston tuottaminen kertomuksellisesti	45
4.2. Kuvalliset virikkeet aineiston tuottamisen apuna.....	46
4.3. Kertomus omien näkemysten jäsentäjänä	51
4.4. Kertomukset kylästä aineistona.....	52
4.4. Kokonaisvaltainen muodon analyysi	55
4.5. Tutkijan positio	60
5. YKSIÖ JA KYLÄN ELÄMÄNTAPA.....	63
5.1. Ystävät, naapurit, kyläläiset	63
5.2. Yhteistoiminnan merkitys toivotun elämäntavan saavuttamiseksi	70
5.3. Työteliäisyys ja muut arvojen jatkumot	75
6. MATKAILUN ROOLIT KÖNKÄÄN ELÄMÄNTAVAN MUUTOKSESSA.....	78
6.1. Asuinympäristön muutoksen kokeminen	78
6.2. Matkailun tuomat työmahdollisuudet ja elinvoimainen kylä.....	83

6.3. Avoimuuden ja suvaitsevaisuuden ilmapiiri	87
6.4. Perinteiden aseman muuttuminen	90
7. YHTEINEN KERTOMUS KÖNKÄÄN KYLÄSTÄ	97
7.1. Nostalgisoitu mennyt aika	98
7.2. Muutosten aika	101
7.3. Kylän nykypäivää.....	106
7.4. Kylän tarina	111
8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	115
8.1. Tutkimustulokset.....	115
8.2. Tutkimuksen arviointi	118
KIITOKSET.....	119
LÄHTEET.....	120
LIITE 1. Kutsu kirjoitustilaisuuteen	130
LIITE 2. Kirjoitustilaisuuden virikekuvat.....	131

Kuvioluettelo	s.
1. Elämäntavan tarkastelunäkökulmat	15
2. Matkailun vaikutukset osana sosiokulttuurista muutosta ovat yhteydessä elämäntavan muutokseen	19
3. Virikkeet osana vuorovaikutusta	48
4. Juonen perustyyppit: laskeva, nouseva ja paikallaan pysyvä. (Lieblich ym., 1998, s. 88–111.)	58
5. Greimasin aktanttikaavio (Sintonen, 1999, s. 70–71 mukaan).	59
6. Perheen kotiutumiseen vaikuttaneet toimijat	64
7. Kylässä viihtymiseen vaikuttaneet toimijat	67
8. Kylän toimintatapojen oppimiseen vaikuttaneet toimijat	68
9. Kylän naiset toiminnan rajoittajina	70
10. Kylän yhteistoimintaan vaikuttavat toimijat	74
11. Kylän kehittymisen ja rakentamisen toimijat	81
12. Matkailun roolit kylän vetovoimaisuudessa	84
13. Kylän muutos vetovoimaiseksi ja suvaitsevaiseksi asuinpaikaksi	88
14. Kylän asenneilmapiirin muutoksen toimijat	89
15. Kylän perinteiden asemaan vaikuttavat toimijat	91
16. Lapsuuden mennyt aika	99
17. Työteliäs mennyt aika	100
18. Perinteiset elinkeinot ja matkailuelinkeinon kasvavat työmahdollisuudet kohtaavat	102
19. Muuttoliikkeiden ja hiljentymisen aika	104
20. Matkailun tuomiin muutoksiin sopeutuminen	105
21. Alueen kehittyminen positiivisena kulkuna	107
22. Hyvä elämä kylällä	109
23. Elämäntavan näkökulma matkailun sosiaalisiin vaikutuksiin	114

1. JOHDANTO

1.1. Matkailun vaikutukset paikalliseen elämään

Aikaisempi tutkimus matkailun vaikutuksista Lapin kontekstissa sivuaa useasti elämäntavan muutoksen kuvailua matkailun vaikutusten kautta. Kyseessä ei kuitenkaan ole suoranainen tutkimus matkailun vaikutuksista elämäntapaan. Vallitsevia käsitteistöjä ovat paikalliset, matkailun kestävyys, päätöksenteko, matkailutyö, elinkeinot ja matkailukeskukset aluekehityksessä. (ks. Hakkarainen & Tuulentie, 2008; Järviluoma, 1993; Kauppila, 2004; Pyhäjärvi ym., 2011; Tuulentie ym., 2009.)

Matkailun vaikutuksia ympäröiville alueille onkin tutkittu yhä kiihtyvässä määrin myös sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden sekä vastuullisuuden näkökulmista niin kotimaassa kuin maailmalla. Matkailun myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia ovat työpaikat, kunnan elävöityminen, infrastruktuurin paraneminen, uudet sosiaaliset suhteet, palveluiden lisääntyminen (kaupat, kulttuuri- ja terveystalot), innovaatioiden leviäminen, paikallisen kulttuurin kysyntä ja omanarvontunnon lisääntyminen. (Järviluoma, 1993, s.73; Kauppila, 2004, s. 192–195; Mettiäinen, 2007, s. 11, 102). Kriittisesti paikalliset suhtautuvat matkailun aiheuttamiin ympäristön muutoksiin. Muutokset tulevat ilmi maisemassa ja perinteisten harrastealueiden siirtymisessä arkiympäristöstä kauemmaksi. Kylän yhteishengen väheneminen ja kausiluontoisten työpaikkojen aiheuttama stressi koetaan sosiaalisesti ei-toivottuina muutoskulkuina. Myös korostunut viihdepalveluiden saatavuus voi johtaa ongelmiin, sillä paikalliset elävät paikkakunnalla arkeaan samaan aikaan, kun matkailijat ovat kohteessa lomalla. (Jokinen ym., 2009; Mettiäinen, 2007, s. 11–12, 102.) Niin positiiviset kuin negatiiviset muutokset muokkaavat ihmisten arkipäivää. Ei ole mahdollista suoraviivaisesti rajata sosiaalisia muutoksia muista muutoksista, kuten fyysisen ympäristön muokkaamisesta ja taloudellisista vaikutuksista erilleen. Rakentamiseen, palvelukentän kehittämiseen ja työllisyyteen tähtäävät ratkaisut muokkaavat ihmisten arkipäivää. Fyysisen ympäristön muokkauksella on suhde ihmisten jokapäiväiseen toimintaan. (Jokinen ym., 2009, s. 60.)

Matkailun vaikutukset sisältävätkin aina monta tarkastelunäkökulmaa. Matkailutyö on luonteeltaan sesonkiluonteista ja useasti vuorotyötä aikoina, jolloin muut ovat vapaalla. Tämä voi olla henkisesti kuluttavaa, mikä vaikuttaa vapaa-aikaan ja perhesuhteisiin. (Hakkarainen,

2009, s. 139–144, 164–147.) Toisaalta matkailuala voi tarjota nuorille aikuisille mahdollisuuden siirtyä työelämään joustavasti opiskelujen lomassa, sillä sesonkiluonteisten työpaikkojen etuna on niiden mukautuminen viikonloppu- ja loma-aikojen töiksi opiskelujen ja elämänmuutosten mukaan. Matkailun tuomat nuorille aikuisille suunnitellut aktiviteetit osaltaan myös lisäävät alueen nuorten kiinnostusta jäädä kotipaikkakunnalle. (Möller, 2012.) Muutoksen hahmottaminen yksilöiden näkökulmasta onkin tärkeää, jotta päätöksiä voidaan tietoisesti tehdä toivottuun suuntaan.

Kansainvälisessä tutkimuksessa on samoja piirteitä kun yllä kuvatussa Suomen Lappia koskevassa tutkimuksessa. Matkailun vaikutusten tarkastelu tapahtuu useasti yleisellä tasolla kartoittaen matkailun tuomia negatiivisia ja positiivisia ilmiöitä (Deery ym., 2012). Vaikutusten taustalla olevia tekijöitä on tutkittu harvemmin. Pizam (1978) oli ensimmäisiä, joka tutki matkailun vaikutuksia paikallisten kokemusten kautta. Hänen mukaansa paikkakunnan vahva painottuminen matkailuun lisäsi paikallisten negatiivista suhtautumista, kun taas taloudellinen riippuvuus matkailusta lisäsi positiivista suhtautumista yksilötasolla. Myönteisyys matkailua kohtaan onkin useimmiten tulosta henkilökohtaisista suhteista matkailijoiden kanssa, jolloin matkailijat ovat tuttuja eivätkä määrittelemättömiä toisia (ks. Pizam, 1978; Krippendorf 1987, Bruntin & Courtneyn, 1999, s. 498-499 mukaan). Paikallisten asenteita matkailua kohtaan määrittää sosiaalisten kontaktien lisäksi paikalliskulttuurin asettamat lähtökohdat. Tästä syystä matkailun vaikutuksista ei ole mahdollista tehdä yleispätevää, kaikkia kohteita koskevaa esitystä. Eri kulttuureissa matkailun tuomat muutokset otetaan vastaa eri tavoin, näin ollen taloudelliset, ympäristölliset ja kulttuuriset muutokset peilautuvat aina sosiaalisten vaikutusten kautta. (ks. Tosun, 2002.)

Toisena näkökulmana matkailun sosiokulttuuristen vaikutusten tutkimuksessa on matkailun vaikutus paikallisten toimintaan ja arvomaailmaan. Suorat ja epäsuorat kontaktit matkailijoiden kanssa vaikuttavat paikallisiin. Epäsuorilla kontakteilla, kuten matkailijoiden toiminnan tarkkailulla, voi olla huomattavammat vaikutukset paikallisten käyttäytymiseen, sillä matkailijan toiminta on irrotettuna pois kontekstistaan. Tutustuminen matkailijoihin lisää ymmärrystä ja auttaa hahmottamaan eron matkailijan arkitodellisuuden ja lomakäyttäytymisen välillä. (Fisher, 2004, s. 339; Mathieson & Wall, 1982, s.135.)

1.2. Könkään kylä

Tutkimuskohteenani on matkailun vaikutuspiirissä oleva lappilainen kylä. Puhuminen kylästä matkailun vaikutuksen alla sisältää jo ennako-oletuksia matkailun vahvasta roolista alueella. Onkin tietoinen valinta ottaa tarkasteluun matkailukeskuksen läheisyydessä, ei (liike)toiminnallisessa ytimessä, oleva alue. Oletukseni on, että tällaisella alueella matkailun tuomat mahdollisuudet arkielämälle ja toisaalta maaseutumaisen ympäristön perinteinen elämäntapa tulevat yhtäaikaaisesti ilmi. Liiketoiminnallisella alueella näkyy selkeimmin matkailua ajatellen rakennettu infrastruktuuri, joka harvenee tultaessa ulospäin kohteen keskuksesta. Keskusta on silti merkityksellinen palvelukokooma ja työllistäjä myös ympäröiville alueille. (Kauppila, 2004, s. 84–85, 175–180.)

Edellä mainitut kriteerit täyttyvät Könkään kylän kohdalla. Kylä sijaitsee Kittilän kunnassa lähellä Levin matkailukeskusta. Tilastokeskuksen vuoden 2013 tilastojen mukaan Könkään ja Hanhivaaran yhdessä muodostamalla postinumeroalueella asuu 220 asukasta, joista naisia 104 ja miehiä 116. Kyläläisten keski-ikä on 43 vuotta. Talouksia kylässä on 102 ja talouden keskokoko on 2,1. Eläkeläis- ja lapsitalouksia on lähes saman verran (25 ja 22). Kylän matkailuvetoisesta luonteesta kertoo kesämökkien runsas määrä, 87, suhteessa asuintalojen määrään, joita vuonna 2013 oli 97. (Tilastokeskus, 2013.) Levin sijaintikylä Sirkka ja Könkään kylä ovat naapuruksia, ja Levin keskustasta Könkäälle kertyy matkaa noin kymmenen kilometriä. Kylässä on ollut Levin alkutaipaleelta asti matkailuyrittäjyyttä ja linkittymistä matkailukeskukseen. Matkailun ohjelmapalvelut nostavat esille kylän perinteistä kulttuuria, ja kylän yrityksissä on meneillään hankkeita perinnetiedon kattavampaan hyödyntämiseen matkailussa. Esimerkiksi Levin matkailua kehittänyt yrittäjä Päivikki Palosaari suunnittelee Könkäällä sijaitsevan Taivaanvalkeiden hotellin ja Tonttulan jatkokehittämistä elämyskeskukseksi hyödyntäen Lapin mystiikkaa ja perinteiselle lappilaiselle elämänmenolle ominaista luonnon ehdoilla elämistä (Levin Sanomat, Joulukuu 2014). Könkästä kuitenkin eroaa ympäristönä Levin kaupunkimaisesta alppikylämiljööstä. Sirkkan kylän muutokseen verrattuna kylä on viime vuosikymmeninä säilynyt maaseutumaisena ja perinteisenä ympäristönä, vaikka kylään on noussut uusia asuintaloja ja yritystoiminta on kehittynyt.

Saamelaisuus on Kittilässä aikojen saatossa sulautunut suomalaisuuteen, eikä saamelainen kulttuuri ole kunnan kylissä juurikaan näkyvillä, vaikka monella Könkään kyläläiselläkin on

saamelaisia sukujuuria. (Jokela, 2007, s. 37–45; Kittilän kuntakirja, 1998, s. 10–11.) Toki matkailumarkkinointi ja ohjelmapalvelut hyödyntävät Lapin matkailulle tyypillisesti saamelaista kuvastoa ja kulttuuriperinnettä. Viimeisen vuosikymmenen aikana saamelaisen kulttuurin hyödyntämisestä kaupallisiin tarkoituksiin on kuitenkin käyty keskustelua. Tämän seurauksena Kittilän aluettakin tuodaan enemmän esille luonnon elementeillä, ulkoaktiviteeteilla ja erilaisilla rentoutumismahdollisuuksilla (esim. Matkailijan Kittilä, 2010; Tätä kaikkea Levi tarjoaa, 2015). Kittilän kristilliseen elämään on vahvasti vaikuttanut lestadiolaisuus. Liikkeen alkuajoilla Köngäs oli yksi tapahtumapaikoista ja kylästä tuli merkittäviä saarnamiehiä, jotka vaikuttivat laajemmalla alueella. Herätysliike ja kirkko kävivät myös linjanmäärittelykampailuja, ja kirkonmiehet etsivät lestadiolaisuudesta syytä sisäisiin järjestysongelmiin. (Tuominen, 1999, s. 48–50.) Nykyisin liike on kuitenkin luonteva osa alueen hengellistä elämää.

Lapin sodassa moni Kittilän kylistä poltettiin saksalaisten toimesta, Köngäs kuitenkin säästyi tältä kohtalolta. Kylän vanhimmat rakennukset ovatkin 1800-luvulta. (Jokela, 2006, s. 65). Vanhojen talojen lomaan on syntynyt uutta rakennuskantaa uusien sukupolvien asettuessa kylään asumaan. Kylä on muodostunut joen varteen, joka oli ennen vanhaan pääkulkureitti. Sittemmin liikenneyhteydet kylään ovat parantuneet tien tulon myötä, ja tälle hetkellä tekeillä on kevyenliikenteenväylä Sirkasta Könkäälle. Könkään kylän jälkeen tie muuttuu asfaltoimattomaksi. Edelleen kylän läpi virtaava Ounasjoki määrittää köngäsläisten identiteettiä. Joessa on uitettu tukkeja, ja joki on tarjonnut harrastusaktiviteetteja. Joesta päättäminen on tullut osaksi kyläläisten itsemääräämisoikeutta. Vuonna 1983 Ounasjoki suojeltiin erityislailalla, mitä edelsi kyläläisten kamppailu joen valjastamista vastaan. (Jokela, 2006, s. 56–58.)

Pohjoisesta sijainnistaan huolimatta kylän vallitseva elinkeino on perinteisesti ollut karjatalous, ja porotaloudella on ollut vahvempi sija muissa Kittilän kylissä (Kittilän kuntakirja, 1998, s. 10–11). Maataloustöihin, kuten heinäntekoon, kuului vahvana yhteisen tekemisen perinne ja työn lomassa paikalliset tarinat siirtyivät luontevasti sukupolvelta toiselle. Maatalouden vuodenvaihtelun lisäksi aikaa rytmittivät kalastus ja metsästyks, jotka olivat osa toimeentuloa. Jokelan mukaan nykyiset Lapin markkinoinnissa korostetut kahdeksan vuodenaikaa pohjaavat juuri kalastuksen ja metsästyksen määrittelemiin vuodenaiksidonnaisiin töihin ja niihin valmistautumiseen. (Jokela, 2006, s. 46–54.) Matkailuntutkimuksen näkökulmasta on kiinnostava huomio, että työnteon sesonkiajattelu

pohjaa perinteisten elinkeinojen antamaan malliin. Itse työnteko ja sen arvostus ovat korostuneesti esillä Kittilän kunnan ja Könkään kylän historian ja perinteiden kuvauksissa. Könkään ja Rautuskylän perinnetietoa kokoavassa kirjassa 'Täälläki on suuri paljous elämää' (Erkkilä toim., 2006) kyläläisiltä kerätyissä tarinoissa näkyy menneiden aikojen työteliäisyys ja selviytyminen ajan haasteista. Samoin vanhemmassa 'Kittilän kuvakirjassa' (Erkkilä, 1973) nostetaan esiin ahkeria työhmiisiä ja elinympäristön karuutta. Myös kättilönä päätyönsä tehnyt Iris Palosaari on elämänsä ja kylien arkea kuvaillessaan tuonut esille jokapäiväistä selviytymistä ja kohtaamiaan haasteita. Kättilön työ vaati paljon ongelmanratkaisukykyä ja työhön saattoi kuulua esimerkiksi eläinten hoitoa eläinlääkärin palveluiden ollessa saavuttamattomissa. Työ jatkui myös kotityön merkeissä, sillä luonnon antimet ja riistaeläimet tarjosivat jokapäiväisen ruuan, joka valmistettiin alusta alkaen itse. (Larsen, 2006.)

Suomessa sotien jälkeen alkanut elinkeinorakenteen muutos johti lopulta ajatteluun, jonka mukaan maanviljely ja karjatalous eivät enää työllistä yhtä suuria ihmismääriä kuin aiemmin. Kyläyhteisöä yhdistäneet elinkeinot menettivät merkitystään. 1960- ja 70-luvuilla Lapin alueelta muutti paljon ihmisiä työn perässä muualle Suomeen ja Ruotsiin. Varsinkin Kittilää esittävässä kuvateoksessa vuodelta 1973 välittyy maaseutukuntien silloinen tunnelma. Ihmisten oli vaikea ymmärtää, miksi vuosikausien raivausurakka päättyi yhtäkkiseen työn kannattamattomuuteen ja siihen, että pellot laitettiin pakettiin (ks. Erkkilä, 1973). Matkailutoiminnan aktivoituminen Lapissa 1980-luvulta lähtien toikin uusia työllistymismahdollisuuksia ja kannusti yrittäjyyteen. 1970-lukuun verrattuna maaseudulla asumisen toivottomuus ja elinkeinojen rakennemuutoksesta johtuva apatia ovat nykyisessä viestinnässä muuttuneet toiveikkuudeksi matkailun tuomien mahdollisuuksien edessä. Kuten Lapin aluetta koskevan aikaisemman tutkimuksen kohdalla tulee ilmi, menneiden vuosien muistot kylien hiljenemisestä vaikuttavat edelleen matkailuun suhtautumiseen (Jokinen, Mettiäinen, Sippola ja Tuulentie, 2009, s. 65–68, 80–81). Nykyisin suurin osa Könkään kylän työvoimasta on työllistettynä. Vuonna 2012 palveluala tarjosi huomattavasti eniten työpaikkoja, 60 paikkaa, suhteessa seuraavaksi tulevaan alkutuotantoon, joka tarjosi enää 8 työpaikkaa. Palvelualan tehtäviä tarjosivat eniten terveys- ja sosiaalipalvelut sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminta. Kylän 188:sta 18 vuotta täyttäneestä sadalla on ammatillinen tutkinto, 14:lla ylioppilastutkinto ja alemman tai ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita on yhteensä 30. (Tilastokeskus, 2012.)

Kylä on ollut 2000-luvulla mukana Lapin hulluus –hankkeessa, jonka tuloksena oli perinnetietokirja. Kesällä 2010 on kuvattu kylää esittelevä video YouTubeen Kittilän kulttuurista vetovoimaa –hankkeessa, jossa kunnan kylille kuvattiin lyhyet videot matkailutarkoitusta varten. Kittilän kylät –hankkeessa, joka päättyi 2013, perustettiin jokaiselle kylälle omat sivut sekä toimitettiin kylistä kertova kirjanen. Kaikissa hankkeissa on ollut mukana Kideve eli Kittilän kunnan elinkeinotoimen liikelaitos, jonka tarkoituksena on kehittää Kittilän kunnan aluetta ja sen kilpailukykyä esimerkiksi EU-rahoitteisten projektien avulla (Kideve elinkeinopalvelut, 2015).

Könkään koulu otettiin uudelleen käyttöön Sirkan koulurakennuksen remontoinnin takia. Lasten määrä Könkään kylässä on noussut niin paljon, että Sirkan koululuokista kaksi on toistaiseksi siirretty tilanpuutteen takia Könkäälle. Kylällä ei ole ruokakauppaa tai muita liikkeitä. Lähimmät kaupat ovat Sirkan kylässä ja Kittilän kirkonkylällä. Sen sijaan Könkäällä on matkailuun liittyvää yrittäjyyttä muun muassa ohjelmapalveluita, majoitusta, kahvilatoimintaa sekä huolinta- ja rakennuspalveluita. Kylällä toimivia yhdistyksiä ovat Könkään erämiehet ry ja Kyläyhdistys. Aktiivisten kyläläisten aloitteesta sai alkunsa 2013 valmistunut Akanrimmen lintutorni, joka toteutettiin kyläyhdistyksen voimin (Tohmo, 2013).

1.3. Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät

Ajat ja tavat muuttuvat, mutta mikä on taustalla oleva muutosvoima? Matkailun on tutkitusti todettu muuttavan paikallisyhteisöjen toimintaa ja arvoja. Työllistävän vaikutuksen lisäksi matkailun myötä tulee ajankohtaiseksi kehittää alueen palveluita ja uudistaa infrastruktuuria. Muutokset vaikuttavat alueella vakituisesti asuvien ihmisten arkeen. Toisaalta paikallisyhteisöjen nykypäivän arki ilman matkailua olisi tuskin samanlaista kuin esimerkiksi viisikymmentä vuotta sitten. Tämän tutkimuksen päätutkimuskysymys on, *Mikä on matkailun rooli lappilaisen kylän elämäntavan muutoksessa?* Tapauksellisesti tutkimus rajautuu matkailukeskuksen läheisyydessä olevaan Könkään kylään. Keskittyminen yhteen kylään on tietoinen päätös, jonka taustalla on tutkimuksellinen kiinnostus paneutua yhden alueen tarjoamaan tietoon mahdollisimman monipuolisesti. Laajempia matkailun kehityksen linjoja kartoittavia tutkimuksia on jo olemassa runsaasti. Tutkimuksen tarkoitus on tarjota näkökulmia kylän elämäntavan muutokseen, esimerkiksi elinkeinojen, vapaa-ajan, sosiaalisten suhteiden ja perinteiden säilymisen näkökulmasta. Pyrkimys on myös taustoittaa muutosta ja pohtia muutoksessa olevia erilaisia vaikuttimia mahdollisimman monipuolisesti.

Aiempi matkailun vaikutuksia kartoittanut tutkimus on valtavirraltaan pyrkinyt tunnistamaan erilaisia muutoksen osa-alueita ja ilmentymiä. Tarvetta on kuitenkin myös selittää muutoksen syitä. Ei ole yksioikoista, että matkailu itsessään saa aikaan muutoksia, sillä matkailuilmio on osa yhteiskuntaa. Ihmiset, niin paikalliset kuin matkailijat omaavat ennakkokäsityksiä, jotka vaikuttavat heidän suhtautumiseensa yhteiskunnan ilmiöihin. (Deery, Jago & Fredline, 2012.)

Ensimmäisenä osatutkimuskysymyksenä on: *Millaiset arvot Lapin maaseudun elämäntavan taustalla vaikuttavat nykypäivänä?* Kyseessä ovat ne arvot, jotka ohjaavat oman elämäntavan ihanteita ja elämän päätöksentekoa ja suhtautumista matkailun tuomiin muutoksiin. Koska matkailu on osa yhteiskuntaa, toisena osatutkimuskysymyksenä on osittain matkailun vaikutusten kokemuksellista puolta esille tuova kysymys: *Millaista elämäntapaa ja arvomaailmaa matkailu tuo lähialueilleen?* Kolmantena osatutkimuskysymyksenä on: *Minkälaisia toiminnallisia muutoksia matkailu on saanut aikaan?* Tässä katson elämäntapaa sitä rakentavien osa-alueiden, kuten elinkeinojen muutoksen, sosiaalisten suhteiden, vapaa-ajan ja asuinympäristön muokkauksen, kautta rakentavan kokonaiskuvan matkailun aikaan panemasta muutoksesta.

Aineiston tuottamisen tapana on kertomusten kirjoittaminen virikkeiden avulla yhteisessä kirjoitustilaisuudessa. Tilaisuus järjestettiin kyläyhdistyksen yhteyshenkilön kautta ja siitä tiedotettiin kyläyhdistyksen ilmoitustaululle laitettulla osallistumispyynnöllä ja postiluukkuihin jaetuilla esitteillä. Toin tilaisuudessa esille tutkimuksen hyötyä asianosaisille sopimalla tulosten esittämisestä samanlaisessa tilaisuudessa tutkimuksen valmistuttua.

Pyysin kyläläisiä kirjoittamaan aiheella ” Miten eläminen ja arki kylällä ovat oman kokemuksesi mukaan muuttuneet viime vuosikymmeninä? Esimerkiksi konkreettiset muutokset työssä, vapaa-ajan käytössä ja sosiaalisissa suhteissa. Minkälaiset asiat muutokseen ovat vaikuttaneet?”. Kirjoittaminen toisen antamasta aiheesta rajatussa ajassa on haasteellista. Sen takia esitin kirjoittamisen virikkeeksi koostamani kuvasarjan, jossa näkyy kylän menneisyyttä, nykyistä elämää ja matkailua koskevia teemoja. Kuvasarja ohjaa tarkoituksenmukaisesti kertomusta tiettyyn aihepiiriin ja vuoropuheluun tutkijan valitsemien virikkeiden kanssa. Tutkimusaineiston kerääminen kertomuksina pohjaa ajatukseen, että kertominen on ihmiselle luontainen tapa jäsentää kokemuksiaan ja elämänvaiheitaan. Tämän konstruktivistisen ajatuksen mukaan ihmisen tieto rakentuu aikaisemman tiedon uudelleen arvioinnista uusien kokemusten ja sosiaalisten suhteiden myötä. (Heikkinen, 2000, s. 50.)

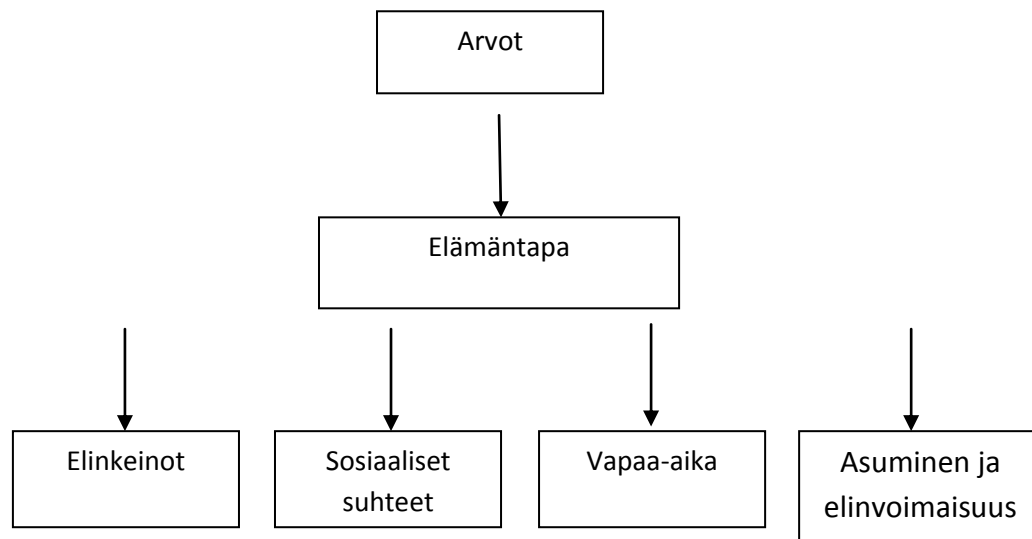
Tutkimuksessa kertomuksen sisältöä ei ymmärretä tosikuvauksena tapahtumien kulusta. Sisältö kuvaa kertojan merkityksellisiksi kokemia asioita, keskeisiä toimijoita ja tapahtumia, joiden kautta kertoja ymmärtää tutkittavan ilmiön. Kertomus kokonaisuutena onkin kertojan editoima kooste, jonka sisällöllisten valintojen merkitykseen pääsee käsiksi tutkimalla tapahtumien ja tekijöiden linkittymistä toisiinsa. Yksilön näkemyksen hahmottamisessa mielenkiintoista on myös kertomusten painotusten hahmottaminen, eli millaiset asiat kertomuksessa tulevat näkyvimmin esille. (Roos, 1985, s. 40–43.)

Lieblich ym. (1998) ovat esittäneet narratiivisen analyysin jakamista neljään toisiinsa yhdisteltävään näkökulmaan. Tämän tutkimuksen analyysi on luonteeltaan kokonaisvaltainen muodonanalyysi. Menetelmällisinä työkaluina hyödynnän kertomusten juonen analyysia kokonaisuuden hahmottamisessa Tuval-Maschiacin käyttämän mallin mukaan (Lieblich ym., 1998, s. 1–16, 88–104) ja Greimasin aktanttimallia (Greimas 1979, Sintosen 1999, s. 70–71 mukaan) toimijoiden roolien esille tuomisessa. Kertomuksen sisältöä ei silti sivuuteta ja jätetä vähemmälle huomiolle, päinvastoin. Muodonanalyysi estää sisällön lukemisen liian yksinkertaisesti ja asettaa tapahtumat ja yksityiskohdat osaksi laajempaa kertomuksen kontekstia. Sisällön merkitys tutkimuskohteena on sisällön tutkimukseen verrattuna toinen. Sisällönanalyysi keskittyy havainnoimaan kertomuksen toimintoja ja tapahtumia ennemmin kuin sitä, millaisen merkityksen kertoja tapahtumille antaa. (Elliot, 2005, s. 41–42.; Lieblich ym., 1998.)

1.4. Elämäntapa teoreettisena viitekehyksenä

Tutkimuksessa käsittelen tarkemmin neljää elämäntapaan vaikuttavaa osa-aluetta (kuvio 1.). Valinnan taustalla on perehtyminen aikaisempaan tutkimukseen matkailun tuomista muutoksista tietyille elämän alueille, jotka ovat taloudelliset vaikutukset ja työllisyys, sosiaaliset vaikutukset ja niiden kokeminen, muutokset vapaa-ajan käytössä ja ympäristön muokkautuminen. Matkailun vaikutukset näkyvät sekä yksilö- että kylätasolla, elinkeinojen muutos voi yksilön elämässä näkyä ammatin valinnassa ja vapaa-ajan käytön muutokset kaipuuna yhteisöllisempään ajanviettoon. Rajasin edelleen elämäntavan tarkastelun osa-alueita tämän tutkimuksen aineistosta nostamieni Könkään elämäntavan muutosta kuvaavien piirteiden avulla. Pyrkimykseni oli tuoda esille narratiivisella lähestymistavalla tavoittelemaani aineistolähtöisyyttä myös teoreettiseen viitekehykseen. Matkailun

vaikutusten teemat kohtaavat Suomessa viime vuosikymmeninä koetun elämäntavan muutoksen piirteet, joita käsitellen tarkemmin luvussa 3.4.

Kuvio 1. Elämäntavan tarkastelunäkökulmat

Tässä tutkimuksessa elämäntapa on ensisijaisesti käsite, jolla pyritään kuvaamaan, kuinka ihmiset elävät ja kuinka arkipäiväinen elämä on muuttunut. Elämäntapa kuvaa elämän toimintojen kokonaisuutta, se määrittelee tapaa, jolla päivät, viikot ja kuukaudet menevät eteenpäin. Elämänvaihe, elinolosuhteet, vuorovaikutus muiden kanssa ja yleinen yhteiskunnallinen tilanne ja kehitys muokkaavat elämäntapaa. Elämäntapaan vaikuttavat myös vahvasti yksilön ja yhteiskunnan normit ja arvot. Osana yhteiskuntaa ja elinympäristöään yksilö omaksuu arvoja ja asenteita, jotka vaikuttavat siihen, millaista elämää hän tavoittelee. Elämäntapa ei kuitenkaan ole kohtalonomainen ulkopuolisten tekijöiden aikaansaama lopputulos, vaan yksilö aktiivisesti vaikuttaa elämäntapaansa omilla valinnoillaan. Ympäristö toisaalta herättää yksilöstä riippuen samaistumisen tai erilaistumisen tarvetta. Elämäntapa ilmenee elämän eri osa-alueilla, joita ovat muun muassa elämäntyyli, hyvinvointi ja ajankäytölliset valinnat. (Heidegren, 2004, s.55; Roos, 1985, s. 31.)

Arvot on merkitty kuvioon taustalle (kuvio 1.), sillä ne vaikuttavat yksilön valintoihin elämäntavan eri osa-alueilla. Arvot voidaan jakaa itseisarvoihin ja välineellisiin arvoihin. Välineellisillä arvoilla tarkoitetaan jonkin tavoitteen saavuttamiseksi oleellisia arvoja, kuten hyöty ja tehokkuus. Itseisarvoja sen sijaan ovat esimerkiksi hyvyys, kauneus ja ihmisarvo. Niin itseisarvot kuin välineelliset arvot vaikuttavat ihmisen toiminnan taustalla ja tulevat

esiin elämän valintatilanteissa. (Purjo, 2014.) Talonpoikaiset arvot vaikuttavat suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen vahvasti, vaikka kaikilla ei enää ole toiminnallista kytköstä maaseudulle. Talonpoikaisia arvoja ovat muun muassa työnteko, ahkeruus, säästäväisyys, selviytyminen, itsenäisyys ja luonnonläheisyys. Varallisuuden kasvattamisen sijaan ensisijainen tavoite on mahdollisuus toteuttaa valittua elämäntapaa ja siirtää oma elämäntyö sukupolvelta toiselle. (Lassila, 2005, s. 89–92.)

1.5. Tutkimuksen hyöty

Tutkimus ei pyri laajaan yleistettävyyteen, sillä vastaavia tutkimuksia on jo tuotettu. Ensisijaisena tavoitteena onkin monipuolinen kuvaus matkailun vaikutusten ilmenemisestä yksilön arkielämässä yhden kylän asukkaiden näkökulmasta. Yksilön arjen näkökulman kautta on mahdollisuus oppia ymmärtämään paikallista todellisuutta. Narratiivisen lähestymistavan etuna on aineiston kerronnallisuus, joka tulee osaksi tulosten esittämistä. Kertomusten kautta lukija pystyy eläytymään toisten ihmisten todellisuuteen ja pohtimaan esitettyjä asioita omalle kohdalleen (Lüthje, keskustelu 2014). Asioiden sisäistäminen edesauttaa tiedon soveltamista henkilökohtaisella tasolla sekä laajemmin matkailuun liittyvässä päätöksenteossa. Pyrkimyksenä on myös tuottaa tietoa, jolla on merkitystä lappilaisten kylien oman päätöksenteon ja matkailuun vaikuttamisen suhteen.

Omaan arkeen kuuluvat asiat tulevat helposti itsestänselvyyksiksi, joihin ei kiinnitetä huomioita. Paikalliset ihmiset ovat kuitenkin parhaita asiantuntijoita oman elämänsä ja asuinympäristönsä muutoksen suhteen. Tutkimus lisää matkailualan yrittäjien ja tutkijoiden tietoisuutta matkailun vaikutuksista ja niiden kokemiseen vaikuttavista taustekijöistä, sekä auttaa tiedostamaan matkailun vaikutusten laaja-alaisuutta matkailuelinkeinon ulkopuolisten ihmisten näkökulmasta.

Henkilökohtaisessa arjessa korostuvatkin osittain eri asiat kuin koko maakunnan kehittämistä matkailun avulla ajavissa esitteissä, joissa matkailun mahdollisuudet ovat koko todellisuus. Voi sanoa, että yksilötasolla elämän muuttumiseen vaikuttavat niin yhteiskunnalliset asiat ja matkailun kehittyminen kuin suhteet naapuriin ja muihin läheisiin ihmisiin, joiden kanssa ollaan paljon tekemisissä. Matkailu on silti merkittävä toimija ja tarjoaa monelle elinkeinon sekä vapaa-ajan mahdollisuuksia. Tutkimuksen avulla on mahdollista saada perspektiiviä matkailun asettumiseen osaksi arkea.

Metodisten lähtökohtien lisäksi tavoitteena on esittää tutkimustulokset sellaisessa muodossa, että mahdollisimman moni matkailun ja kylien kehittämisestä ja elinvoimaisuudesta kiinnostunut innostuisi lukemaan tutkimuksen. Keinoina on tarinallisen ajattelun hyödyntäminen tulosten esittämisessä, huomion kiinnittäminen oman tutkimustekstin kerronnallisuuteen ja tekstiä elävöittävien elementtien käyttö.

1.6. Tutkimuksen kulku

Toisessa luvussa käyn läpi aikaisempaa tutkimusta matkakohteen vaikutuksista ympäröiville alueille. Tarkoituksena on rakentaa ymmärrystä matkailutoiminnan ja paikallisen arjen vuorovaikutuksellisuudesta. Aikaisemman tutkimuksen avulla tulee loogiseksi yhdistää elämäntavan muutos keskustelu osaksi matkailun paikallisvaikutusten kokonaisvaltaista tutkimusta. Luvun alussa esittelen tutkimustiedon valossa matkailun merkitystä alueellisena muokkaajana Lapin alueella. Tämän jälkeen käyn läpi matkailun vaikutusten piirteitä, jotka linkittävät aiempaa matkailututkimuksen piirissä tehtyä tutkimusta osaksi elämäntavan muutoksen tutkimusta.

Kolmannessa luvussa määrittelen elämäntavan käsitteen muodostaman teoreettisen viitekehyksen. Suhteutan suomalaisen elämäntavan käsitteen osaksi kansainvälistä tutkimusta elämisen tavoista ja tyyleistä. Käyn läpi myös elämäntavan merkitystä nyky-yhteiskunnassa ja suomalaisen elämäntavan muutosta. Suomalaisen elämäntavan muutosprosessin hahmottaminen antaa vertailukohtan tämän tutkimuksen tuloksiin, jossa esitän ajallisen muutosprosessin menneestä ajasta nykyaikaan. Luvun lopuksi käyn läpi erilaisia arvoja ja arvojen muutosta suomalaisessa yhteiskunnassa elämäntavan näkökulmasta.

Neljännessä luvussa avaun tutkimuksen menetelmällistä puolta. Pohdin kertomuksellisen aineiston luonnetta ja tieteellistä arvoa. Kuvailen tutkimuksen aineiston tuottamisen prosessin ja jokaisessa vaiheessa tekemäni valinnat: Kuvakoosteen työstämisen, aineiston tuottamisen tilanteen ja analyysimenetelmät. Kuvailen myös aineiston luonnetta ja pätevyyttä.

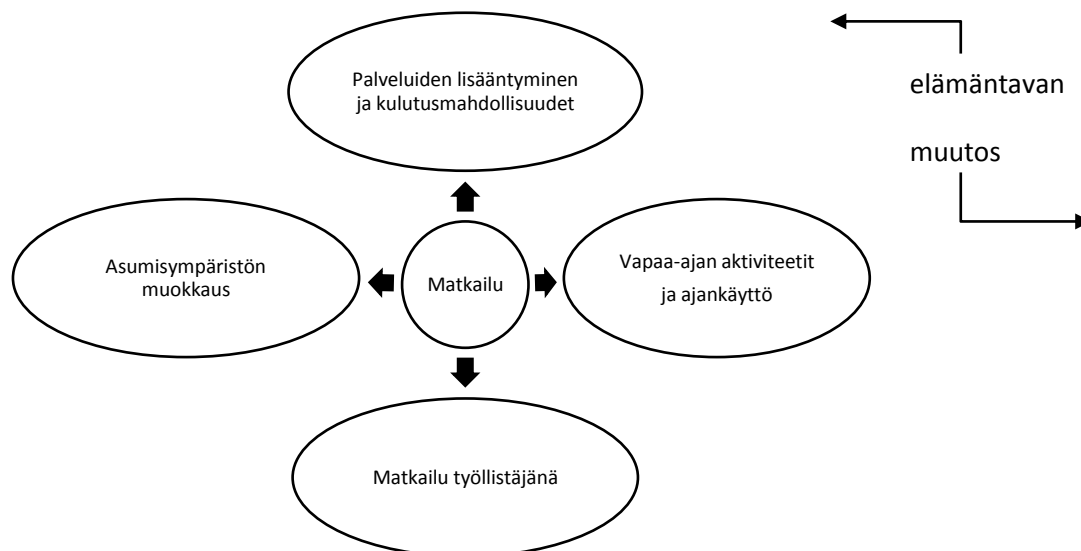
Tutkimuksellani pyrin avoimuuteen, jonka takia olen kirjoittanut neljännen luvun loppuun vielä erillisen luvun tutkijan positiosta.

Luvuissa viisi, kuusi ja seitsemän esitän tutkimuksen tulokset. Luvut viisi ja kuusi on jäsennetty aineistolähtöisesti. Luku viisi keskittyy yksilön ja kylän elämäntavan muutoksen kuvailuun ja elämäntavan muotoutumiseen yksilön ja yhteisön omista lähtökohdista. Luku kuusi taas pohtii nimenomaisesti matkailulle koettuja rooleja kylän elämäntavan muutoksessa. Luvussa seitsemän kokoaan muutoksen ajallista ryhmittymistä ja kaikkien kertomusten pohjalta hahmottuvaa yhteistä kokonaisuutta.

Luku kahdeksan on yhteenveto, jossa käyn läpi tutkimuksen kokonaisuutta, tutkimustuloksia, johtopäätöksiä, luotettavuutta ja jatkotutkimuskohteita.

2. MATKAKOHTTEEN VAIKUTUKSET YMPÄRÖIVIIN ALUEISIIN

Aiemmin on tutkittu matkailun vaikutuksia kyliin ja maaseutupaikkakuntiin esimerkiksi sosio-kulttuurisen (Jokinen ym., 2009), ekologisen ja taloudellisen kestävyyden näkökulmista, paikallisten mahdollisuuksia vaikuttaa matkailun päätöksentekoon (Jamal & Stronza, 2009; Mettiäinen ym., 2009.), heidän asenteitaan matkailua kohtaan (Järviluoma, 1993; Vargas-Sánchez, Porras-Bueno & Plaza-Mejía, 2014.), paikallisten asukkaiden käsityksiä matkailun vaikutuksista (Brunt & Courtney, 1999; Kim, Uysal & Sirgy, 2013; Mathieson & Wall, 1982; Pizam, 1978; Tosun, 2002) sekä matkailutyön ja yrittäjyyden suhdetta elämäntapaan (esim. Ateljevic & Doorne, 2000; Marchant & Mottiar, 2011; Tuulentie & Heimtun, 2014). Elämäntavan käsitteen ja matkailun yhdistävässä tutkimuksessa taas korostuu matkailijoiden kulutuksen näkökulma ja elämäntapa yhtenä matkailuvalintoja selittävänä tekijänä (esim. Cohen, 2011; Honkanen & Mustonen, 2005). Paikallisten ihmisten elämäntavan muutos ei ole matkailututkimukselle täysin vieras ilmiö, sillä matkailun vaikutusten yhteydessä puhutaan sivumennen elämäntavan muuttumisesta. Itse elämäntavan käsite ei kuitenkaan ole näissä tutkimuksissa keskiössä. Tässä luvussa käyn läpi aikaisempaa tutkimusta matkailun tuomista muutoksista ja vaikutuksista kohdealueelle. Ensin käsittelen Lapin kontekstissa tehtyä tutkimusta, jonka jälkeen esittelen pääpiirteet kansainvälisestä tutkimuksesta. Tarkoituksena on rakentaa yhteys matkailun sosiaalisten vaikutusten tutkimusperinteen ja elämäntavan muutoksen tutkimuksen välille (kuvio 2.).

Kuvio 2. Matkailun vaikutukset osana sosiokulttuurista muutosta ovat yhteydessä elämäntavan muutokseen

Matkailun vaikutuksia arvioitaessa on tapana jakaa vaikutukset sosiaalisiin, kulttuurisiin, taloudellisiin ja ympäristöllisiin. Tässä jaossa sosiaalisten vaikutusten erottelu muista tekijöistä on haasteellinen, sillä kaikki vaikutukset tulevat osaksi sosiaalista. Sosiaalisiin vaikutuksiin luetaan yksilön ja yhteisön tapojen, perinteiden, arvojen ja ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyvät muutokset. Matkailualan luonteeseen kuuluu vuorovaikutuksellisuus paikallisten ja alueelle tulevien vierailijoiden välillä. Paikalliset ovat arjessaan usein tekemisissä matkailijoiden kanssa, joko lähes päivittäin matkailutyön kautta tai käyttäessään samoja palveluita ja harrastusmahdollisuuksia. Matkailijoiden mukana tulee uudenlaisia ajattelu-, käyttäytymis- ja ajankäytönmalleja, jotka kohtaavat alueen perinteiset tavat. (Fisher, 2004; Mathieson & Wall, 1982, s. 143-144.)

Ihmisten välisten sosiaalisten suhteiden lisäksi myös matkailun kohdealue on vuorovaikutuksessa, muokkaustilassa, matkailun kehittymisen kanssa. Muutokset omassa asuinympäristössä tulevat osaksi arkipäivän käytäntöjä. Joissain tapauksissa aluetta on epävirallisesti jaettu matkailijoiden ja paikallisten alueisiin, tällöin paikallisilla on mahdollisuus ottaa etäisyyttä matkailuun ja viettää aikaa toisten paikallisten parissa (McKercher ym., 2015, s. 54 – 55). Pienillä paikkakunnilla jako ei ole aina yhtä selkeä, sillä varsinkin harvaanasutuilla seuduilla matkailun myötä tulleet palvelut ovat paikallisten käytössä eikä paikallisille ole vastaavia omia palveluita. Alueita kehitetään siis sekä matkailijoille että paikallisille sopiviksi tiloiksi, joissa molemmat osapuolet käyttävät tilanteen mukaan myös toisille suunnattuja palveluita. Taloudellisella muutoksella ja ympäristön muokkauksella on konkreettien suhde paikallisen arjen muuttumiseen. Uudet harrastukset, matkailutyö, viihde ja palvelut vaikuttavat elämän rytmiin ja sosiaalisiin suhteisiin. (McKercher ym., 2015.) Yksi näkökulma matkailun vaikutusten arviointiin on matkailun vastuullisuus. Cape Townin julistuksessa (Cape Town Declaration 2002 Veijolan, Ilolan ja Edelhjelmin 2013 s. 21 mukaan) vastuullisen matkailun tavoitteet määritellään ytimekkäästi: Paikkojen muutos ensisijaisesti paremmiksi elää ja toiseksi paremmiksi vieraila. Matkailun tuomat sosiaaliset muutokset voivatkin viedä alueen kehittymistä eteenpäin paikallisen elämän ihanteiden näkökulmasta katsottuna.

Eri vaikutukset eivät käytännötasolla ole koettavissa erillisinä vaan muodostavat muutoksen kokonaisuuden. Yksilön näkökulmasta esimerkiksi matkailun taloudelliset vaikutukset konkretisoituvat työpaikan tai parantuneen infrastruktuurin myötä sosiaalisina vaikutuksina uusissa ihmissuhteissa ja elämänlaadun parantumisessa. Sosiaaliset vaikutukset ovat myös

hyvin pitkälle kokemuksellisia, minkä takia luettelot positiivisista ja negatiivisista vaikutuksista ovat kyseenalaistettavia. Jonkin muutoksen kokeminen positiivisena tai negatiivisena riippuu yksilön henkilöhistoriasta ja kokemushetken taustasta ja tunteista. (Brunt & Courtney, 1999; Deery ym., 2012.)

2.1 Matkailun vaikutukset Lapissa

Jo 1990-luvulla kolarilaisten asenteissa ilmeni kriittisyyttä kasvavaa matkailua kohtaan, vaikka matkailulla nähtiin olevan positiivinen vaikutus työllisyyteen, tulojen lisääntymiseen sekä palveluiden ja liikenneyhteyksien paranemiseen. Positiivinen asenne matkailuun on toki monesti tulosta siitä, kuinka paljon itse hyötyy matkailusta rahallisesti. Kiinnostavaa on kuitenkin se, että ikä, koulutustausta tai sukupuoli eivät ohjanneet asennetta. Sen sijaan kontaktit matkailijoiden kanssa ja asuminen matkailun läheisyydessä tuottivat positiivista suhtautumista. Kriittisyyttä kuitenkin aiheutti pelko lisääntyvistä ympäristöhaitoista, maiseman muokkaus epätoivottavaan suuntaan ja yhteisten varojen keskittyminen vain matkailun kehittämiseen. Suurin osa kolarilaisista toivoikin jo tuolloin matkailijamäärien pysyvän samankaltaisina. (Järviluoma, 1993.) Yllättävää kyllä, Jokinen, Mettiäinen, Sippola ja Tuulentie pääsivät samansuuntaisiin tuloksiin paikallisten asenteissa matkailua kohtaan myös 15 vuotta myöhemmin, vaikka muutos alueilla on ollut huomattava (Jokinen ym., 2009, s. 80). Matkailun tuomat muutokset kylän elinkeinoihin ovat olleet suuria esimerkiksi Levin sijaintikylässä Sirkassa. Vielä 80-luvulla maatalous, metsätalous ja porotalous olivat vallitsevia elinkeinoja, mikä on nyt vain 25 vuoden jälkeen vaikea hahmottaa Levin alppikylää katsoessa. Suhtautuminen matkailua kohtaan on ollut sekä Sirkassa että Äkäslompolossa positiivista, sillä taustalla kummittelee edelleen pelko muiden syrjäkylien kaltaisesta kehityksestä. Matkailun tuomat työpaikat, palvelut, infrastruktuuri ja yleinen vilkastuminen auttavatkin hyväksymään matkailun varjopuolet, joina voi nähdä kylän nopeamman muuttamisen matkailukeskukseksi ja kehittämisen paikallisia kuulematta. Ihmiset mukautuvat ja laskevat uudelleen matkailun hyötyjä ja haittoja. Uudet sukupolvet ja muualta muuttaneet asukkaat näkevät muutoksesta oman osansa ja muodostavat oman näkökulmansa. (Jokinen ym., 2009, s. 65–68, 80–81.)

90-luvun alun vuosista matkailu on kehittynyt Lapin alueen matkailukeskuksissa ja taantuma –notkahduksia lukuun ottamatta matkailijamäärät ovat olleet nousussa. Myös tuolloin kritisoitu yhteisten varojen ohjaaminen matkailun kehittämiseen alkaa olla itsestäänselvyys.

Harva kyseenalaistaa sitä, miksi kunnat panostavat juuri matkailuun eivätkä esimerkiksi perinteisten elinkeinojen kehittämiseen. Ei ole suoraviivaista, että matkailukeskuksiin laitettut panostukset näkyvät kuntatasolla. Kehittyvällä matkailukeskuksella on positiivisia sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia toimintaympäristöönsä, mutta nämä vaikutukset vähenevät laajennettaessa maantieteellistä näkökulmaa kunta- tai aluetasolle. (Kauppila, 2004, s. 180–183.) Esimerkiksi Lokan kylässä on huomattu matkailukeskuspainotteisen aluekehittämisen ongelmallisuus. Vaikka keskuksiin panostamalla toivotaan laajemmalle ulottuvaa hyötyä, eivät positiiviset vaikutuksen leviä itsestään vaan konkreettisilla yhteistyösopimuksilla. (Hakkarainen, 2011, s. 166.) Matkailustrategioissa korostuu matkailun tuoma taloudellinen ja alueellinen hyöty yhteisenä hyvänä. Matkailu kuvataankin harvaanasuttujen alueiden pelastajana ja kehittäjänä, jonka varjolla varojen ensisijainen suuntaaminen matkailun kehittämiseen saadaan näyttämään rationaaliselta. Mielenkiintoinen detalji on, että matkailukohteiden perustana olevat alkuperäiset kylät ja paikallisten mielipiteiden rooli kehittämisessä jäävät käytännössä näkymättömiin. (Hakkarainen & Tuulentie, 2008; Höckert, Hakkarainen & Jänis, 2013.)

Matkailun vaikutuksia ympäröiville alueille onkin tutkittu yhä kiihtyvässä määrin myös sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden ja vastuullisuuden näkökulmista niin kotimaassa kuin maailmalla. Matkailun myönteisiä sosiaalisia vaikutuksia ovat työpaikat, kunnan elävöityminen, infrastruktuurin paraneminen, uudet sosiaaliset suhteet, palveluiden lisääntyminen (kaupat, kulttuuri- ja terveystalvelut), innovaatioiden leviäminen, paikallisen kulttuurin kysyntä ja omanarvontunnon lisääntyminen. (Järviluoma, 1993, s.73; Kauppila, 2004, s. 192–195; Mettiäinen, 2007, s.11, 102.)

Erilaiset, rakentamiseen, palvelukentän kehittämiseen ja työllisyyteen tähtäävät ratkaisut muokkaavat ihmisten arkipäivää. Fyysisen ympäristön muokkauksella on suhde ihmisten jokapäiväiseen toimintaan. (Jokinen ym., 2009, s. 60.) Matkailukeskusten vieressä olevat kylät eivät ole keskukselta erillisiä sikäli, että ne linkittyvät keskuksen palveluihin erilaisten toimintojen kuten latu- ja kelkkareittien kautta. (Kauppila, 2004, s. 179) Könkään kylästä kotoisin oleva Noora Palosaari on tuonut paikallisen kokemaa elämäntavan muutosta esille omaelämäkerrallisessa artikkelissaan. Kyseisessä artikkelissa erityisen kiinnostava on maininta harrastusmahdollisuuksien lisääntymisestä ja uusista sosiaalisista suhteista. (Palosaari, 2009, s. 54–59, ks. Möller, 2012.) Matkailun tuomia uusia palveluita siis hyödynnetään ja harrastukset muokkaavat arkielämää ja valintoja siitä, mihin aikaa

kulutetaan. Se, että elämäntapa muuttuu, ei itsessään olekaan ei toivottava ilmiö, vaan luonnollista.

Lapissa muutos alkutuotannon työstä palvelutyöhön on ollut dramaattisempi kuin muualla Suomessa. Muutos ei ole koskenut vain matkailukeskusten kotikylissä asuvia ihmisiä, vaan myös ympäröivien alueiden asukkaita. Jos ennen työpaikka oli omassa kotikylässä tai jopa pihapiirissä, nyt työmatka suuntautuu keskukseen suuren kaupungin tyyliin. Jotkut taas ovat onnistuneet hyödyntämään oman aiemman osaamisensa, ja matkailu mahdollistaa elinkeinojen jatkamisen hieman matkailun tarpeita mukailen. (Hakkarainen, 2009, s. 132–139, 154–156.) Matkailu tarjoaa myös nuorille aikuisille mahdollisuuden siirtyä työelämään joustavasti opiskelujen lomassa. Sesonkiluonteisten työpaikkojen etuna on niiden mukautuminen viikonloppu- ja loma-aikojen töiksi opiskelujen ja elämänmuutosten mukaan. Ruotsin suurimman hiihtokeskuksen Sälenin ympäristössä tehdyn tutkimuksen mukaan hiihtokeskus tarjosi mahdollisuuden aikuistua ja siirtyä työelämään, mikä oli poikkeavaa muihin maaseutumaisiin paikkakuntiin verrattuna. Keskuksen nuoret asiakkaat pitivät myös alueen palvelutarjonnan paikallisten nuorten aikuisten tarpeisiin sopivana. (Möller, 2012.) Matkailutyö on monissa ammateissa raskasta vuorotyötä, mikä vaikuttaa myös vapaa-ajan käyttöön. (Hakkarainen, 2009, s. 139–144, 164–147.) Matkailutyön luonne on monille alueen ihmisille kuitenkin tuttua ja työskenteleminen iltaisin, viikonloppuisin ja lomina on yleisesti tiedettyä ja hyväksyttävää. (Möller, 2012, s. 433–432.)

Jokapäiväisen elämän negatiivisävyisinä muutoksina paikalliset mainitsevat ympäristön muokkauksen, kuten kauas näkyvät hiihtokeskuksen rinteet, sekä tarpeen hakea turisteista vapaata luonnonrauhaa yhä kauempaa. Ikäväksi koettuja sosiaalisia vaikutuksia ovat kausiluontoisten työpaikkojen aiheuttama stressi, kylän yhteishengen väheneminen ja erilaiset vapaa-ajan ja työn sekoittumisen ongelmat. Matkailukeskuksissa tulee konflikteja paikallisten arkipäivän ja matkailijoiden lomakäyttäytymisen ja rahankäytön välillä. Vahvasti matkailuvaltaisella paikkakunnalla korostuu kahtiajako lomalaisiin ja paikallisiin, jotka ovat töissä ja elävät arkeaan. Korostunut viihdepalveluiden saatavuus voi johtaa joidenkin paikallisten kohdalla ongelmiin. Myös matkailukeskusten ja niiden lähialueiden urbanisoituminen tulee ilmi. Perinteisille harrastuksille, kuten metsästykselle ja marjastukselle, oleva tila on pienentynyt. Paikallisten pitää miettiä, missä on turvallista harrastaa metsästystä, ja kilpailla marjastusalueista matkailijoiden kanssa. Matkailu voikin muuttaa paikallisten arvoja ja käyttäytymistä ja sitä kautta muokata paikallista identiteettiä ja

elämäntapaa. (Jokinen ym., 2009; Mettiäinen, 2007, s. 11–12, 102.) Globaalisti puhutaan kulttuurien yhdenmukaistumisesta lisääntyvän ja nopeutuvan vuorovaikutuksen seurauksena. Jo lähitulevaisuuden uhkakuvana on matkakohteiden mukautuminen asiakkaidensa tarpeisiin niin hyvin, että ne alkavat muistuttaa päämatkailijaryhmien lähtömaita ja -alueita (Kauppila, 2004, s. 205–206).

Tärkeää onkin tulevaisuuden päätösten kannalta hahmottaa, millaisia muutoksia matkailu on saanut aikaan Lapin matkailuvaltaisilla paikkakunnilla. Matkailu ilmiönä ei rajaudu suoraviivaisesti vain matkakohteeseen, vaan vaikuttaa myös ympäröivillä alueilla asuviin ihmisiin ja heidän arkipäiväänsä. Toisaalta niin matkailu kuin harvaanasutut alueet ovat yhtäläillä mukana yleisessä yhteiskunnallisessa kehityksessä. Vaikka matkailu selkeästi vaikuttaisikin maantieteellisesti etäällä olevien alueiden elämäntapaan, on kuitenkin huomioitava yleinen elinkeinorakenteen muutos, joka vaikutti maatalouden kannattavuuteen, syrjäseutujen hiljenemiseen ja maalta pois muuttoon (ks. esim. Pyhäjärvi, 2011). Tämän takia tutkimus hakee elämäntavan muutoksen kuvailua paikallisten kertomusten kautta rakentuvasta todellisuudesta, pyrkien hahmottamaan matkailun roolin muutoksessa. Matkailun ja yksilön elämän muuttumista vertailevaa kuvausta on matkailututkimuksen oppiaineessa tehnyt Jari Rolig pro gradu –tutkielmassaan `Matkailun vaikutukset yksilön elämäntapaan: Tapaustutkimus Äkäslompolo`. Roligin (2014) tutkimuksessa matkailun kehittyminen ja sen myötä yksilön elämään tulleet vaikutukset kuvautuivat yhden henkilön elämäkerrallisten kirjoitusten perusteella. Tutkielma onkin toiminut kannustajana omalle tutkielmalleni, jossa kuitenkin edellisestä poiketen kiinnitän huomioni vahvemmin kylätasolle, vaikka yksittäisten ihmisten kertomusten kautta.

2.2. Matkailun vaikutukset sosiokulttuurisesta näkökulmasta

Matkailun sosiaalisia vaikutuksia on tutkittu varsinkin kvantitatiivisilla menetelmillä tehden listauksia matkailun vaikutuksista paikallisyhteisöille monesti toteavaan sävyyn. Paikallisten näkemyksiä matkailun vaikutuksista ei ole kuitenkaan perusteellisemmin taustoitettu, jolloin on vaikeaa hahmottaa, miksi eri ihmiset näkevät matkailun tuovan erilaisia sosiaalisia muutoksia. Sosiaalisten vaikutusten kokonaisvaltaisessa hahmottamisessa onkin erilaisia kerroksia: 1. Matkailun vaikutuksia listaavien luetteloiden taso, joka ilmaisee tutkittavia kohteita. 2. Käyttäytymisen mallit, jotka vaikuttavat siihen, mitkä vaikutukset nähdään merkittävänä. 3. Molemmille osapuolille nähdyt käyttäytymisnormit. 4. Arvot ja

perustavanlaatuiset oletukset, jotka ovat usein tiedostamattomia. (Deery ym., 2012.) Tälle tutkimukselle sosiaalisten vaikutusten listaukset ovat sikäli mielenkiintoisia, että ne avaavat yhteyttä elämäntavan osa-alueisiin ja sitä kautta johdattavat paikallisten arkielämän ja matkailun liittymäkohtiin. Itse elämäntavan kuvailussa taas tulevat esille arvot, asenteet, käsitykset ja käyttäytymismallit, jotka ovat oleellisia matkailun roolin hahmottamisessa. Seuraavaksi käyn läpi muutamia aikaisempia kansainvälisiä tutkimuksia, joissa matkailun vaikutuksia tarkastellaan paikallisten näkökulmasta pohtien matkailua kohtaan tunnettujen asenteiden taustoja ja matkailun vaikutuksia paikalliseen elämään.

Kansainvälisessä tutkimuksessa kriittisyys matkailun vaikutuksia kohtaan alkoi 1970-luvulla. Pizamin (1978) mukaan tätä aiemmin kiinnostus oli lähinnä matkailun myönteisten vaikutusten ja taloudellisen hyödyn tutkimisessa. Pizamin tutkimus vei näkökulmaa enemmän matkakohteen paikallisten kokemusten tasolle konkreettisten vaikutusten tutkimuksen sijaan. Tutkimus vahvisti kaksi matkailun vaikutusten tutkimiselle ominaista teesiä: 1. Alueen vahva painottuminen matkailun suuntaan lisää paikallisten negatiivista asennetta matkailua kohtaan. 2. Taloudellinen riippuvuus matkailusta oman elinkeinon kautta johtaa positiiviseen asenteeseen. (Pizam, 1978.) Suhtautumista matkailua kohtaan on sittemmin paikallinen asukas–matkailuyrittäjä-asettelun jälkeen tehty hienojakoisemmaksi. Yksi on jako neljään: 1. Matkailijoiden kanssa jatkuvasti tekemisissä olevat. 2. Yrittäjät, joilla ei ole säännöllistä kontaktia matkailijoihin. 3. Paikalliset, jotka ovat säännöllisessä kanssakäymisessä matkailijoiden kanssa mutta jotka saavat tulonsa matkailusta vain osittain. 4. Paikalliset, jotka eivät ole tekemisissä matkailijoiden kanssa. (Krippendorf 1987, Bruntin & Courtney, 1999, mukaan s. 498–499.)

Yksi matkailun vaikutusten tutkimisen paljon viitattuja klassikoita on Mathieson ja Wall (1982). Sosiaalisten vaikutusten eri ulottuvuuksia läpi käydessään he mainitsevat luontevasti useaan otteeseen matkailun vaikutukset elämäntapaan (lifestyle) ja elämän menoon (way of life). Matkailun vaikutusten ja elämäntavan yhdistäminen ei siis ole matkailututkimukselle täysin vieras, vaikkakin hyvin piilotettuna sosiaalisten vaikutusten tutkimuksen rivien väliin. Usein käytyjä keskusteluita ovatkin matkailijoiden tuoman esimerkin vaikutus paikallisiin, vieraan ja isännän välisen suhteen haasteet ja paikallisten elämän laatu matkailupaikkakunnalla.

Sosiaaliset vaikutukset voivat olla seurausta erilaisista matkailijan ja isäntien välisistä suhteista. Suora kontakti matkailijoihin ei kuitenkaan ole välttämätön vaikutusten ilmenemiseksi, sillä pelkkä matkailijan tarkkailu voi vaikuttaa. (Mathieson & Wall, 1982, s.135) Suoran kontaktin sijaan pelkällä tarkkailulla voi olla jopa enemmän vaikutuksia paikalliseen. Huomion keskipisteeksi tulee vain jokin osa-alue matkailijan käytöksestä, ja tämän perusteella tehdään päätelmiä toisen ihmisen elämäntyylistä. Keskustelemalla matkailijan kanssa tulisi kuitenkin ilmi, millaisista lähtökohdista matkailija on ja millaista hänen elämänsä on kokonaisuudessaan. Fisher (2004, s. 339) mainitseekin virheelliset johtopäätökset ja väärinymmärryksen kautta matkailijalta omaksutut tavat.

Matkailun vaikutusten tutkimuksessa liikutaan edelleen hyvin paljon negatiivinen – positiivinen vaikutus-akselilla (ks. Deery ym. huomio 2012). Monet tutkimukset listaavat uudestaan eri kohteista positiivisiksi ja negatiivisiksi koettuja asioita. Tutkimukset eivät kuitenkaan yhtäläisyyksistään huolimatta ole yleistettävissä. Tosunin (2002) tutkimuksessa liikutaan perinteisellä positiivisten ja negatiivisten sosiaalisten vaikutusten akselilla. Tosun kuitenkin vertailee eri kohteissa havaittujen negatiivisten ja positiivisten vaikutusten eroja. Vertailun hän perustelee sillä, että aikaisempien tutkimusten tuomat näkökulmat ovat pirstaleisia. Tosun liikkuukin tämän päätelmän myötä hieman erilaisille poluille kuin käsillä oleva tutkimuseni. Päämäärä on silti jotakuinkin sama, matkailun vaikutusten kokemisen taustoitus. Eri kohteista koostettavien matkailun vaikutusten listaamisen sijaan vertailuja tekemällä huomio kiinnittyy toisistaan poikkeaviin tuloksiin kohteiden välillä. Kiinnostavaa on, mikä paikallisten vastaajien taustoissa aiheuttaa erilaisuudet. Esimerkiksi kulttuurinen tausta ja sen arkipäivän todellisuus voivat johtaa siihen, että matkailu koetaan elinkeinona täysin päinvastaisilla tavoilla, toivottuna työnä tai viimeisenä vaihtoehtona. Turkkilaisessa kulttuurissa mies perheen päänä huolehtii elatuksesta, tässä tapauksessa matalapalkkainen matkailuala ei houkuttele. Myös koettu kulttuurinen erilaisuus tai samankaltaisuus vaikuttaa siihen, miten matkailun kehittyminen otetaan vastaan. (Tosun, 2002, s. 233–249.)

Läpi käymistäni tutkimuksista vain Brunt ja Courtney (1999) viittaavat elämäntyyli- ja -tapa –keskusteluun matkailun vaikutusten yhteydessä. Tutkimuksessaan he käsittelevät paikallisten isäntien kokemuksia matkailun vaikutuksista brittiläisessä rannikkoyhteisössä. He toteavat ohimennen, ettei heidän tutkimuksensa todista yleistä väitettä matkailun mahdollisuudesta muuttaa asukkaiden elämäntyyliä. Erityisen kiinnostava tämä huomautus on siksi, että matkailun vaikutuksia elämäntyylin/tapaan ei ole suoranaisesti tutkittu. On vain

havaittu erilaisia matkailun vaikutuksia, jotka muuttavat paikallisten asukkaiden elämää. Tämän keskustelun yhdistäminen elämäntavan muutokseen on siis lukijan varassa. Brunt ja Courtney (1999, s. 551–552) kehottavat jatkossa tutkimaan kaupunkilaista elämäntyyliä edustavien vapaa-ajan asukkaiden vaikutusta paikallisiin asukkaisiin.

Lapin kontekstiin verraten myös kansainvälisten tutkimusten tulokset antavat matkailulle samantyyppisiä positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia. Negatiivisina vaikutuksina ovat melu, ruuhkautuminen ja roskaus. Negatiivisten vaikutusten vastapainona on universaalilta vaikuttava pelko maaseutumaisten alueiden hiljentymisestä ilman matkailua. Matkailun vaikutusten yhteydessä varsinkin kansainvälisessä tutkimuksessa yhdistetään monesti matkailun rooli alueella ja paikallisten kokema elämän laatu (esim. Mathieson & Wall, 1982; Kim, Uysal & Sirgy, 2013).

Kim, Uysal ja Sirgy (2013) yhdistävät tutkimuksessaan kaksi keskustelua. Ensinnäkin he käsittelevät matkailun vaikutuksia perinteisten kategorioiden kautta. Kategorioina ovat sosiaaliset, kulttuuriset, taloudelliset ja ympäristölliset vaikutukset. Tähän keskusteluun he liittävät käsitteen elämänlaatu, jonka alakategorioita ovat materiaallinen, yhteisöllinen, emotionaalinen ja terveydellinen hyvinvointi. Muodostuneessa teoreettisessa viitekehyksessä he löytävät molempien käsitteiden alakategorioiden tasolla selkeät yhteydet. Paikallisten asukkaiden kokemat taloudelliset vaikutukset yhdistyvät materiaaliseen hyvinvointiin, sosiaaliset vaikutukset yhteisölliseen hyvinvointiin, kulttuuriset vaikutukset emotionaaliseen hyvinvointiin ja ympäristöön liittyvät vaikutukset heijastuvat kokemukseen turvallisuudesta ja terveydestä. (Kim ym., 2013, s.530.) Läsnä tutkimuksessa on myös matkakohteen kehittymisen myötä muutoksen näkökulma. Virginiassa toteutetun tutkimuksen mukaan matkakohteen kehitysvaihe vaikutti koettuihin vaikutuksiin ja sitä kautta elämänlaatuun. Positiiviset sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset vaikutukset paransivat elämänlaadun kokemusta. Esimerkiksi laskuvaiheessa positiiviset kulttuuriset vaikutukset ja emotionaalinen hyvinvointi nousivat huippuunsa, sillä paikallisilla oli paremmat mahdollisuudet käyttää palveluita. Sen sijaan negatiiviset vaikutukset ympäristöön huononsivat turvallisuuden ja terveyden osalta elämänlaatua. Osa-alueet niille määritellyine vaikutuksineen yhdistyvät elämänlaaduksi, joka oman näkemykseni mukaan vie matkailun vaikutusten keskustelua luokitteluista luontevasti kohti kokonaisvaltaista sosiaalisten vaikutusten ymmärtämistä ja matkailun tuomien muutosten merkitystä paikallisten asukkaiden kokemuksiin. (ks. Kim ym., 2013, s. 537–539.)

2.3. Matkailun kohdealueiden elinvoimaisuus

Uudet työpaikat ovat yksi useimmiten mainituista matkailun vaikutuksista kohdealueelle (esim. Deery ym., 2012, s. 68) Työ on oleellinen osa elämäntavan muutoksen tarkastelua kahdella tapaa: Työskentely tietyllä alalla voi olla tietoinen elämäntapavalinta. Toiseksi työ vaikuttaa tekijänsä elämäntapaan antamalla raamit päivien kululle ja tarjoamalla tietyn työympäristön ja sosiaaliset kontaktit. Osa matkailun työntekijöistä työllistyy alalle oman harrastuneisuutensa kautta esimerkiksi erilaisiin ohjelmalveluihin, ja vaikka työ itsessään ei sisällä elämän intohimoa, vaikuttaa se tekijäänsä ja mahdollisiin elämäntapavalintoihin. Toisaalta matkailun ollessa paikkakunnan suurin työllistäjä ajaa se varmasti joitakin työskentelemään alalla myös pakosta oman elinkeinon hankkimiseksi. Työskenteleminen matkailun parissa ei siis suoralinjaisesti ilmennä yksilön tavoittelemaa elämäntapaa. (ks. Hakkarainen, 2009.) Työ voikin olla omien harrastusten toteuttamisen edellytys, sillä se mahdollistaa paikkakunnalla asumisen ja sinne kuuluvat harrastukset. Tuohisen mukaan omien perimmäisten mielenkiinnonkohteiden toteuttaminen jakautuu kahteen tapaan. Toiset pystyvät täyttämään intohimonsa jotakin aihetta kohtaan työssään. Kun taas toinen ryhmä paneutuu työelämän ulkopuolisiin harrastuksiin ja saattaa jopa tehdä työtä mahdollistaakseen harrastuksensa. (Tuohinen, 2000, s. 238–247.)

Kolarissa olevien Kurtakon, Venejärven ja Teurajärven asukkaat tuovat mielenkiintoisen näkökulman matkailutyöhön. Paikalliset saivat kertoa esineiden kautta muistojaan. He pohtivat entistä elämäntapaa, jossa jokapäiväinen työnteko tuli näkyvästi esille. Mennyt kotiseutu kuvautuu toimeliaana ja työntäyteisenä asuinpaikkana verrattuna nykyiseen maaseutuun, josta pyritään yleisesti luomaan kuvaa hiljaisena paikkana ilman mahdollisuuksia. Ennen työn suora tarkoitus oli omilla toimilla hankkia ruoka pöytään ja tarpeelliset hyödykkeet tehtiin itse. Matkailussa taas eletään esittelemällä entisajan työtä ja viihdyttämällä matkailijoita. Matkailutyö onkin eräänlaista epätyötä ja alkuperäisen työn varjolla elämistä. (Leskinen, 2006, s. 24–39.) Näkökulma onkin huomiota herättävä suhteessa matkailutyön raskautta ja sesonkiluonteisuutta painottavaa tutkimukseen. Syynä tuloksiin voikin olla se, että tutkitut kylät eivät sijaitse Ylläksen matkailukeskuksen välittömässä läheisyydessä. Poikkeavuudessaan tämä mahdollisuus suhtautua matkailutyöhön on kuitenkin oleellinen.

Työmahdollisuuksien lisäksi matkailuelinkeinon kehittyminen alueella tuo vaihtoehtoja vapaa-ajan viettoon ja yleisemminkin ajankäyttöön. Uudet aktiviteetit tuovat erilaisia tapoja viettää aikaa ja samalla myös haastavat joitakin perinteisiä malleja. Matkailijoiden kysynnän takia lisääntyvät palvelut ovat paikallistenkin käytettävissä. Matkailun myötä paikallisille tarpeelliset palvelut, kuten ruokakaupat, pysyvät kannattavina ja palvelevat myös paikallisia. Toisaalta paikallisten kannalta sesongeilla on vaikutusta mahdollisuuksiin käyttää palveluita. Ruuhkaisen sesongin aikana matkailijoille suunnattuja palveluita vältellään, sillä paikallisilla on mahdollisuus käyttää palveluita halutessaan vuoden ympäri. Paikallisilla onkin paremmat mahdollisuudet hyötyä matkailun hyödyistä sesongin ulkopuolella, jolloin pääasiassa matkailijoille suunnatut palvelut ovat heidän käytettävissään. (Vargas-Sánchez ym., 2014, s. 585, 593.) Vaikka tämä osittain varmasti pätee myös Lapin kontekstissa, on huomioitava, että matkailijoille suunnatut palvelut voivat olla sesongin ulkopuolella hiljaisimmat ajat kiinni.

Niin kotimaisissa kuin kansainvälisissä tutkimuksissa paikalliset kokevat matkailun vaikuttaneen elämäänsä positiivisesti muun muassa tuomalla lisää vaihtoehtoja vapaa-ajan viettoon. Kiinnostavaa on, että brittiläisessä matkakohteessa paikalliset eivät kokeneet matkailun vaikuttaneen negatiivisesti totuttuihin aktiviteetteihin (Brunt & Courtney, 1999), kuten Lapissa esimerkiksi metsästyksen ja marjastuksen saralla. Matkailun vaikutusten kokeminen onkin siis hyvin paikasta riippuvaista, eikä yhtäläisyyksistä huolimatta ole mahdollista tehdä yleispätevää listaa matkailun vaikutuksista (Tosun, 2002, s. 250). Jonkin alueen perinteiset tavat voivat olla vahvemmin ristiriidassa matkailun tuomien uusien aktiviteettien kanssa, kuin jonkun toisen alueen.

2.4. Matkailijoiden esimerkin vaikutus

Matkailun esimerkkivaikutuksella (engl. demonstration effect) tarkoitetaan sitä, että matkailijat vaikuttavat matkakohteessa paikallisiin ja heidän elämäntapaansa. Matkailijoiden elämäntyyli tapoineen ja arvostuksineen tulee paikallisten eteen uudenlaisena. Matkailijoiden kulutustottumukset, vaatetus, harrastukset ja yleinen elintaso voivat olla tekijöitä, jotka aiheuttavat sen, että paikalliset alkavat vertailla elämäntapoja keskenään. Matkailun esimerkkivaikutuksesta on puhuttu varsinkin tapauksissa, joissa matkailijoiden lähtömaan ja matkakohteen kulttuurin välillä on suuri ero. Esimerkiksi matkailijoiden ja aiemmin matkailijoiden edustamalle kulttuurille altistumattomien yhteisöjen vuorovaikutuksessa matkailun on nähty vaikuttavan paikallisiin ihmisiin ja heidän elämäntapaansa. Erityisesti

nuoret ovat matkailijoiden tuoman esimerkin vaikutuksille alttiita, sillä matkailutyön avulla he pyrkivät parantamaan elämänlaatuaan ja heidän kulutustottumuksensa muuttuvat.

(Mathieson & Wall, 1982, s. 143–144.)

Fisher (2004) kyseenalaistaa asetelman, jossa esimerkin vaikutukset ovat luonnollista seurausta matkailusta. Matkakohteissakaan matkailu ei ole ainoa asia, joka vaikuttaa yhteisön kulttuuriin. Pelkän matkailijoiden käytöksen vaikutus paikallisiin on vaikea eristää muista tekijöistä, kuten mainonnasta, televisiosta ja elokuvista, jotka levittävät uusia elämäntapoja. (Fisher, 2004, s. 428–430.) Myös Internet on kymmenessä vuodessa tuonut kokonaan uuden tavan yhdistää ihmisiä ja vaikutteita toisiinsa. Ei olekaan enää niin selvärajaista, että paikkakunnalle fyysisesti tulevat uudet ihmiset ovat ainoa yhteys toisiin kulttuureihin. Kopioinnin luonne on riippuvainen myös kopioijan itsensä tavoitteista. Esimerkiksi kulutustottumusten kopioinnissa varakkaammat voivat kopioida ulkopuolista esimerkkiä, kun taas varakkaat ovat kohteen sisällä vähemmän tienaavien jäljittelyn kohteena. Kopiointi ei myöskään ole kritiikitöntä tapojen omaksumista, vaan perustuu hyötyjen arviointiin. Niin kutsuttu virheellinen kopiointi voi olla tulosta halusta soveltaa, eikä aina niinkään tiedon puutteesta. (Fisher, 2004, s. 431–439.)

3. ELÄMÄNTAVAN MUUTOS

Työssäni yhdistän elämäntavan osa-alueiden kautta elämäntapa-käsitteen matkailulle nähtyihin sosiaalisiin vaikutuksiin. Matkailun sosiaalisia vaikutuksia kävin jo läpi aikaisemman tutkimuksen osalta. Tässä luvussa määrittelen tämän tutkimuksen käyttämän elämäntavan käsitteen. Suomalainen elämäntapa-keskustelu poikkeaa joiltain osin kansainvälisestä. Elämäntapa-käsite on osa suomalaista sosiologista tutkimusta eikä sille löydy suoraa vastinetta kansainvälisestä tutkimuksesta. Elämäntapa on kokooma yksilön valitsemaan tyylittelyä sekä sosiaalisten rakenteiden myötä tulleita osittain tiedostamattomia elementtejä. Samoja teemoja on toki tutkittu esimerkiksi elämäntyyli-käsitteen avulla, joka kansainvälisissä tutkimuksissa vastaa joissain tapauksissa suomalaista elämäntavan ymmärrystä. Myös suomalainen tutkimus seuraa osittain kansainvälistä trendiä käyttäen enenevässä määrin elämäntyyli-käsitettä. (Purhonen ym., 2014, s. 211.) Suomenkielisessä tutkimuksessa elämäntavan päivittäminen elämäntyylin tutkimuksella ei ole kuitenkaan kaikissa tapauksissa perusteltua. Vaikka käsite voidaan määritellä lähes synonyymiseksi elämäntavan kanssa, on monissa tapauksissa elämäntyylin ymmärrys jotakuinkin urbaani, eikä ota aina huomioon perinteen ja taustan merkitystä elämän muotoutumiselle. Elämäntapaa on käytetty 2000-luvulla esimerkiksi maaseutua koskevissa tutkimuksissa, joissa pyritään käsittämään niin yksilöllisten valintojen kuin yhteiskunnallisten kehityskulkujen roolia elämän muotoutumisessa (ks. esim. Silvasti, 2001).

Tätä taustaa vasten tulee tarpeelliseksi määritellä elämäntapa ja käydä läpi kansainvälistä teoreettista keskustelua elämäntavan linssien läpi, hakien ymmärrystä elämäntavan sisällöstä. Elämäntavan kannalta muutos on aina ollut tieteellisessä keskustelussa kiinnostuksen kohteena (ks. esim. Järvelä, 1994; Kortteinen, 1982; Roos, 1985), niin tässäkin tutkimuksessa, joka pyrkii hahmottamaan kyläläisten kokemaa muutosta ja siinä vaikuttaneita toimijoita. Käyn teoreettisen viitekehyksen yhteydessä läpi suomalaisen elämäntapatutkimuksen ja elämäntavan muutoksen vaiheita sekä esimerkkitutkimuksia elämäntavan muutoksesta kunakin aikakautena. Määrittelen elämäntapavalintojen taustalla vaikuttavia arvoja painottuen tunnistamaan talonpoikaisia arvoja ja niiden mahdollista muutosta.

3.1. Elämäntavan käsite

Elämäntapa on käsite, jolle ei ole muotoutunut yhtä yhtenäistä määritelmää. Sen takia aloitan luvun määrittelemällä, mitä elämäntavalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa. Perusteluna omalle näkemykselleni esitän niin yhteneviä kuin eriäviä näkemyksiä käsitteen sisällöstä ja käytöstä kotimaisessa ja ulkomaisessa tutkimuksessa. Pääkäsitteen tuomasta laajasta näkökulmasta rajaan tämän tutkimuksen fokusta neljän elämäntapaan liittyvän teeman avulla. teemat ovat: 1. Elinkeinojen muutos, 2. Sosiaaliset suhteet, 3. Vapaa-aika ja 4. Asuminen ja elinvoimaisuus. Elämäntavasta johdetut teemat yhdistävät teoreettisen keskustelun osaksi matkailututkimukselle tuttua matkailun tuomien muutosten näkökulmaa.

Elämäntapa-käsite on muokkautunut yhteiskunnallisen muutoksen mukana ja sille on annettu erilaisia määritelmiä tutkimusnäkökulman tarpeiden mukaan. Osa tutkijoista kaipaa käsitteelle vakiintunutta merkitystä (esim. Sobel, 1981), kun taas osa näkee joustavuuden vahvuudeksi muuttuvan yhteiskunnan ilmiöitä kuvattaessa. Elämäntapaa koskettavia yhteiskunnallisia muutoksia ovat olleet mm. urbanisaatio, teollistuminen ja teknologian kehittyminen sekä yksilötasolla ihmisen elämäntavoihin kuuluvat muutokset. Muutos onkin yksi keskeinen tekijä elämäntapatutkimuksessa ja yhteiskuntatieteissä. (Veal, 2004.)

Tässä tutkimuksessa elämäntapa on ensisijaisesti käsite, jolla pyritään kuvaamaan kuinka ihmiset elävät ja kuinka arkipäiväinen elämä on muuttunut. Elämäntapa kuvaa elämän toimintojen kokonaisuutta, se määrittelee tapaa, jolla päivät, viikot ja kuukaudet menevät eteenpäin. Elämänvaihe, elinolosuhteet, vuorovaikutus muiden kanssa ja yleinen yhteiskunnallinen tilanne ja kehitys muokkaavat elämäntapaa. Elämäntapaan vaikuttavat myös vahvasti yksilön ja yhteiskunnan normit ja arvot. Osana yhteiskuntaa ja elinympäristöään yksilö omaksuu arvoja ja asenteita, jotka vaikuttavat siihen millaista elämää hän tavoittelee. Elämäntapa ei kuitenkaan ole kohtalonomainen ulkopuolisten tekijöiden aikaansaama lopputulos, vaan yksilö aktiivisesti vaikuttaa elämäntapaansa omilla valinnoillaan. Ympäristö toisaalta herättää yksilöstä riippuen samaistumisen tai erilaistumisen tarvetta. Elämäntavan ilmenemisen osa-alueita ovat elämäntyyli, hyvinvointi, ajankäytölliset valinnat ja kulutus. (Heidegren, 2004, s. 55; Roos, 1985, s. 31.)

3.2. Elämäntavan ja elämäntyylin rajanvetoja

Kansainväliseen englanninkieliseen tutkimukseen tutustuesssa suomen kielen käsitteelle elämäntapa on vaikea löytää suoraa vastinetta. Suomalaista elämäntapatutkimusta kehittänyt Jeja-Pekka Roos käänsi käsitteen englanniksi 'way of life', mutta kansainvälisesti käsite on vähän käytetty ja johtaa elämäntapatutkimuksen sijaan muihin tutkimusperinteisiin esimerkiksi uskontotieteen alalla. 'Way of life' on käsitteen sijasta osittain arkipäiväinen ilmaisu, joka esiintyy monissa tutkimuksissa muutoksen kuvailuissa sanana muiden joukossa, mutta ei niinkään tieteellisenä käsitteenä. Kansainvälisen elämäntapatutkimuksen haasteena onkin elämäntavan ja elämäntyylin käsitteiden yhdyntyminen yhdeksi käsitteeksi 'lifestyle', jota tutkimuksesta riippuen käytetään jompaakumpaa merkitystä painottaen. Huomiota herättävää on myös tutkimusten painotus elämäntyylin seurauksiin eikä niinkään tekijöihin, jotka rakentavat elämäntyyliä. Katse on olemassa olevan ja näkyvän elämäntyylin ilmentymissä ja sen mittaamisessa, miten yksilö käyttäytymisellään, valinnoillaan ja kulutuksellaan (esim. vapaa-aika, matkustus, hyödykkeet) edustaa tiettyä tyyliä (ks. Sobel 1981). Elämäntavan nykytilaan toki pääsee käsiksi edellä olevia asioita ulkopuolelta tarkkailemalla ja mittaamalla, mutta ne eivät kerro vaikuttimista elämäntyylin taustalla tai aiemmista elämäntyylin malleista.

Ruotsalainen sosiologi Carl-Göran Heidegren on osoittanut Simmelin ja Weberin klassisia käsitteen muodostuksia tutkimalla tarpeen säilyttää ruotsin kielen kaksi käsitettä 'livsstil' ja 'livsföring'. Käsiteparin voi nähdä olevan samaa perinnettä suomen 'elämäntyyli' ja 'elämäntapa' käsitteille, sillä vaikkakin 'livsföring' viittaa elämänjohdatukseen/kulkuun, on se sisällöltään yhtäläinen elämäntavan kanssa. Elämäntapa ja elämäntyyli ovat luonteeltaan sukulaiskäsitteitä, joilla on osittain jopa synonyyminen merkitys, eivätkä ne olekaan selkeärajaisesti erotettavissa toistaan. Simmelin elämäntyyli (Lebensstil) ja Weberin elämäntapa (Lebensführung) näyttävät sisällöltään lähes samankaltaisina. Simmel pohtii rahatalouden ja kaupungistumisen vaikutusta elämään ja elämäntyyliin, alkuperäisen kulttuurin roolia vastaiskuna esineellistetylle kulttuurille sekä lisääntyvän vapaa-ajan täyttymistä uusilla ohjatuilla aktiviteeteilla. Weber puolestaan kuvaa vastakohtaparin: Puritaanisen ihmisen, joka omasta valinnastaan muokkaa modernin elämän itselleen sopivaksi valitsemalla välttämättömien menojen kattamiseksi kutsumusammatin. Moderni ihminen taas syntyy taloudelliseen järjestykseen, joka määrää hänen elämäntyyliinsä. Elämäntyylin/tavan kautta sosiologit Simmel ja Weber pohtivat modernisaatioita ja avaavat

keskustelun siitä, mistä tulemme, mitä olemme nyt ja mikä nykytilan on saanut aikaan sekä mihin suuntaan ja kenen ohjaamina olemme matkalla. (Heidegren, 2004.) Mielenkiintoista nykypäivän matkailun vaikutusten näkökulmasta on ulkoisille tekijöille, kuten rahataloudelle, annettu suuri rooli ihmisen elämän muokkaajana ja kiinnostus elämäntavan kehittymiseen osana yhteiskunnallista kehitystä.

Vaikka itse jaan Roosin käsityksen elämäntavasta elämäntyylin sisältävänä ilmiönä (ks. Roos, s. 31), Weberiä hyödyntämällä voi asian kääntää toisinkin päin. Abel ja Cockerham määrittelevät Lebensführung-käsitteen valintojen ja itsemääräämisen elementiksi. Heidän mukaansa yksilö voi vaikuttaa käyttäytymiseensä ja elämänsä kulkuun. Tällöin Lebensführung tarkoittaa elämäntavan sijasta mahdollisuuksia, joita yksilöllä on oman elämäntyyliinsä muokkaamiseksi. Kokonaisvaltainen elämäntyyli perustuu ihmisen valintoihin, joita ohjaa kyky havaita valinnanmahdollisuudet, Lebenschancen. (Abel & Cockerham, 1993.)

Järvinen (1994, s. 77) huomauttaa, että elämäntavan tutkimukseen verrattuna elämäntyylin tutkimuksen kohteena eivät ole tasa-arvoisesti kaikki, vaan ne yksilöt, joilla on resursseja toteuttaa erilaisia tyylitelyjä. Varsinkin liiketaloudellisessa tutkimuksessa elämäntyylistä ollaan kiinnostuneita asiakassegmentoinnin työkaluna, jolla voidaan ennakoita markkinoinnin kohderyhmien tarpeita ja kiinnostuksen kohteita. Esimerkiksi kvantitatiivisia menetelmiä hyödyntämällä on tutkittu eri muuttujien suhdetta elämäntyyliin, kuten asuinalueen, taloudellisen tilanteen, iän ja sukupuolen vaikutusta kiinnostuksen kohteisiin ja ajan käytön aktiviteetteihin (Veal, 1989, s. 186–189). Kärjistetysti voisi sanoa, että tutkimukset ovat lähinnä todenneet eri muuttujien välisiä suhteita jättäen ilmiöiden selittämisen oletusten tasolle. Mahdollisuus elämäntyyliin liitetään varallisuuteen ja vain tietyille sosiaaliluokalle kuuluvaksi ylellisyydeksi. Halutun elämäntyylin toteuttaminen taas nähdään statuksen hankkimisena ja oman elämän muokkaamisena omia ihanteita ja tavoitteita vastaavaksi. Toisin kuin elämäntavan ja arjen elämän järjestymisen kohdalla, elämäntyylin voi ajatella vain joillekin etuoikeutetuille kuuluvaksi etuisuudeksi, johon tarvitaan rahallisia ja kulttuurisia resursseja. (Heidegren, 2004, s. 42; Veal, 2001.)

Elämäntavan osalta voi sanoa, ettei ole yksilöä, jolla ei ole elämäntapaa. Eri kysymys on, onko sen hetkinen elämäntapa tulosta olosuhteiden pakosta vai tavoiteltu elämän elämisen tila.

Artikkelissaan 'Leisure, culture and lifestyle' Anthony Veal keskustelee Ken Robertsin teoksen 'Leisure in contemporary society' kanssa ja puolustaa elämäntyyli-käsitteen olemassaoloa ja hyödyllisyyttä vapaa-ajan käyttöä selittävässä teorioissa. Puolustuksessaan hän käyttää elämäntyyli (lifestyle) käsitettä osittain yhtäläisesti tämän tutkimuksen elämäntavan ymmärryksen kanssa. Robertsin sijoittaessa elämäntyylin ensisijaisesti vapaa-aikaa ohjaavaksi tekijäksi Veal nostaa muiksi elämäntyyliille oleellisiksi tarkastelunäkökulmiksi sosio-ekonomisen tilanteen, elämänvaiheen, maantieteelliset tekijät, ammatin, kulutustottumukset ja asenteet. (Veal, 2001.)

Robertsin elämäntyylin määrittelyssä korostuu elämäntyylin vaikutus yksilön vapaa-ajan toiminnan selittämisessä. Esille nousee monia vapaa-ajan käyttöön vaikuttavia tekijöitä, kuten yksilön identiteetti, arvot ja sosiodemografiset tekijät eli ikä, sukupuoli, ammatti ja asuinpaikka. Elämäntavan ja sen ulkopuolisten muuttujien välinen rajapinta onkin häilyvä. Toisaalta siihen voidaan sisällyttää arvot ja sosiodemografiset tekijät, jotka vaikuttavat yksilön identiteettiin ja sitä kautta vapaa-ajan käyttöön. Roberts rajaa kuitenkin sosiodemografiset tekijät elämäntyylin ulkopuolelle ja puolustaa näin iän, sukupuolen ja ammatin roolia yksilön vapaa-ajan toimintaan vaikuttavina tekijöinä. (Roberts, 2006, s. 163–182.) Tämä hyvin erittelevä tulkinta on ongelmallinen sikäli, että iän, sukupuolen ja henkilöhistorian voi nähdä olevan edestakaisessa vuorovaikutuksessa elämäntavan ilmenemisen kanssa. Roberts pohtiikin oikeastaan elämäntyyliä sen kapeimmassa määritelmässä ja sen vaikutusta elämäntapaan. Tässä tutkimuksessa esiintyvän näkemyksen mukaan elämäntapaa ei kuitenkaan valita tyhjästä vaan se kuuluu aina laajempaan keskusteluun yksilön valinnoista, ihanteista, arvoista ja olosuhteista.

Robertsin pohjustama keskustelunavaus nostaa pinnalle kysymyksen siitä, ohjaako identiteetti elämäntapaa vai elämäntapa identiteettiä. Itse näen tämän suhteen kaksisuuntaisena. Yhtäältä yksilön kokemus omaan identiteettiin kuuluvista asioista ohjaa päätöksentekoa niin arkipäivässä kuin laajemminkin elämässä. Identiteetin pohjalta valitaan oman minän toteuttamiseen kuuluvia asioita. Toisaalta elämäntapaan sitoutuminen voi muokata identiteettiä, sillä elämäntapaan voi kuulua tietty tuttava verkosto ja tapa asua ja viettää vapaa-aikaa. (Roberts, 2006, s. 163–182.) Giddensin mukaan tiettyyn elämäntapaan sitoutunut ihminen voi kokea jotkin valinnat henkilöhahmoonsa kuulumattomiksi (Giddens, 1991, s. 82). Kahtiajoittelun sijaan identiteetti voidaan nähdä elämäntapaan kuuluvaksi taustatekijäksi, samalla kun elämäntapa vaikuttaa identiteettiin.

Vapaa-ajan käytöstä kiinnostunut sosiologia on usein painottunut tarkastelemaan työn ja vapaa-ajan merkitystä yksilön elämässä. Puolestaan työ ja vapaa-aika elämäntyölin ja statuksen osina mahdollistavat yksilön elämän suhteuttamisen laajempaan sosiaaliseen kehykseen. Siatuksen ja elämäntyölin yhdistävän ajattelun mukaan statusryhmät puolustavat omaa elämäntyöliään, mikäli se on uhattuna. Totutut vapaa-ajanviettotavatkin ovat oleellisia elämäntyöliille ja voivat aiheuttaa puolustusreaktion. Kyse ei olekaan siis vain elämäntyölistä ja vapaa-ajanaktiuiteetista osana ihmisen yksityistä minää. Elämäntapa siihen kuuluvine elementteineen on mahdollista tuoda osaksi yhteiskunnallista kehitystä, jonka tuloksena totutut elämäntyölit muuttuvat. Tätä elämäntyölin puolustamista Veal nimittää elämäntyölikamppailuksi, 'lifestyle struggle'. (Veal, 1989, s. 182–183.) Edellä mainitut näkökulmat linkittävät matkailuvaltaisella paikkakunnalla kokonaisvaltaisesti käsitetyn elämäntavan rakentumisen ja matkailun tuoman muutospaineen yhteen. Esimerkiksi yksilön valinta asua Lapissa, matkailualan tarjoama työpaikka ja uudet vapaa-ajan palvelut tuovat tarkasteluun elämäntavan näkökulmat ja matkailun.

Kuten edellä esitin, elämäntyöli käsitteenä omaa kansainvälisessä keskustelussa suomalaisesta tutkimusperinteestä poiketen laajempia merkityssisältöjä. Täten kansainvälisessä aihetta koskevassa keskustelussa tutkimukseni sijoittuu elämäntyölin tutkimukseen. Tutkimuksessa en kuitenkaan käytä suoranaisesti käsitettä elämäntyöli kuvaamaan jokapäiväisen elämän muuttumista. En keskity pelkästään niihin yksilön valintoihin, jotka ovat tiedostetun tyylittelyn tulosta, kuten omaan tyyliin kuuluvat kulutusvalinnat. Sen sijaan ymmärrän Roosin (1985) tavoin elämäntavan elämäntyölin sisältävänä käsitteenä. Elämäntavassa tyylittelyn taustalla vaikuttavat yksilön valintojen lisäksi yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Näillä paikoin on syytä miettiä tyylillisiä yksityiskohtia, kuten ruokailutottumusten ja ajankäyttövalintojen muutosta.

3.3. Elämäntavan paikka postmodernissa yhteiskunnassa

Wearing (1998) kuvailee postmodernin määrittelemällä sen vastakohtat modernista. Valistusajalle tyypillisen modernin ominaisuuksia olivat järkipärisyys, positivistinen tiedekäsitys, usko objektiivisuuden ja absoluuttisen totuuden mahdollisuuteen sekä muuttumattomuuteen ja järjestykseen. Postmoderni kyseenalaistaa kaikki nämä edellä mainitut korostamalla jatkuvaa muutosta, moniselitteisyyttä ja vastakohtien samanaikaista

läsnäoloa. Postmodernin konkreettisina ilmentyminä ovat kuluttajuuden, yhteydenpitovälineiden, tekniikan ja tiedonkulun muuttuminen. (Wearing, 1998, s. 144.) Postmodernille voisi kuvata ominaiseksi ilmaisan ”toisaalta”, sillä asioilla on aina toisia todellisuuksia.

Postmodernilla aikakaudella läsnäolon määritelmä on vaikeutunut. Läsnäolo on jakaantunut fyysiseen paikassa oloon ja samanaikaiseen toisaalla oloon tietoteknisten välineiden avulla. Tämä vaikuttaa muun muassa rajojen hämärtymiseen työ- ja vapaa-ajan välillä, sillä tietoteknisten ratkaisujen takia työ ja vapaa-aika fyysisinä tiloina menettävät merkityksensä. Asioita on mahdollista hoitaa puhelimesta olevan Internet-yhteyden avulla lähes mistäpäin maailmaa tahansa. Laajemmalla tasolla postmoderni kehitys vaikuttaa myös ymmärrykseen paikallisesta ja globaalista. (Rojek, 1998, s. 6–8.) Yhden modernisaatiomallin mukaan globalisaation myötä on ollut havaittavissa kulttuurin yhdenmukaistumista. Toisaalta kansalliset rajat ylittävä yhteisöllisyys on auttanut yhä moninaisempien ryhmittymien syntymistä. (Rojek, 1998, s. 92, 101.) Tiedonkulun tekniikoiden myötä paikkaan sidonnaisten kulttuurien rinnalle on tullut kansainvälisiä yhteisen asian ympärille kokoontuneita yhteisöjä. Elämäntavan kannalta postmoderni herättää kysymyksen siitä, minkä tekijöiden voi sanoa vaikuttavan elämäntapaan, mikäli ihminen voi olla läsnä esimerkiksi toisella puolella maapalloa.

Myös työ yhtenä elämäntavan osa-alueena on muuttunut postmodernissa yhteiskunnassa. Globalisaatio, yksilöllisyyden arvostaminen, ihmisten liikkuvuus ja uudet teknologiat mahdollistavat ja osittain myös painostavat työmarkkinoita joustavuuteen. Tähän keskusteluun on tullut kuvaavaksi käsitteeksi uusi työ. Uutta työtä voisi määritellä postmoderniksi työksi, jossa vastakohtat ovat lomittuneet yhteen. Työn rajat ovat hämärtyneet: työ ja vapaa-aika, työ ja harrastus sekä työ ja yksityiselämä eivät ole enää yhtä selkeästi eroteltavissa. Työn tekemisen prosessi on alusta loppuun samanlainen, eivätkä erilaiset toimet ole enää eroteltavissa toisistaan. Esimerkiksi oppaan työ näyttää ulospäin vapaamuotoiselta seurustelulta asiakkaiden kanssa, vaikka vaatii samanaikaisesti monia toimia asiakkaan hyvinvoinnin mahdollistamiseksi. Työ on paitsi läsnäoloa hetkessä asiakkaan kanssa myös tulevien tilanteiden ennakoimista. Tämä työntekijän vastuu muuttaa vapaa-ajanomaisen tilanteen työtehtäväksi. Työ onkin muuttumassa yhä enemmän kotityön kaltaiseksi feminiinisiä taitoja vaativiksi alati jatkuviksi, rajattomiksi ja epämateriaalisiksi prosesseiksi. Valitettavasti naisten feminiiniset taidot jäävät vaille arvostusta, sillä ne koetaan

naisille luonnolliseksi tavaksi toimia, kun taas miesten kohdalla samoja taitoja arvostetaan. (Veijola & Jokinen, 2008, s. 167–169, 177.)

Postmodernissa yhteiskunnassa vapaa-ajan ja kulutuksen roolit korostuvat elämäntavan määrittelyssä. Koska työ on yhä ohjatumpaa, siirtyy valinnan vapauden elementti vapaa-aikaan, jolloin on mahdollista tehdä omaan identiteetin rakentumiseen liittyviä päätöksiä. Giddensin mukaan postmodernille ajalle on ominaista juuri valintojen moninaisuus. Ihminen on samalla osa sekä paikallista että globaalia yhteisöä. Tämä johtaa siihen, että perinteet menettävät merkitystään identiteettiä rakentavina tekijöinä. Yksilö ei kuitenkaan ole vapaa häntä ohjaavista ulkoisista tekijöistä, sillä kapitalismi ohjaa yhä enemmän ihmisen itsenäisiä päätöksiä. (Giddens, 1991, s. 5.) Tästä huolimatta elämäntapa on muutakin kuin kuluttajuuden ilmentymä. Elämäntapoja ei seurata ulkopuolelta annettuina käyttäytymisen malleina vaan ne ovat seurausta yksilön valinnoista. Giddens näkeekin vahvan sidoksen identiteetin ja elämäntavan välillä. Valinnat eivät kerro siitä, miten on päätetty toimia, vaan myös siitä, keitä on päätetty olla. Elämäntapavalinnoilla onkin ulkoisen viestin lisäksi myös henkilökohtainen merkitys. Täysin toisistaan riippumattomista valintatilanteista ei kuitenkaan ole kyse, vaan yksilö pyrkii valintatilanteissa johdonmukaisesti täydentämään eheää kuvaa. Jotkin valittavissa olevat vaihtoehdot ovatkin niin sanotusti rooliin kuulumattomia. Luonteeltaan sosiaalisena toimijana ihminen ottaa myös huomioon ryhmän mielipiteen, roolimallien antaman esimerkin sekä sosioekonomiset ympäristötekijät. (Giddens, 1991, s. 80–82.)

3.4. Elämäntavan muutos Suomessa

Tämä tutkimus perustuu vahvasti suomalaiseen elämäntavan tutkimuksen perinteeseen. Tutkimus jakaa kotimaisen perinteen kanssa yhtenäisen ymmärryksen käsitteen sisällöstä osana yhteiskunnallisen muutoksen ja yksilön arjen kuvailua. Suomessa elämäntavan tutkimus oli sosiologian muoti-ilmiö 1980-luvulla. Suurimmat yhteiskunnan rakennemuutoksen aiheuttamat myllerrykset alkoivat olla takanapäin ja oli aika tutkia arkielämässä ilmenneitä ongelmia, kuten työhön ja asumiseen liittyviä kysymyksiä. Elämäntavan muutosta käsittelevän tutkimuksen haasteeksi tuli kuitenkin käsitteen rajallisuus. Käsitteen tarjoaman laajan teeman alla tehtiin tutkimuksellisista lähtökohdista riippuen erilaisia muunnoksia kulloistakin käyttötarkoitusta varten. (Järvelä, 1994, s. 74.) Nykyisellään elämäntapa onkin tutkimuksissa esillä eräänlaisena sivuhuomautuksena, eikä

niinkään pääkäsitteenä. Tutkimusperinteen kautta avautuva näkökulma ihmisten arkielämään ei ole silti menettänyt arvoaan.

Suomalainen elämäntapa on muuttunut osittain yhtenäisemmäksi ja toisaalta pirstoutuneemmaksi. Aiemmin vallalla ollut selkeä kahtiajako sivistyneistöön ja porvariston muodostamaan ylempään luokkaan ja työläisiin on murtunut. Muoti-ilmiöt ja globalisoitunut elämäntapa yhtenäistävät kansallista elämäntapaa, vaikka toisaalta se myös luo elämäntyylin malleja, joilla erottautua toisista. (Roos, 1985, s. 32; ks. Heidegren 2004.) Niin kutsuttu lähiöiden elämäntapa vaikuttaa yleisesti yhteiskunnassa. Lähiöiden elämäntavalle on tyypillistä asuinpaikan tyypistyminen omassa asunnossa oman perheen kesken vietettyyn aikaan ja tilaan. (Roos, 1985, s. 34–35.) Työ ja vapaa-aika ovat eriytyneitä elämän osa-alueita verrattuna aiempaan elämäntapaan, jossa työ oli osa omaa elinympäristöä, kuten esimerkiksi maataloustyössä (ks. esim. Högbäck, 2003). Kuluttaminen on tässä elämäntavassa oleellista, eräänlaista itseilmaisua ja elämän sisältöä. Valittu elämäntapa koetaan myös usein pakkona ja oman elämänkulku sellaisena, ettei siihen itse voi vaikuttaa ja elää kuten oikeastaan haluaisi. (Roos, 1985, s. 34–35.) Lähiöelämäntyyliin voi nähdä liittyväksi myös yksityisen ja julkisen elämän eriytymisen. Ihmiset pitävät julkisella esittämisellä itsestään yllä kuvaa, jonka he erottavat yksityiselämän minästä. (Jallinoja, 2000, s. 172–173.)

Yhteisöjen muutos ei ole tapahtunut lineaarisesti vaiheesta toiseen, vaan uudet yhteisöt muotoutuvat vanhojen sisällä pikkuhiljaa korvaten vanhat mallit. Yhtäältä kaupunkilainen elämäntapa vaikuttaa maaseudun elämäntavan kanssa samanaikaisesti ottaen yhä enemmän tilaa. Maaseutuyhteisöissä näkyviä kaupungeille ominaisia sosiaalisten roolien piirteitä ovat: kylän ulkopuolisten suhteiden merkitys, yhteydet kylän ulkopuolelle, esimerkiksi tiet, puhelimet, tietokoneet ja televisio, vapaa-ajan lisääntyminen, yksilöiden roolien eriytyminen ja yksilön valinnanvapauden lisääntyminen. Toisaalta yhteisöt myös pitävät kiinni tärkeiksi kokemistaan perinteistä ja omaan identiteettiinsä kuuluvista toimintamalleista torjumalla uhkaaviksi kokemiaan toimintamalleja, mikä ilmenee esimerkiksi kyläläisten yhteisissä tarinoissa. Tarinoilla on yleensä opetus, kylän vaarantava toiminta saadaan yhteisesti kitkettyä. Aikaa ei voikaan rajata menneeseen ja nykyiseen, vaan kehityskulut ovat jatkumoa aiemmasta tulevaan. (Holmila, 2001.)

Järvelän (1994) mukaan elämäntavan rakenteen muutoksessa on ollut kolme vaihetta. Sotien jälkeisenä jälleenrakennuksen aikana elämä oli vilkasta sekä kaupungeissa että maaseudulla.

Teollisuuden kehityksen lisäksi maatalous menestyi. Seuraava vaihe alkoi 1960-luvulla ja sille oli ominaista kaupungistumisen nopeutuminen. Monet muutokset, kuten siirtyminen itsenäisestä maataloustyöstä palkkatyöhön ja koulutuksen merkityksen kasvu vaikuttivat elämäntavan uudelleen muotoutumiseen. Tähän ajanjaksoon sijoittuu myös Pohjois- ja Itä-Suomesta suuntautunut työperäinen muutto Ruotsiin. Elintason nousu jatkui vielä 1980-luvulle tultaessa ja onkin puhuttu keskiluokkaistumisesta. Kuluttaminen tuli yhä näkyvämmäksi osaksi elämäntapaa. Perheiden koko pieneni ja laajemman yhteisön sijaan eläminen keskittyi yhä enemmän oman kodin seinien sisään. Elämäntavan tutkimuksen yhtenä tavoitteena olikin ottaa selvää miten ihmiset oikeastaan elävät. (Järvelä, 1994, s. 79–88.)

Elämäntapakeskustelun seuraava liikehdintä oli 90-luvulta lähtien elämänpolitiikka. Traditioiden rooli oli muuttunut, perhe ja suku eivät enää edustaneet suurinta auktoriteettia ihmisen elämässä. Elämänpolitiikka-käsite muodostui kuvaamaan yksilön mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämäänsä jälkitraditionaalisessa valintojen yhteiskunnassa. Käsitteeseen liittyy vahvasti yhteisöllisyys ja yhteinen päätöksenteko elämään vaikuttavista tekijöistä. (Roos & Hoikkala, 1998, s. 10, 12.) Itse jälkitraditionaalisen, perinteiden ohjauksesta vapaan yhteiskunnan olemassaolo voidaan kyseenalaistaa. Hoikkala (1998) huomauttaa esimerkiksi Suomen sisäisistä kulttuurisista eroista, jotka rakentavat erilaiset lähtökohdat elämälle. Ei siis ole mahdollista puhua jälkitraditionaalisesta yhteiskunnasta arjen konkretian tasolla. Käsite kattaa lähinnä joitakin rajatumpia yhteisöjä, joiden elämään perinteistä vapaa päätöksenteko kuuluu. Silvasti (2001) kuvailee elämänpolitiikka-käsitettä lähinnä teoreettiseksi ajatusrakennelmaksi. Yksilön valinnanmahdollisuudet ovat toki lisääntyneet ajan myötä. Keskustelussa olevaa puhtaasti traditioista vapaata ihmistä ei kuitenkaan käytännössä ole olemassa, vaan henkilöahmo jää teoreettisen spekuloinnin tasolle. (Silvasti, 2001, s. 70–73.) Perinteet eivät säily muuttumattomina, mutta ne jatkuvat uusilla tavoilla. Traditiot eivät siis katoa tai menetä merkitystään, vaan muuttuvat ajan mukana. Esimerkiksi suomalaisen viljelijän elämäntapaan vaikuttavat sukupolvelta toiselle siirtyneet kulttuuriset mallit: sukutilan jatkuvuuden malli, sukupuolisidonnainen työnjako ja tuottavuuden määrittämä suhde luontoon ja ympäristöön. (Silvasti, 2001, s. 287–288.)

Semi Purhosen työryhmän (2014) tutkimus *Suomalainen maku* hyödyntää Pierre Bourdieun maun käsitettä. Työryhmän määrittelyssä elämäntyyli nähdään elämäntavan kanssa yhtäläisenä kokonaisvaltaisena käsitteenä. Elämäntyyli määritellään jopa elämäntavan

käsitteen jatkajana ja korvaajana. (Purhonen ym., 2014, s. 211.) Tutkimus kuitenkin hahmottelee elämäntyylin ilmentymiä musiikin, ruokailutottumusten ja kirjallisuuden kaltaisten tekijöiden avulla luokitellen tottumuksia korkeaa ja matalakulttuuria ilmentäviksi. Luokitteluiden tuloksena kaupunkilaiset korkeakoulutetut ovat tyypillisesti moderneja ja uudelle avoimia korkeakulttuurin suosijoita ja maaseudun matalasti koulutetut perinteisiä ja matalakulttuuria kuluttavia. Tutkimuksen kärjistyksen kertovat suomalaisen elämäntavan kahtiajakautumisesta. Kuten traditionaalisten ja modernien arvojen kohdalla, myös elämäntavassa on karkeasti kaksi ryhmää perinteiset ja modernit, jotka maantieteellisesti kuvaavat maaseudun ja kaupunkiväestön eroja. Kyse ei kuitenkaan ole jaottelusta menneeseen ja nykyaikaan, vaan siitä, että perinteiset arvot ovat edelleen osa nykypäivää. (Mikkola, 2003, s. 138–139, 149, 153; Lassila, 2005, s. 15, 89–93.)

3.5. Arvot ja asenteet elämän ihanteiden taustalla

Yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa oman elämäntapaansa, vaikka elämäntapa lopputuloksena ei menisikään yksilön ihanteiden mukaan. Arvot tulevat osaksi elämäntavan päätöksentekoa, sillä ”Arvomme ilmaisevat käsityksemme todellisuuden toivottavasta luonteesta eli siitä, millainen on hyvä elämä tai hyvä yhteiskunta” (Sinisalmi, 1998, s. 107). Arvot motivoivat toimimaan tietyllä tavalla, mutta kaikki tekoihin vaikuttavat muuttujat eivät ole arvoja. Arvoille ominaista on niiden pysyvyys suhteessa tilannesidonnaisiin tekijöihin, kuten tunteisiin. Arvoissa yhdistyy sekä tunne- että tietoullisuus. Arvot ovat tiedostettuja ja kulttuurisesti hyväksytyjä myönteisen tunnelatauksen sisältäviä motiiveja. (Puohiniemi, 2006, s. 8–9.)

Arvot voidaan jakaa itseisarvoihin ja välineellisiin arvoihin. Välineellisillä arvoilla tarkoitetaan jonkin tavoitteen saavuttamiseksi oleellisia arvoja, kuten hyöty ja tehokkuus. Itseisarvoja sen sijaan ovat esimerkiksi hyvyys, kauneus ja ihmisarvo. Niin itseisarvot kuin välineelliset arvot vaikuttavat ihmisen toiminnan taustalla ja tulevat esiin elämän valintatilanteissa. (Purjo, 2014) Arkielämässä päätöksentekoa määrittävät usein rutiinit. Arvot kuitenkin vaikuttavat rutiininomaisten päätösten taustalla, sillä tietty toimintamalli on tulosta oman arvomaailman mukaisen päätöksen valinnasta. Arvopohdinta tulee ajankohtaiseksi, kun valittu rutiini ei enää tunnu toimivalta vaan vaatii uudelleenarviointia. (Puohiniemi, 2006, s. 9.)

Talonpoikaiset arvot vaikuttavat suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen vahvasti, vaikka kaikilla ei enää ole toiminnallista kytköstä maaseudulle. Talonpoikaisia arvoja ovat muun muassa työnteko, ahkeruus, säästäväisyys, selviytyminen, itsenäisyys ja luonnonläheisyys. Varallisuuden kasvattamisen sijaan ensisijainen tavoite on mahdollisuus toteuttaa valittua elämäntapaa ja siirtää oma elämäntyö sukupolvelta toiselle. Talonpoikaisiksi nähdyt perinteet ovat katoamassa ja maaseutualueiden yhtenäisyyden tilalle on tullut eriytyviä yhteisöjä. (Lassila, 2005, s. 15, 89–92.) Ihminen ei toimi omassa arvokuplassaan suhteessa ympäröivään yhteisöön, vaan hänen valintoihinsa vaikuttavat ympäristöstä omaksutut mallit. (Lassila, 2005, s.83.)

Mikkola (2003) on kirjallisuuden pohjalta määritellyt arvoja kahteen luokkaan, traditionaalisiin ja moderneihin. Kuten Lassilan (2005) määrittelemissä talonpoikaisissa arvoissa, myös traditionaalisessa arvo-orientaatiossa korostuvat (raskaan) työn merkitys ja itseisarvo, auktoriteetti-usko, taloudellinen hyvinvointi, yhteisön rooli elämän säätelyssä, vallitsevien olojen säilyttäminen ja sukupuolten välinen eronteko. Modernille arvo-orientaatiolle ominaista on itsensä toteuttaminen ja tutkiskelu, avoimuus uudistuksille, suvaitsevaisuus, ihmissuhteet sekä aatteelliset arvot, kuten rauha, ympäristön varjelu ja tasa-arvo. Vaikka teoreettinen jako traditionaalisiin ja moderneihin arvoihin on olemassa myös käytännön tasolla ihmisten arvomaailmoissa, ei ero näiden kahden välillä ole suinkaan yhtä yksioikoinen. Arvo-orientaatiot sekoittuvat ihmisten asenteissa ja henkilökohtaisissa toimintatavoissa. Yksilö voi olla yleisellä tasolla hyvinkin moderni, vaikka käytännössä omassa elämässään noudattaisi perinteisiä arvoja. (Mikkola, 2005, s. 138–139, 149, 153.)

Mikkolan (2003) ja Lassilan (2005) esittämässä traditionaalisen ja modernien arvojen kohtaamisessa näkyy eurooppalaisen arvokeskustelun perinteelle ominainen ristiriita yhteisöllisyyden ja individualismin välillä. Yhtäältä yhteisön tehtävänä on Aristoteleen valtiokäsityksen mukaan mahdollistaa kaikille hyvä elämä. Toisaalta nähdään, että yksilöllä on vapaus ja vastuu päättää omasta elämästään. Yksilöllisyyden korostaminen ei siis niinkään ole aikamme ilmiö, vaan ajatusmalli on lähtöisin jo renessanssiajalta. (Setälä, 1998, s. 16–17, 20–23.) Puohiniemi (2006) on vuosien 1991–2005 arvomuutosta tutkiessaan havainnut kolme päälinjaa: 1. Universalistisista arvoista on tullut yleisempiä, mutta samanaikaisesti niiden sisältö on laimentunut ja menettänyt tärkeyttään suhteessa muihin arvoihin. 2. Yksilökeskeisen, individualistisen, arvomaailma väistyminen. Hedonismi on silti kasvattanut suosiotaan. 3. Yhdenmukaisuuden arvostus on noussut erityisesti internetin käyttäjillä.

Yllättävää kyllä, Internetin ja viihdeteollisuuden runsaan tarjonnan myötä arvomaailma on kaventunut, sillä yksilöt etsivät uutta vain omiin mielenkiinnonkohteisiinsa liittyen. (Puohiniemi, 2006, s. 102–103.)

Tämä arvonmuutoksen prosessi ilmentyy uusiyhteisöllisyyden käsitteessä. Uusiyhteisöllisyys on nykyisen yhteisöllisen toiminnan yksi piirre. Uusiyhteisöllisyydessä korostuvat tieto- ja viestintäteknologiset ratkaisut, joiden avulla samoista aihepiireistä kiinnostuneet ihmiset voivat muodostaa yhteisöjä esimerkiksi työn, harrastusten tai yhteisten elämäkokemusten perusteella. Arvojen muutokselle tämä tarkoittaa erilaisten arvoliikkeiden, kuten ihmisoikeuksien puolustamisen, keskittymistä yhden kampanjan tai periaatteellisen kannattamisen tasolle. Universalististen arvojen kannatus ei enää tulekaan toiminnalliseksi osaksi arkea. (Puhakka, 2006, s. 104–111.)

Aluepolitiikassa Suomi jakautuu paitsi maaseutumaisiin ja kaupunkiympäristöihin, myös laajempiin alueisiin, jotka nähdään suhteessa hallinnolliseen keskukseen. Näin ollen Lapin arvoa tarkastellaan ulkoapäin eteläisemmän Suomen perspektiivistä. Alueen ulkopuolisten tarkastelijoiden näkökulmana on lähinnä Lapin hyöty omalle alueelle, kuten esimerkiksi virkistyskäyttö pohjoiseen suuntautuvien lomien muodossa. Tällaiset ajattelumallit unohtavat paikallisen arjen ja lappilaisen maaseudun arvon alueella asuville ihmisille. (ks. Keskitalo-Foley, 2004, s. 50–51.)

Muutos on ollut perinteisistä arvoista moderneihin arvoihin samanaikaisesti kun muuttoliike on suuntautunut maalta kohti suurempia asutuskeskittyviä. Kuten arvojen muutosta tutkineet ovat todenneet, muutos ei ole kokonaisuudessaan näin yksinkertainen. Arvot tulevat esille esimerkiksi lappilaisten naisten elämäkerroissa. Asuminen kaupungissa on monelle tilapäinen vaihe elämässä. Kaupungissa asuessa kotipaikkaan pidetään tiiviisti yhteyttä ja myötäeletään kotipaikkakunnan tapahtumia. Elämänarvoissa korostuu paikkaan kuuluminen ja luonto osana jokapäiväistä olemisen maailmaa. Luonto ei ole muusta elämisestä erillinen virkistäytymisympäristö tai katseen kohde, vaan kaikki elämä tapahtuu luonnon ympäröimänä. Lappi asuinympäristönä tarjoaa vapautta ja tilaa laajojen alueiden ja kansainvälisen suuntautuneisuutensa ansiosta. Lapissa asuminen ei olekaan ulkoapäin tulevan pakon sanelemaa, vaan tietoisesti ja tarkoituksella valittu elämäntaparatkaisu. (Keskitalo-Foley, 2004, s. 57, 64, 137–154.)

4. MENETELMÄT JA AINEISTO

Gradun metodologisen kehyksen muodostavat narratiivinen lähestymistapa, kertomuksellisuus ja koko työn läpi kulkeva ajatus tutkijan ja tutkittavan välisestä vuorovaikutuksesta, tulosten saavutettavuudesta ja tutkittavien yksilöiden näkökulmien arvostamisesta. Tutkimus ei tavoittele laajaa yleistettävyyttä ja kaiken kattavaa selitystä matkailun tuomista muutoksista. Tällaisia selvityksiä on jo olemassa (ks. Deery ym. 2012). Sen sijaan hyödynnän laadullisen menetelmän vahvuutta päästä todettujen ilmiöiden taustalla vaikuttaviin tekijöihin ja merkityksiin yksilön kannalta. (ks. Heikkinen, 2000, s. 51.) Tutkimuskohde on paikkaan, tilanteeseen ja yksilöiden näkemyksiin sidottu, mutta täydentää tämän näkökulman verran ymmärrystä matkailun tuomien muutosten todellisuudesta yhden alueen yksilöiden kannalta. Seuraavaksi esitän aineiston keräämisen ja tuottamisen prosessin kronologisesti. Kunkin vaiheen kohdalla avaan keskeiset metodologiset käsitteet.

Retrospektiivinen aineisto on kerätty yhtenä tietynä aikana, mutta aineiston luonteeseen kuuluu myös menneiden aikojen palauttaminen mieleen. Muisteluun pohjaavat tutkimusmenetelmät ovat saaneet osakseen kritiikkiä, jossa kyseenalaistetaan ihmisen kyky muistaa tapahtumia sellaisina, kuin ne tapahtumahetkellä olivat. Kriitikoiden mukaan muistettu tapahtuma ja todellisuus ovat ristiriidassa, jolloin saatu tieto ei ole luotettava. Kysymys tiedon luotettavuudesta on kuitenkin riippuvainen siitä, mitä oikeastaan tutkitaan; todellisten tapahtumien kulkua, vai ihmisten tämänhetkistä kokemusta ja tunnetta siitä, miten tapahtumat menivät. Ihmisellä on pyrkimys suhteuttaa menneet tapahtumat omaan nykyiseen asenteeseensa sopiviksi, mikä muokkaa ymmärrystä menneestä. Nykyinen ymmärrys menneestä kertoo kuitenkin kokemuksesta ja suhtautumisesta asiaan. Muistellessa tapahtumista korostuvat merkittävimmät ja myöhemmän elämän kannalta vaikuttavimmat. (Snelgrove & Havitz, 2010, s. 337–340, 343–348.) Esimerkiksi matkailun roolia tutkittaessa tämänhetkinen kokemus siitä, miten matkailu on vaikuttanut omaan ja kylän elämään, on tulevaisuuden matkailun suunnittelun kannalta kiinnostavampi näkökulma, kuin faktoihin perustuva selitys matkailun kehittymisestä. Kyläläisten suhtautuminen matkailuun ja sen tulevaisuuteen on riippuvainen kyläläisten omasta kokemuksesta ja taustoista. Kokemus määrittää yksilötasolla asian todellisuuden. Vaikutuksia luetteloiivat tutkimukset vaativat tuekseen aihepiiriin liittyviä tutkimuksia, jotka kartoittavat yksittäisiä tapauksia syvällisemmin. Näin on mahdollista kokonaisvaltaisemmin ymmärtää matkailun vaikutuksia

yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen kannalta, ja pohtia matkailun kehittämistä siitä osallisten paikallisten ihmisten näkökulmasta.

4.1. Aineiston tuottaminen kertomuksellisesti

Aineiston tuottamisen tapana on kuvallisten virikkeiden avulla tapahtuva kertomusten kirjoittaminen. Yhtenä vaihtoehtona olisi ollut kirjoituskilpailu, jota on paljon hyödynnetty aineiston keräämisessä. Tuolloin haasteena olisi ollut asianosaisten motivointi ja kirjoitustehtävän ohjeistaminen. Mahdollisimman monen asiasta kiinnostuneen ihmisen tavoittamiseksi päädyin työskentelemään yhteistyössä kyläyhdistyksen kanssa. Samalla tavoitteena oli myös yhteisyys tutkittavan asian suhteen ja molemminpuolinen oppiminen ja tiedon tuottaminen. Olin ennalta yhteydessä kyläyhdistyksen yhteyshenkilön kanssa ja esittelin hänelle tutkimusta ja sen tavoitteita. Yhteistyössä kyläyhdistyksen kanssa järjestettiin erillinen tilaisuus aineiston tuottamista varten, josta tiedotettiin kylällä avoimesti kirjoittamani alustuksen avulla (liite 1.). Tiedon yhteisen tuottamisen mahdollistamiseksi alustus oli luonteeltaan avoin, jotta tutkittavilla on luottamus tutkijaan. Alustuksessa kerroin tutkimuksen aiheesta, tavoitteista, kertomusten kirjoitustilanteen kulusta, aineiston käytöstä sekä tutkimuksen luonteesta matkailututkimuksen pro gradu-työnä (informoinnista ks. Kuula, 2006, s. 101–117). Alustuksessa oli myös mukana yhteystiedot mahdollisten lisäkyselyiden varalta. Alustus oli esillä kyläyhdistyksen kokouksessa, ilmoitustaululla ja paperisia versioita jaettiin tutkimuksesta kiinnostuneille. Tiedostan, että alustus voi vaikuttaa kertomusten painotuksiin ja rajauksiin esimerkiksi matkailun vaikutusten osalta suhteessa muihin vaikuttaviin tekijöihin. Tutkimusprosessin kannalta tiedotus tulevasta tutkimustapahtumasta on osa tutkimukselle keskeisiin aihepiireihin johdattelua ja ajatusprosessin käynnistämistä (Snelgrove & Havitz, 2010, s.341). Näkemykseni mukaan matkailututkimukselliset intressit olisi ollut epäeettistä jättää kertomatta (ks. esim. Kuula, 2006, s. 101–107).

Yhteisen kasvokkain tapahtuvan tutkimustilanteen etuna on tutkijan henkilökohtainen tapaaminen, joka antaa tutkimukselle ja osallistumispyynnölle kasvot. Yhteisessä tilaisuudessa oli mahdollisuus kertoa tutkimuksesta ja vastata reaaliaikaisesti kysymyksiin. Kuvallisten virikkeiden lisäksi kyseessä on siis myös suullinen vuorovaikutustilanne. Sanallinen kirjoitustehtävänanto osallistujille oli seuraava: Miten eläminen ja arki kylällä ovat oman kokemuksesi mukaan muuttuneet viime vuosikymmeninä? Esimerkiksi konkreettiset muutokset työssä, vapaa-ajan käytössä ja sosiaalisissa suhteissa. Minkälaiset

asiat muutokseen ovat vaikuttaneet? Tulostin kaikille osallistujille tehtävänannon viivoitetulle A4 paperille ja kävin läpi kysymykset myös suullisesti mahdollisten osallistujilta tulevien tarkentavien kysymysten takia. Motivoin osallistumista tutkimukseen mahdollisuudella tuoda oma näkökulma esille ja olla täten vaikuttamassa matkailusta ja sen paikallisista tuotettuun tietoon.

Metodologiset valintani korostavat yhteistyötä kyläläisten kanssa tutkija tutkimuskohde- jaottelun sijaan. Tutkimuksen tarkastelussa on elämäntavan muutos Könkään kyläläisten näkökulmasta. Feministisen tutkimusetiikan mukaan tutkittavilla tulisi olla oikeus vaikuttaa tutkimuksen rakentumiseen (Keskitalo-Foley, 2004, s. 22). Tässä tutkimuksessa korostuikin kyläläisten vapaus kertoa kylän elämän muuttumisesta tehden henkilökohtaisia rajoituksia ja korostuksia kertomuksen sisällön suhteen. Virikkeiden esittämisen ja aihepiirin kuvauksen jälkeen en ohjaillut kertomusta tavoittelemiini teemoihin. Osallistujilla onkin täten merkittävä rooli aineistokokonaisuuden muotoutumisessa. Tutkijana analysoin kertomukset ja yhdistin tulokset aikaisemman tutkimuksen kontekstiin ja aineistolähtöisesti esille nostamiini teoreettisiin keskusteluihin. Osallistujilla oli mahdollisuus laittaa yhteystietonsa kertomuksen perään mahdollisia jatkotiedusteluja ja tutkimuksen kulun tiedotusta varten. Lähetin tutkimuksen käsikirjoituksen kommentoitavaksi kaikille halukkaille aineiston tuottamiseen osallistuneille, jolloin minulla oli vielä mahdollisuus muokata työtä kommenttien perusteella. Muutosehdotuksia ei kuitenkaan määräpäivään mennessä tullut, minkä tulkitsin tulosten esitystavan hyväksyntänä. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen on tarkoituksena pitää tulosten esitystilaisuus, jossa aineiston tuottamiseen osallistuneilla on mahdollisuus kommentoida ja jatkaa keskustelua aiheesta.

4.2. Kuvalliset virikkeet aineiston tuottamisen apuna

Kirjoittaminen toisen antamasta aiheesta rajatussa ajassa on haasteellista. Sen takia esitin kirjoittamisen virikkeeksi koostamani kuvasarjan, jossa näkyy kylän menneisyyttä, nykyistä elämää ja matkailua koskevia teemoja. Kuvasarja poistaa tarvetta pidemmälle suulliselle selitykselle aiheesta ja vähentää painetta vastata tutkijan kysymyssarjaan kuvitellulla tavalla ”oikein”. Haastatteluissa on huomattu, että kuvien ottaminen osaksi aineiston tuottamisen tilannetta voi helpottaa muuten jännittyneitä tilannetta, jossa tutkittava kokee olevansa testissä vastatessaan tutkijan kysymyksiin. (Banks, 2001, s. 88). Tutkimuksen aineistontuottamisen ympäristönä oli koululuokka, ja pyysin kirjoittamaan annettuun teemaan

liittyen. Vaikka tutkimuksen osallistajat olivat kaikki aikuisia, voi (tuttu) koululuokka ja kirjoitustehtävä tuntua koetilanteelta. Kuvien katselulla onkin mahdollisuus rentouttaa tilannetta ja kannustaa avaamaan omia kokemuksia aiheesta välittämättä oletetuista oikeista vastauksista.

Valitsemani tutkimusmenetelmä osoittautui haasteelliseksi sikäli, että kyseinen tapa osallistua tutkimukseen ei ollut kaikille osallistujille tuttu. Täten esimerkiksi se, että pyrin omassa toiminnassani neutraaliuteen tutkittavan asian suhteen, herätti kritiikkiä. Tutkimukseen osallistujien oli vaikea omaksua, että kertomuksissa oli mahdollisuus aihepiiriin liittyen tuoda esille omia näkökulmia ja painotuksia, ei niinkään vastata tutkijan ennako-oletuksia tukevasti. Joidenkin osallistujien mielestä matkailututkimuksen kohteena tulisi tiedon luotettavuuden takia olla matkailualalla työskenteleviä, yrittäjiä ja asiantuntijoita. Kerroin kuitenkin tarpeellisuudesta täydentää tutkimustietoa juuri paikallisilla kokemuksilla, sillä monesti tutkimuksen kohteena on juuri matkailun piirissä työskentelevä rajallinen joukko ihmisiä. Metodologisen valintani taustalla on pyrkimys tavoittaa toisenlainen näkökulma matkailun muutoskeskusteluun ja lähestyä aihetta elämäntavan muuttumista kokeneiden yksilöiden kertomusten avulla. Tutkijan ohjaama haastattelutilanne, jossa tutkittava vastaa tutkijan kysymyksiin ja kehotuksiin kertoa jostain tutkijaa kiinnostavasta aihepiiristä enemmän, olisikin ollut päämäärän vastainen ja muuttanut koko tutkimuksen asetelman tuotettavaan tietoon.

Kuvasarja silti tarkoituksenmukaisesti ohjaa kertomusta tiettyyn aihepiiriin ja vuoropuheluun tutkijan valitsemien virikkeiden kanssa. Tässä tutkimuksessa virikkeiden ei ensisijaisesti ole tarkoitus provosoida, vaan toimia johdatuksena aiheeseen. Virikkeiden vastaanotto on tietysti silti aina riippuvainen henkilöstä ja hänen kokemuksistaan ja arvomaailmastaan. Tavoitteena onkin mahdollistaa tilanne, jossa tutkittavat pääsevät ilmaisemaan oman kokemuksensa ja ymmärryksensä esiteltävään ilmiöön. Virikkeiden (kuvio 3.) käytön etuna on ymmärrys yksilöstä osana yhteiskuntaa. Virikkeet ohjaavat tutkittavaa miettimään omia arvojaan ja tottumuksiaan tietyn kuvaston läpi. Kuvaston kuvat eivät kuitenkaan ole tutkittavalle uusia, vaan ne ovat samoja, joiden kanssa hän on jo aiemmin rakentanut todellisuuttaan. Virikkeet kuvaavat kylän elämän hahmoteltuja muutoksia ja tutkittavat voivat arvioida oman kokemuksensa perusteella niiden oikeellisuutta ja suhdetta omaan arkielämäänsä. (Törrönen, 2001, s. 206–211.)

tutkittava virike yksilö yhteiskunta

Kuvio 3. Virikkeet osana vuorovaikutusta

Kuvalliset virikkeet voivat auttaa tutkittavaa havaitsemaan oman elämänsä muutoksen kokonaisuudessaan. Arjessa muutokset tapahtuvat pikkuhiljaa. Chiozzin (1989, Banksin, 2002, s. 89–90 mukaan) toscanalaiseen kaupunkiin sijoittuneessa tutkimuksessa vanhempi mies huomasi kotipaikkansa muutoksen vasta katseltuaan tutkijan esittämiä kuvia kylän historiasta. Tällöin tutkittava alkoi mielessään kerrata kotinaapurustossaan asuneiden ihmisten keskinäistä kanssakäymistä ja yksityiskohtia menneestä ajasta. (Banks, 2002, s. 88–90.)

Valokuvien hyödyntäminen aineiston tuoton apuvälineenä on tuttua varsinkin haastatteluissa. Tutkimuksessa käytettävät kuvat voidaan jakaa karkeasti kolmeen luokkaan: tutkimuskappaleista otettuihin luettelointikuviin, institutionaalsiin kuviin, joilla on yhteisesti tunnistettua sisältöä, sekä henkilökohtaisimmillaan perhealbumeiden yksityisiin kuviin. (Harper, 2002, s. 13–15.) Tässä tutkimuksessa käytän institutionaalisiksi luokiteltuja kuvia, jotka on pääsääntöisesti (kahta omaa kuvaani lukuun ottamatta) poimittu painetuista lähteistä. Kuvat myös esittävät aiheita, joilla oletan olevan kosketuspintaa niin yhteisö- kuin yksilötasolla. Englannin kielen termillä 'photo elicitation' tarkoitetaan tutkimusmenetelmää, jossa valokuvat ovat osa aineiston tuottoa ja tutkijan ja tutkittavan välistä vuorovaikutusta. Kuvallinen hahmottaminen on ihmiselle luonnollisempaa, sillä siirryttäessä sanalliseen viestintään osa tiedosta rajautuu pois. Visuaalinen ulottuvuus tuokin esiin erilaista tietoa, kuin pelkästään sanallisesti tuotetussa tutkimuksessa olisi mahdollista. Ilman kuvia ja kuvien avulla tuotettu tieto on erilaista, minkä takia photo elicitation-tutkimuskeskustelussa kiinnitetään erityistä huomiota kuvien merkityksellisyyteen aineiston tuottamisen ja tiedon rakentumisen prosessissa. (Harper, 2002, s. 13–15.)

Visuaalisten elementtien käyttö vapaa-ajan tutkimuksessa on seurausta tieteellisen ajattelun muutoksesta. Tutkimusten tavoitteena ei ole enää yhden ja laajalle yleistettävän totuuden löytäminen, vaan erilaisten todellisuuksien ja ajatusmallien avaaminen ja ymmärtäminen. Kulttuurin moninaisuus on sidoksissa kuvalliseen kokemusmaailmaan ja kuvien kautta tutkimukselle avautuu uusia ymmärtämisen ja näkemisen tapoja. Tutkimuksessa tapahtuvassa tiedon tuottamisen prosessissa korostuu yhä enemmän tutkittavien osallisuus muun muassa

tutkimuksen suunnittelussa, tulosten varmistamisessa ja tutkimustiedon käytännön sovellusten havaitsemisessa. Kyseessä onkin yhteistyöprosessi, eikä niinkään pyrkimys jaotella tutkijaa auktoriteetiksi tutkittavista erilleen. (Stewart & Floyd, 2004, s. 448–451.) Valokuvia on käytetty viime vuosina esimerkiksi tutkittaessa matkailua ja paikallisten kokemaa yhteisöllistä tilaa (esim. Stedman, Becley, Wallace & Ambard, 2004; Kerstetter & Bricker, 2009). Valokuvia hyödyntävällä tutkimuksella onkin monenlaisia sovellutuksia käytössään. Osassa tutkimuksista tutkittavat ovat itse ottaneet kuvia tutkimuksen aikana tai tuoneet haastattelutilanteeseen kuvia, joiden avulla on he ovat kertoneet (esim. Cederholm, 2004). Kuvat voivat olla myös tutkijan keräämiä virikkeitä, joilla pyritään tavoittamaan tutkimuksen aihepiiri yhdessä tutkittavien kanssa. Matteuccin (2013) kirjallisuuskatsauksen mukaan kuvia on käytetty (engl. photo elicitation) yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa neljällä tavalla: Visuaaliset materiaalit ovat joko 1. tutkijan tuottamia tai 2. keräämiä. Visuaaliset materiaalit ovat 3. tutkittavan tuottamia tai 4. keräämiä. (Matteucci, 2013, s. 191.) Esimerkiksi Cederholmin (2004) tutkimuksessa tutkittavat kertoivat matkustuskokemuksistaan omien reissukuviansa kautta. Kuvien kautta hahmottui reppureissaajien elämysten moniulotteisuus. Yhtäältä kuvissa oli tunnettuja ja symbolisia kohteita, kuten Pariisin Eiffel-torni. Toisaalta kuvaajat suhtautuivat kriittisesti ottamiinsa stereotyyppisiin kuviin ja halusivat tuoda esille pyrkimystään aidon paikallisen kokemiseen. (Cederholm, 2004.)

Aiempaan tutkimukseen tutustumisen ja teoreettisen viitekehyksen hahmottelun jälkeen keräsin kirjallista ja kuvallista aineistoa matkailukeskuksesta ja sen läheisyydessä olevasta kylästä sekä sijaintikunnasta. Kiinnitin erityisesti huomiota siihen, ettei vanhempien kuvamateriaalien ja matkailukuvastojen rinnakkaisesta esittämisestä tule itsetarkoituksellisen provosoiva. Olen silti tietoinen, että sukupolvien välillä voi olla eroa siinä, mitä kuvat tuovat mieleen. Ei siis ole täysin ennakoivissa, onko jokin kuva provosoiva. Kuvallisen aineiston lähteinä käytin kylähistoriikkia, kylistä kertovaa kirjasta, alueesta tuotettuja kuvakirjoja (2kpl), kuvia omasta kuva-arkistosta (2kpl) ja matkailuesitteitä (3kpl). Tutkimuseettisistä syistä otin kuvia julkaistuista lähteistä ja omista arkistoista, vaikka Internetissä oli tarjolla paljon yksityisten ihmisten lataamia kuvia. Internetiin voi kuitenkin päätyä puolihuolimattomasti kuvia, jotka ovat hyvinkin henkilökohtaisia

Edellä mainittuja tietolähteitä hyödyntämällä rakensin ensimmäisen kokonaiskuvan kylän elämästä ja matkailun näkymisestä alueella. Halusin kuvien ilmentävän kylän elämän eri

näkökulmia, kuten työtä, harrastuksia, asumista ja matkailun tarjoamia mahdollisuuksia. Pohjalla on teoreettisen viitekehyksen ja aiemmin tutkimuksen ohjaama käsitys matkailun vaikutuksista Lapissa. Valitsin taustakartoitukseen kuvia, jotka näyttävät eri puolia kylän elämästä, korostaen havaitsemiani keskeisiä teemoja. Kuvakokonaisuuden kannalta huomion myös eri aikakausien (~1960–2015) tasapainoisuuden ja eri-ikäisten ihmisten näkymisen. Kuvien valinnassa painottuu myös tutkimukseen osallistuvien tausta ja ikä. Omassa tutkimuksessani kohteena ovat kyläläisten itse läpikäymät tapahtumat viime vuosikymmeniltä, siksi onkin tärkeää, että kuvat kiinnittyvät tälle ajanjaksolle ja heijastavat kylän yhteisiä tapahtumia. (ks. Harper, 2002, s. 17.) Matteucci (2013, s. 193) on käyttänyt apuna taulukkoa, selvittäessään omaan tutkimukseen valikoimiensa kuvien taustalla olevaa ajatuskulkua. Itse koostin myös kuvista kirjallisen taulukon, jossa kerron syitä juuri kyseisen kuvan valintaan (liite 2.).

Virikkeet eivät kuitenkaan edusta ainoaa totuutta ja kuvaa tutkittavasta ilmiöstä ja kohteesta, vaan niiden tarkoitus on toimia vuoropuhelun välineinä ja kannustaa tutkittavia kirjoittamaan esitellyistä aiheista oman näkemyksensä mukaan. (Törrönen, 2001, s. 205–208.) Harper (2002) luonnehtii valokuvaa jaetuksi näkymäksi, jossa eri ihmiset havaitsevat eri asioita. Yhdessä katsotun kuvan avulla on kuitenkin mahdollisuus päästä vertailemaan näkemyksiä ja huomata eroavaisuuksien taustalla vaikuttavia sosiaalisia tekijöitä. (Harper, 2002, s. 22.) Kuvat voivat herättää paitsi kuvauksia arjesta ja sen rutiineista, myös muistuttaa henkilökohtaisia merkityksiä, tunteita ja kokemuksia (Matteucci, 2013, s. 196). Kuvasta yhteisesti tunnistettava asia tuo siis täten yksilön henkilöhistoriasta riippuen mieleen erilaisia muistoja.

Kuvien luonne suhteessa tutkimustavoitteisiin on hyvä tiedostaa, sillä samaakin aihetta esittävät eri lähteistä valitut kuvat voivat tuottaa erilaisia tuloksia. Harperin (2002) tutkimusesimerkissä valokuvien kuvauskulmalla oli suuri merkitys tutkittavien ajattelun kannalta. Arkiset asiat poikkeuksellisesta perspektiivistä kuvattuina kannustivat tutkittavia ajattelemaan omaa arkiympäristöään uudella tavalla. (Harper, 2002, s. 17–21.) Tutkimuksen kuvaesityksessä olenkin huomionnut kylästä tuotettujen erilaisten kuvälähteiden käytön ja sommittelun kokonaisuudeksi, jossa on monentyypisiä kuvia markkinointiesitteistä kylähistoriikkiin. Esimerkiksi harrasteisiin kuuluvan moottorikelkkailun olen tuonut esille kesällä kuvatun moottorikelkkailu kielletty -kyltin kautta, saadakseni sujuvuutta vanhojen ja uusien, kaupallisten ja ei niin kaupallisten kuvien sekä eri vuodenaikojen välille.

4.3. Kertomus omien näkemysten jäsentäjänä

Tutkimusaineiston tuottaminen kertomuksellisesti pohjaa ajatukseen, että kertominen on ihmiselle luontainen tapa jäsentää kokemuksiaan ja elämänvaiheitaan. Tämän konstruktivistisen ajatuksen mukaan ihmisen tieto rakentuu aikaisemman tiedon uudelleen arvioinnista uusien kokemusten ja sosiaalisten suhteiden myötä. (Heikkinen, 2000, s. 50.) Kertomuksen muotoa on kritisoitu oikeiden tapahtumien päälle asetetuksi kehikoksi, joka pakottaa tapahtumat tiettyyn muottiin. Oikeat tapahtumat eivät tapahdu loogisesti toinen toistua seuraavina ja yhtenäistä tarinaa rakentavina. Kertomukseen liittyikin tiettyjen asioiden muistaminen, joidenkin kokonaisuuksien tiivistäminen ja kokemuksen muokkaaminen mielekkääksi kertomukseksi. Juonen avulla toisistaan erilliset tapahtumat asettuvat kokonaisuudeksi, jota ei ehkä ennen kertomisprosessia ollut. (Hyvärinen, 2004.) Kertomuksen muoto mahdollistaa tapahtumien ja toimijoiden merkityksen ymmärtämisen. Vaikka arkielämä ei sinällään menisikään kertomuksen kaavan mukaan, kertomuksellisuus on työkalu esittää tapahtumien välisiä yhteyksiä ja eri toimijoiden roolia tapahtumien kulussa. Näiden yhteyksien havaitseminen antaa lisää tietoa tapahtumista. Kyseessä on siis tavallaan kertojan itsereflektio siitä, mitä oikeastaan tapahtui, ja sen hetken tiedon varassa, miksi niin tapahtui. (Meretoja, 2009, s. 207–209, 221.)

Narratiivisuuteen liittyy oleellisesti menneen muistaminen ja ihmisen muistin rajat. On yleisesti tunnistettu tosiasia, että jotkin asiat jäävät mieleen paremmin kuin toiset. Menneet tapahtumat muokataan, varsinkin toisille kirjoitettaessa, yhtenäiseksi oman senhetkisen identiteetin kanssa. Tiedollisesti tämä ei muodosta ongelmaa, sillä mieleen jäävät asiat ovat yksilön kannalta merkittäviä, eräänlaisia perustavanlaatuisia kokemuksia. Varsinkin elämäntavan muutosta tutkittaessa ne kertovat eri tekijöiden rooleista ja vaikuttavuudesta. Tärkeää ei ole kerrotun asian oikeaksi todistaminen, vaan sen merkityksen ymmärtäminen. Tutkijan lukiessa tutkittavan kertomusta, kertojan kuvaama kokemus ja tutkijan tekemän taustakartoitus aiheesta käyvät vuoropuhelua. Joissakin tapauksissa kertomukset eivät käy yhteen yleisemmin hahmotellun taustan kanssa, vaikka puhuvatkin selkeästi samasta aiheesta. Eroavaisuudet eivät kerro aineiston virheellisyydestä, sillä kyseessä voivat olla uudet näkökulmat, joita yleisempi linja ei ole vielä huomannut (Riessman, 2008, s. 8-11, 185–187.) Postmoderni tiedonkäsitys hylkääkin käsityksen yhdestä oikeasta kaikkien hyväksymästä tiedosta. Tieto on riippuvainen ajasta, paikasta ja tarkastelijasta. Edelliset totuudet

korvautuvat uusilla, niin yksilön elämän kulun myötä kuin esimerkiksi tieteellisessä keskustelussa. (Heikkinen, 2000, s. 49–50.)

Tutkimuksen haasteena on arkielämän tutkimisen vaikeus, sillä elämäntapa on hyvin lähellä yksilön sisäistä kokemusmaailmaa ja täten lähestyy ongelmaltaan toisen ihmisen ymmärtämistä. (Roos, 1985, s. 63.) Kertomuksista jääkin kertojan editoinnin tuloksena paljon tutkijalle mielenkiintoista ja tarpeellista tietoa pois. Narratiivin ja todellisen elämän suhdetta voi kuvailla klassisesti Platonin mimesis ja diegesis käsiteitä hyödyntämällä. Mimesis on todellisuuden kuva, mutta ei kuitenkaan itse todellisuus. Se on kuitenkin mahdollisimman autenttinen esitys todellisuudesta, kuten kertomuksessa esiintyvät tosielämässä esitetyt vuorosanat. Diegesis puolestaan on tiivistelmä tapahtumista, joka on kertojansa oleellisesti editoima kokonaisuus. Näin ollen kertomus voi korostaa jotakin tapahtumaa ja kuvailla sitä monelta suunnalta, kun taas jokin ajallisesti pitkäkestoinen tapahtuma tiivistyy yhteen mainintaan. (Herman & Vervaeck, 2005, s. 14.)

Keskitalo-Foley (2004, s. 26.) on huomannut omassa tutkimuksessaan kertomuksen tuottamisajankohdan merkityksen tutkittavien kertomusten luonteeseen. Tämän tutkimuksen ajankohta keväällä tuottaa varmasti erilaisia kuvauksia elämäntavan muuttumisesta ja tutkittavien arjen kulusta kuin esimerkiksi syys-talvella tehty tutkimus. Laadullisen tutkimuksen kannalta se ei kuitenkaan muodosta ongelmaa luotettavuuden suhteen. Varsinkin laadullisessa tutkimuksessa korostuu tutkimustulosten tilannesidonnaisuus; aika, paikka, tutkijan rooli ja tutkimukseen osallistuneet yksilöt omine taustoineen. (Keskitalo-Foley, 2004, s. 26.)

4.4. Kertomukset kylästä aineistona

Aineisto sisältää 11 kertomusta kylän elämän muutoksesta, omista kokemuksista ja matkailun vaikutuksista. Osallistujista kahdeksan oli naisia ja kolme miehiä. Kertomuksissa tuli ilmi, että joissain tapauksissa aihetta oli mietitty perheenä useamman ihmisen näkökulmasta kuin vain omien henkilökohtaisten kokemusten kautta. Tutkimukseen valikoitui monipuolinen joukko kyläläisiä: Ikäjakauma oli noin kolmekymppisestä yli kahdeksankymmentävuotiaaseen. Mukana oli kylältä kotoisin olevia ja eri aikakausina kylälle muuttaneita, paluumuuttajia sekä ystävien, sukulaisten, työn ja luonnon perässä kylään

tulleita. Ihmisiä on eri puolilta kylää ja erilaisilla elämäkokemuksilla. Aineisto on ainutlaatuinen sikäli, että se käsittelee matkailun tuomaa muutosta matkailuelinkeinon ja sen maantieteellisen ydinalueen ulkopuolelta.

Kirjoitustilaisuus toimi yhtenä tiedotuskanavana, sillä vaikka kaikki eivät päässeet osallistumaan tilaisuuteen, saivat he kuitenkin tiedon tutkimuksesta. 2.3.2015 järjestetyssä tilaisuudessa sain kolme kertomusta ja kaksi tilaisuudessa ollutta henkilöä laittoi kertomuksensa jälkeensä. Näistä jälkeensä vastanneista toinen lähetti neljä aiemmin kirjoittamaansa tekstiä, jotka kuvasivat kylän mennyttä elämää. Näistä aineistoon valitsin yhden kertomuksen, jossa korostui kirjoittajan kokema elämäntavan muutos. Tämän lisäksi oli henkilöitä, jotka halusivat osallistua tutkimukseen, vaikka eivät tilaisuuteen päässeetkään. Sain myös suosituksia henkilöistä, joiden näkökulmaa kannattaa pyytää. Kenttätyöpäivien 2.3.- 4.3.2015 puitteissa sovin vielä kolme tapaamista, joissa oli mukana 1-3 henkilöä kerralla. Tapaamisissa esittelin tutkimuksen ja näytin virikekuvat. Tämän jälkeen osallistujilla oli mahdollisuus kirjoittaa kertomus. Lisäksi tuli vielä yksi kertomus henkilöltä, joka ei ollut osallistunut tilaisuuteen tai tapaamiseen, mutta lähestyi kenttätyöpäivien jälkeen sähköpostilla.

Kertomuksista neljä oli huomattavan pitkiä ja sisälsi paljon erilaisia huomioita kylän ja oman elämän muuttumisesta. Toiset neljä olivat kahden käsikirjoitetun sivun mittaisia ja kolme kertomuksista oli yhden sivun mittaisia. Kaikissa kertomuksissa oli selkeitä painotuksia itselle tärkeiden asioiden esille tuomisessa. Yksilöiden kertomukset kuitenkin tukivat toisiaan ja niissä oli samankaltaisia huomioita kylän elämän muuttumisesta. Yhteisen kertomuksen lisäksi jokainen kertomus toi myös jotain uutta, kuten henkilökohtaisesti elämään vaikuttaneita toimijoita sekä työstä ja mielenkiinnonkohteista riippuvaisia painotuseroja. Voikin sanoa, että kylä yhteisine kokemuksineen kokoaa yhteen paljon erilaisia ja eri tavalla ajattelevia ihmisiä.

Kirjoitustyö vaihteli eri henkilöiden välillä. Suurimmalle osalle oman itsen määrittely kertomuksen alkuun oli tärkeää ja moni mainitsikin ikänsä tai kylään muuttamisen ajankohdan alkupisteeksi kertomukselleen. Kertomuksen taustoitukset sisälsivät myös kylään tuloa edeltäneiden tapahtumien kuvailua ja omaa suhdetta kylään. Tapahtumien ajallinen määrittely oli myös kertomuksissa esillä. Abstrakteimmillaan ajan kulkua määriteltiin jaolla kahteen aikaan, menneeseen ja nykyiseen. Osassa tähän jaotteluun tuli vielä väliin

eräänlainen asioiden kehittymisen vaihe. Joissain kertomukissa tapahtumat oli sijoiteltu selkeisiin ajanjaksoihin, vuosikymmeniin, ja oman elämän kannalta tärkeitä tapahtumia oli mainittu vuoden tarkkuudella. Pääosin tapahtumat sijoittuvat kuitenkin isompiin kokonaisuuksiin ja yksittäisiä kehityskulkuja on mahdotonta laittaa järjestykseen. Esimerkiksi sillan valmistuminen on tapahtumana sellainen, jolle voi laittaa selkeän päivämäärän. Silta onkin valmistuessaan parantanut kulkuyhteyksiä Sirkan kylään. Kuitenkaan sellaista tapahtumaa kuin kulkuyhteyksien parantuminen ei ole päivämäärällisesti olemassa. Kyseessä on prosessi, joka jatkuu edelleen esimerkiksi Könkäälle suuntautuvien kevyenliikenteen väylien rakentuessa. Merkittävien ja muistettavien yksittäisten tapahtumien ohella elämän ja arjen muutoksen kuvailut ovatkin ihmisten kokemuksia laajoista vuosikymmenten mittaan tapahtuneista kehityskuluista.

Kirjoitukset poikkeavat toisistaan myös siinä, kuinka vahvasti henkilökohtaisia tapahtumia on tuotu esille. Suurin osa kertomuksista kuvaa hyvinkin omakohtaisia tapahtumia ja kokemuksia, kuten ystävyys- ja naapuruussuhteita tai työntekoa. Kertomuksista kolmessa muutosta hahmotellaan yleisemmin, mutta niissäkin on selkeää omasta kokemuksesta ja henkilökohtaisista näkemyksistä juontuvaa valintaa kerrottujen asioiden suhteen. Kertomuksissa oli myös vahvoja mielipiteenilmaisuja eri asioiden puolesta. Tällaisia olivat esimerkiksi yhteinen toiminta kyläläisten kesken, perinteiden säilyttäminen ja ilo siitä, että kyläkoulu on jälleen toiminnassa.

Kertomukset ovat kirjoitustyylin ja esille tuotujen asioiden suhteen hyvinkin yksilöllisiä kokonaisuuksia. Aikaisemmin olen tehnyt tutkimusta haastattelumenetelmällä ja haastatteluaineistoon verrattuna kertomukset olivat tiiviimpiä koosteita kirjoittajan tärkeiksi kokemista asioista. Koska kyseessä on pieni ja toisensa hyvin tunteva osallistujajoukko, oli tutkijan näkökulmasta haasteellista taata kertomusten anonyymius. Analyysityössäni käytin kullekin kertomukselle määrittelemääni numerokoodia. Piirsin myös jokaisesta kertomuksesta koostepaperin, jossa oli kertomuksen juonikaavio kokonaisuudessaan, mainitut toimijat sekä kertomuksen painopisteet. Koosteen avulla pystyin antamaan kertomukselle kuvaavan teeman/teemoja, jotka helpottivat kertomusten vertailua ja yhteneväisyyksien havaitsemista. Varsinaisista tuloslukuista poistin koodit estääkseni tutkittavan tunnistamisen aineistokatkelmia ja kuvioita yhdistelemällä. Samasta syystä en ole tuonut esiin yksittäisten tutkittavien ikää tai sukupuolta.

4.4. Kokonaisvaltainen muodon analyysi

Yksinkertaisimmillaan kertomus voidaan määritellä suullisesti tai kirjallisesti kerrotuksi kokonaisuudeksi, jolla on ajallinen alku, keskikohta ja loppu (Heikkinen, 2000, s. 51). Tapahtumat eivät silti välttämättä esiinny kertomuksessa johdonmukaisessa järjestyksessä, sillä asiat saatetaan kertoa esimerkiksi muistelu- tai tärkeysjärjestyksessä. Kertomuksella on yleensä myös juoni, jonka synonyymina narratiivisessa tutkimuksessa käytetään tarinan käsitettä. Jotta teksti olisi kertomus, on kertomuksen sisällä olevien tapahtumien oltava yhteydessä toisiinsa. Juoni voi olla selkeästi kertomuksessa näkyvillä tai se saattaa tulla esille vasta lukijan pohtiessa asioiden välisiä syy-seuraus-suhteita. Kuvatuissa tapahtumissa on kertojasta riippuen niukasti tai runsaasti toimijoita, joita Greimas (1978) nimitti aktanteiksi. Kertomuksella on myös kertojansa, joka selostaa esille tuodut asiat. Kertoja voi olla minäkertoja tai asioista etäisyyttä hakeva selostaja. Kertojalla voi olla monia tapoja saman kertomuksen sisällä riippuen kertomusten teemojen etenemisestä. (ks. Sintonen, 1999, s. 45–46, 62–63.)

Narratiivinen lähestymistapa tarjoaa kertomusten analyysiin monenlaisia näkökulmia. Pääjako on perinteisesti ollut muodon- ja sisällönanalyysin välillä. (Lieblich ym., 1998, s. 1 – 16.) Perinteisen jaon mukaan muodonanalyysi keskittyy puhtaasti muodollisiin seikkoihin, kuten esimerkiksi juoneen, kielellisiin valintoihin ja lajityyppiin, jättäen yleisen sisällön huomiotta. Käytännössä näin puhdaslinjainen muodonanalyysi on harvinaista yhteiskuntatieteissä. (Lieblich ym., 1998.) Sisällön tarkasteluun keskittyvä analyysi taas paneutuu kertomuksen tapahtumiin, toimintoihin ja tekijöihin sellaisenaan (Elliot, 2005, s.41). Sisältö ymmärretään kertomukseksi todellisuudesta, ei niinkään kertoja editoimaksi kokonaisuudeksi. Muodon- ja sisällönanalyysin lisäksi toisena tutkimuksellisena ulottuvuutena on kokonaisvaltainen ja kategorinen kertomuksen käsittely. Kategorinen luokittelee ja erottelee kertomuksen osia toisistaan ja vertailee useammissa kertomuksissa esiintyviä saman aihepiirin ilmentymiä. Kokonaisvaltaisessa näkemyksessä yksittäistä kertomusta analysoidaan kokonaisuutena ja kokonaisuudessa ilmeneviä piirteitä voidaan vertailla toisiin kertomuksiin. (Lieblich ym., 1998, s. 12–18.)

Tämän tutkimuksen analyysi on luonteeltaan kokonaisvaltainen muodonanalyysi. Kertomuksen sisältöä ei silti sivuuteta ja jätetä vähemmälle huomiolle, päinvastoin. Muodon analyysi estää sisällön lukemisen liian yksinkertaisesti. Sisällön merkitys tutkimuskohteena

on sisällön tutkimukseen verrattuna kuitenkin toinen. Sisällönanalyysi keskittyy havainnoimaan kertomuksen toimintoja ja tapahtumia ennemmin kuin sitä, millaisen merkityksen kertoja tapahtumille antaa. (Elliot, 2005, s. 41–42.; Lieblich ym. 1998.) Tutkimuksessa kertomuksen sisältöä ei ymmärretä tosikuvauksena tapahtumien kulusta. Sisältö kuvaa kertojan merkityksellisiksi kokemia asioita, keskeisiä toimijoita ja tapahtumia, joiden kautta kertoja ymmärtää tutkittavan ilmiön. Kertomus kokonaisuutena onkin kertojan muokkaama kooste, jonka sisällöllisten valintojen merkitykseen pääsee käsiksi tutkimalla tapahtumien ja tekijöiden linkittymistä toisiinsa. Yksilön näkemyksen hahmottamisessa mielenkiintoista on myös kertomusten painotusten hahmottaminen, eli millaiset asiat kertomuksessa tulevat näkyvimmin esille. (Roos, 1985, s. 40–43.)

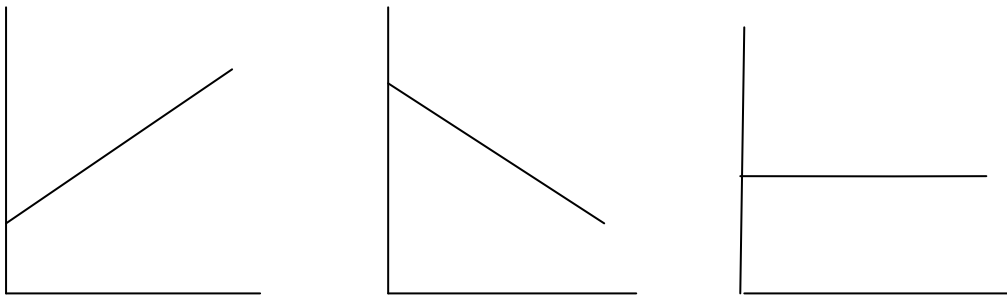
Kokonaisvaltaisessa muodonanalyysissä ei ole selkeää menetelmällistä työkalupakkia, vaan kyseessä on enemmänkin näkökulma aineiston analyysiin. Tutkimuksessa hyödynsin strukturalistisesta perinteestä tuttuja työkaluja, juonta ja aktanttimallia, joiden avulla pääsin lähemmäksi kunkin kertomuksen kokonaisuutta. Esimerkkinä ja inspiraation lähteenä käytin Rivka Tuval-Maschiacin (1998) mallia, jossa hän oli tutkinut elämäkertojen juonten kehittymistä ja eri ihmisten välillä olleita erisuuntaisia juonia samojen elämän aikakausien sisällä (Lieblich ym., 1998, s. 88–104). Lisäksi hyödynsin elämäntapaa laajasti tutkineen Jeja-Pekka Roosin elämäkertoissa havaitsemia tarkastelunäkökulmia, jotka ovat elämänhallinta, perustavat elämäkokemukset ja mainitut keskeiset elämänalueet (1985, s.40–43.). En kuitenkaan käytä edellisiä sisällönanalyysin kategorioina, vaan apuna hahmotellessani juonen kannalta oleellisia käännteitä ja toimijoiden rooleja.

Aluksi luin kaikki kertomukset yleisesti läpi kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Tämän jälkeen luin jokaisen kertomuksen yksitellen ja pyrin muodostamaan kertomukselle ominaisen juonen. Polkinghornen (1995) mukaan kertomus on kokoelma tapahtumia, sattumuksia ja toimintoja. Nämä eri tekijät on koostettu kokonaisuudeksi, jossa kertomuksen eri osilla on merkitys kerronnan päämäärän saavuttamiseksi. Juonen avulla yksittäiset tapahtumat on mahdollista hahmottaa suhteessa kertomuksen kontekstiin ja laajempaan tapahtumien välisten kytkösten verkostoon. Juoni kokoaa kertomuksen tapahtumia rajaamalla alun ja lopun väistä aikajännettä, valikoimalla tapahtumien paljoudesta juonen kehittymisen kannalta oleelliset, avaamalla kehityskulkuja kohti lopputulosta ja selventämällä tapahtumien merkitystä osana kokonaisuutta. Juonellistamisella kertomuksen lukija, esimerkiksi tutkija, pyrkii sijoittamaan

kertomuksen osat paikoilleen sen suunnan, käännekohtien ja lopputuloksen hahmottamiseksi. (Polkinghorne, 1995, s. 5,7.)

Kertomus saa lopulliseen muotoonsa vasta lukijan mielessä. Kertomuksessa on kaksi puolta, kerrottu ja lukijan eläytymisen kautta muotoutuva kertomus. Juonellistamisen prosessissa on kolme näkökulmaa. Ensinnä juoni sitoo yksittäiset tapahtumat tosiinsa kokonaisuudeksi. Toiseksi juonen avulla erilaiset keskenään ristiriitaisetkin tapahtumat sijoittuvat osaksi laajempaa yhdenmukaista kertomusta. Kolmanneksi tapahtumat sijoittuvat ajalliseksi jatkumoksi, jossa eri tapahtumien väliset suhteet saavat paikkansa ajan kulussa alusta loppuun. (Sintonen, 1999, s. 46–47.) Oman tutkimukseni aineistossa selkein ajallinen ero on matkailua edeltäneen ajan ja nykyisen välillä. Muutenkin aikaisempi, niin kutsuttu mennyt aika muodostaa kertomusten taustan, johon uutta aikaa ja sen ilmiöitä verrataan. Kuvaukset eivät kuitenkaan tarinoissa liiku aina suoraviivaisen kronologisesti, vaan asiat esitetään osittain aihepiireittäin, tärkeysjärjestyksessä tai sen mukaan, kuin ne tulevat muisteluprosessissa mieleen. Tapahtumat myös jatkuvat lomittain, yksittäiselle ilmiölle ei ole osoitettavissa alku- ja päätepistettä, jossa uusi tapahtuma alkaa. Kyseessä onkin juonellisesti aiemmin aloitettujen asioiden edelleen kehittäminen ja lopulta häivyttäminen yhdessä uusien kanssa. (ks. Sintonen, 1999, s. 74–76, 221.)

Kertojan painotuksia tarkasteltaessa mielenkiinto kohdistuu niihin elämänalueisiin, jotka ovat eniten näkyvillä kertomuksessa. Painotettavia elämänalueita saattavat olla työ, perhe, asuminen ja/tai vapaa-aika. (Roos, 1985, s. 40–43.) Tarkastelin myös näiden elämäntavan alueiden linkittymistä matkailun tuomiin muutoksiin, joita avasin jo teoreettisessa viitekehyksessä aiemman tutkimuksen kautta. Juonen tarkastelussa on tärkeää hahmottaa yksilön kuvauksen merkitys, eli millaisena yksilö kokee kunkin vaiheen. Juonen pääkuvauksia ovat tarkastelussa nousujohteinen, laskeva ja paikoillaan pysyvä (kuvio 4.).

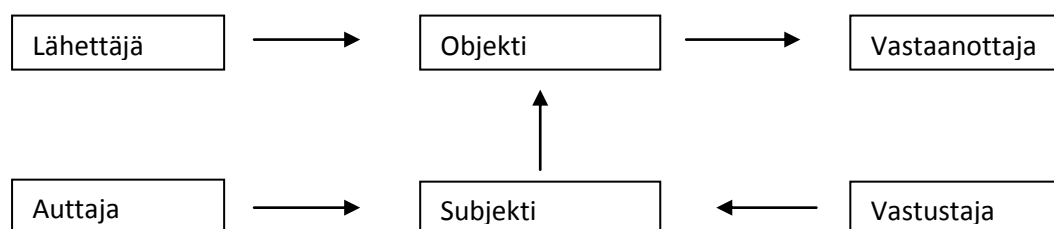
Kuvio 4. Juonen perustyytit: nouseva, laskeva ja paikallaan pysyvä. (Lieblich ym., 1998, s. 88–104.)

Juonikuvioihin pohjaavan kokonaisvaltaisen muodonanalyysin menetelmän olen omaksunut Rivka Tuval-Maschiachin (Lieblich ym., 1998, s. 88 –104) tavasta tehdä analyysia elämäkerta-aineistolla. Kuviot kuvaavat kokemusta ajanjakson tapahtumista ja niiden rinnalle olen selittänyt eri kohdissa olevia tapahtumia perusteluksi tulkinnalleni. Koska kyse on laadullisesta analyysimenetelmästä, eivät kuviot ole numeeriseen muotoon tehtyjä kaavioita tutkimukseen osallistuneiden ihmisten elämästä. Kuvan pääasiallisena tarkoituksena on kuvata kertomuksesta välittyneitä kokemusten kokonaisuutta tapahtumakuluista.

Nousujohteinen viittaa siihen, että yksilö menee eteenpäin ja jotakuinkin oman päämäärätietoisuutensa ohjaamana. Laskevassa juonessa yksilö etäännyy päämäärästään ja joutuu oman kokemuksensa mukaan väärään suuntaan. Ulkoiset tekijät voidaan kokea rajoittaviksi ja vääjäämättömiksi vaikuttajiksi omaan elämäntapaan ja arjen kulkuun. Esimerkiksi matkailun tuoma rakentaminen voi vähentää mahdollisuuksia luonnonläheiseen elämäntapaan. Kolmanneksi paikoillaan pysyvässä juonessa tietty asiantila tai tavoite on jo saavutettu. Tällaisessa tilanteessa yksilö saattaa miettiä myös uutta päämäärää elämäänsä. Kiinnostavaa juonen suhteen on myös päällekkäisten juonien mahdollisuus. Elämäntavan osa-alueista työ voi olla omasta tavoitteesta etäännyttävää, kun taas rinnakkaisena juonena kulkee vapaa-ajan mahdollisuuksien lisääntyminen ja omien mielenkiinnonkohteiden menestyksekkäs tavoittelu. Juoni on harvoin pelkästään jonkin päätyypin mukainen, kyseessä on siis useimmiten kuva, jossa erilaiset vaiheet vuorottelevat. Esimerkiksi uusi työpaikka sisällön analyysin näkökulmasta voisi vaikuttaa nousujohteiselta kehityskululta, mutta yksilö voi jostain syystä nähdä oman juonensa kannalta työpaikan omasta tavoitteesta etäännyttävänä. Tällä tavoin itse juonen hahmottaminen avaa elämäntavan kannalta oleellisia näkökulmia. (ks. Lieblich ym., 1998, s. 88–111; Elliot, 2005, s. 48; Kaasila, 2008, s. 46–47.)

Juoni tuo tapahtumien merkityksellisyyden esille, sillä sen avulla on mahdollista havaita asioiden väliset suhteet. Kertomuksen juoni on osittain lukijan tulkintaa, jossa peräkkäin olevat tapahtumat liitetään toisiinsa merkitykselliseksi kokonaisuudeksi juonen avulla. (Herman & Vervaeck, 2005, s. 11–13.) Kertomuksen ymmärrettävyyden kannalta on oleellista hahmottaa tarinan ajallinen järjestys, asioiden syy-seuraus-suhteet ja yhtenäisyys kerrottujen asioiden välillä. Yksi kerrottu asia on johtanut toiseen, jolloin tilanne on muuttunut tapahtumien seurauksena. (Elliot, 2005, s. 7-8; Salmon & Riessman, 2013, s.197–204; Kaasila, 2008, s. 47, 61.) Kertojan esityksen mahdollistamalla tavalla etsinkin juonta, joka kuvaa asioiden jatkumoa ja sitä, millaiset asiat ovat johtaneet tapahtuma tapahtumalta nykyiseen elämäntapaan ja millaiset toimijat ovat olleet näissä tilanteissa mukana. Toimijat saavat aikaan tietynlaisia vaikutuksia, joilla on merkitys yksilön elämäntavan kehittämisessä.

Juonen kuvaamisen jälkeen analysoin eri tilanteissa vaikuttavia toimijoita ja toimijoiden edustamia rooleja yksilön elämäntavan juonen kannalta Greimasin aktanttimallia hyödyntämällä. Elämönhallintaan liittyvät kysymykset tarkastelevat, ovatko kertomuksissa ilmaistut tapahtumat yksilön valintojen seurausta ja hänen hallinnassaan, vai onko jokin ulkopuolinen taho, jonka kertoja kokee vaikuttaneen elämäänsä (Roos, 1985, s. 43–42). Tässä tutkimuksessa on oleellisena painotuksena matkailun roolin hahmottaminen yksilön elämäntapaan. Aktantti- eli toimijamallin avulla kertomuksesta pyritään havaitsemaan eri toimijat. Päätoimijat, eli aktantit ovat subjekti, objekti, toiminnan lähettäjä, toiminnan vastaanottaja sekä auttaja ja vastustaja. Toimijat on mahdollista piirtää yhteiseen kuvioon (kuvio 5.), jossa nuolet osoittavat toimijoiden väliset suhteet. (Greimas 1979 Sintosen, 1999, s. 70–71 mukaan.)

Kuvio 5. Greimasin aktanttikaavio (Sintonen, 1999, s. 70–71 mukaan).

Lähettäjä saa subjektin aloittamaan toimintansa objektin, eli toiminnan päämäärän, tavoittelemiseen. Auttaja ja vastustaja vaikuttavat päämäärän toteutumiseen. Toiminnan lopputuloksella on vastaanottaja, joka voi olla subjektista erillinen taho. Greimasin mukaan nämä aktantit ovat kertomuksissa toistuvia rooleja, joilla voi olla mitä moninaisimpia

ilmenemismuotoja henkilöhahmojen mukaan. (Greimas 1979 Sintosen, 1999, s. 71 mukaan). Vaikka toimijat ovat personoituja, voi esimerkiksi lähettäjänä toimia tunne, asenne tai idea. Kertomuksen hahmot ovat usein myös eri tilanteissa erilaisissa rooleissa. Toimija voikin olla esimerkiksi sekä lähettäjä että auttaja. Henkilöhahmojen avulla kertomuksen toimijat linkittyvät eletyn elämän ihmisiin ja tapahtumiin, eivätkä jää kokonaan vain kertomuksen muodon tasolle. (Hägg ym., 2009, s.11; Herman & Vervaeck, 2005, s. 52–56.) Tämä mahdollistaa sellaisenkin ilmiön kuten matkailun merkityksen tarkastelun ihmisten kokeman elämän ja arjen muuttumisen kannalta. Mielenkiintoista on, minkä roolin, jos minkään, matkailu saa elämäntavan muutoksessa kertomusten mukaan.

Yksittäisten kertomusten analysoinnin jälkeen siirryin vertailemaan kertomuksia analyysitulosten avulla. Näin vertailu ei tapahtunut sisällöllisten yksityiskohtien tasolla, vaan kertomuskokonaisuuksien juonien ja toimijaroolien tasolla. Tarkastelin matkailun roolien eroja eri kertomuksissa ja sitä, millä tavoin matkailu on yksilöiden kokemuksissa vaikuttanut heidän elämäntapaansa. Yksilöiden kertomuksista ei välttämättä löydy yhdenmukaisuutta ja liitospintaa yhteiseen totuuteen, vaan kokonaisuudet voivat hahmottaa vasta muutaman tarinan myötä tutkimukselle mielekkäiksi kokonaisuuksiksi, jotka on mahdollista liittää teoreettisiin keskusteluihin (Riessman, 2008, s. 191). Yksittäisten kertomusten juoni- ja aktanttikaavioiden lisäksi tulosluvuissa 5. ja 6. muodostankin asiakokonaisuuksien pohjalta hahmottuvia aktanttikaavioita, jotka liitän osaksi teoreettista keskustelua.

4.5. Tutkijan positio

Tutkijan rooli ulkopuolisena ja puolueettomana tarkkailija on aiemmin ollut tieteen ihanteena. Ihanteen täyttäminen on hankalaa, sillä käytännössä aina tutkimusprosessia ohjaavat omat mielenkiinnon kohteet ja tiedostamattomat ennako-oletukset. Nykyisin on kiinnitetty huomioita ulkopuolisuuden seurauksiin. Ulkopuolisuus voi vaikeuttaa tutkittavien esittämien näkökulmien ymmärtämistä ja heidän ajatuksiinsa samaistumista. Esimerkiksi haastatteluja pidetään nykyisin vuorovaikutustilanteina tutkijan ja haastateltavan välillä. Samaa ajatusta voi jatkaa käsittämään myös muita tilanteita, joissa tutkija on tutkimukseen osallistuvien ihmisten kanssa yhteydessä joko etäyhteyksillä tai samassa tilassa. (ks. Keskitalo-Foley, 2004, s. 39, 42.) Vaikka vuorovaikutustilanteessa ei tutkijan osalta pyritä manipuloimaan vastauksia, on tutkijan persoonalla ja tyylillä vaikutusta siihen, millaisia asioita toinen osapuoli tuo keskusteluun. Tutkijan rooli on tasapainoilua luotettavan ja

asiallisen esiintymisen ja rennon ja helposti lähestyttävän välillä. Eri ihmiset voivat kokea saman käytöksen monella tapaa, ei siis ole olemassa yhtä neutraalia tapaa toimia tutkijana. Lehdessä julkaistavaan kirjoituspyyntöön verrattuna mahdollisuus tavata tutkija henkilökohtaisesti kirjoitustilaisuudessa kasvatti kiinnostusta tulla paikan päälle katsomaan, mistä tutkimuksessa on kyse. Kylä on minulle tuttu siinä määrin, että koin olevan mahdollista päästä sisälle tutkittavien ymmärrykseen ja näkökulmiin. Olen vierailut Könkään kylässä useasti elämäni aikana sukulaisuussuhteiden takia. En ole kuitenkaan koskaan asunut Könkään kylällä tai kokenut olevani kylän jäsen. Kylä oli ennestään suurpiirteisään tuttu, joten minulla oli oman kokemukseni kautta kosketuspintaa kylän muutokseen ja sen teemoihin. Omat huomiot ohjasivat myös mielenkiintoa tutkittavan aiheen tarkasteluun. Toisaalta tutkimukseen osallistuvat saattoivat kokea, että eivät viitsi kirjoittaa niin sanottuja itsestäänselvyyksiä, sillä tiedän ne jo. Läsnaoloni kirjoitusprosessissa johti joissakin tapauksissa varmisteluun kirjoitusten sisällön suhteen. Pysin kuitenkin olemaan avoin ja kannustamaan vapaaseen kirjoittamiseen, jotta ero haastattelun ja omaehtoisen kirjoittamisen välillä säilyi.

Välillä tulin miettineeksi haastattelua aineistontuottamisenmenetelmänä, mutta tulin siihen tulokseen, että vaikka haastatteluilla olisi ollut helpompi saada omia hypoteeseja vastaavia vastauksia, eivät ne kertoisi niin vahvasti tutkittavien henkilökohtaisista kokemuksista ja tärkeistä mainittavista asioista. Tuloksena olisi edellisiä tutkimuksia toistava näkökulma, jolla saataisiin ehkä laajempi luettelo muutoksista ja vaikuttimista mutta ei arkielämän kannalta merkittävimpiä asioita.

Saarnivaara (1996) kuvaa hyvin tutkimusprosessin vuorovaikutteisuutta haastattelutilanteen kautta. Tutkijalla on aina omia ennako-oletuksia tutkittavan ilmiön suhteen. Vuorovaikutustilanteessa tutkija viestii tahtomattaankin omia näkemyksiään tutkittavalle, joka reagoi viestiin. Saarnivaaran (1996) mukaan tutkijan kyky ymmärtää toisen kokemusmaailmaa on riippuvainen hänen omista tiedoistaan ja käsityksistään. Ihminen siis peilaa toisia itsensä kautta. Koko tutkimuksen muotoutuminen on kiinni myös siitä, miten tutkija ja tutkittava kuulevat toisensa ja millaisia merkityksiä toisen esittämät asiat saavat. Omien kokemusteni lisäksi esimerkiksi teoreettinen tutustuminen elämäntapaan vaikuttaa tapaan ymmärtää tutkittavien kertomukset. Saarnivaaran tapauksessa hän tuli summanneeksi haastateltavan puheenvuoron tavalla, joka toi haastateltavalle uuden näkökulman sanomaansa asiaan. Tutkija siis kuuli puheenvuoron sisällön hieman eri tavalla, kuin haastateltava oli sen

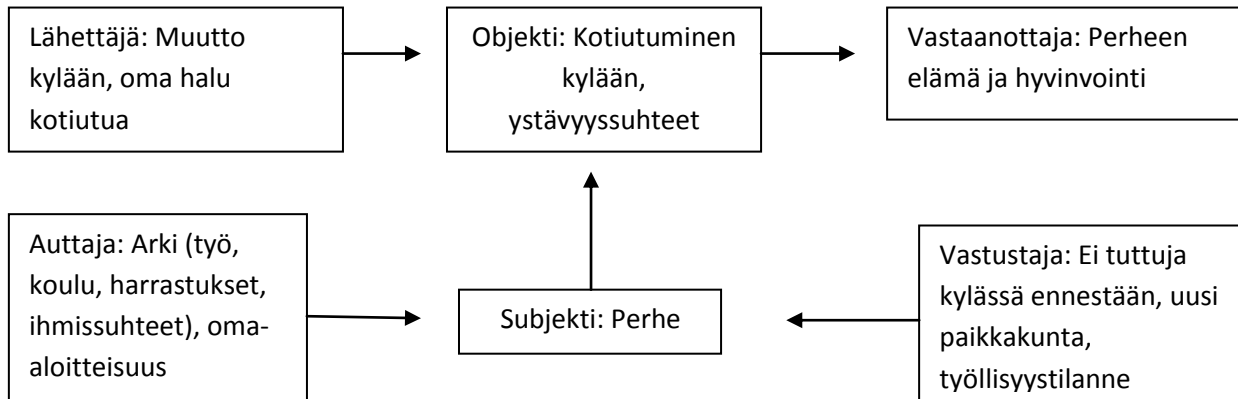
tarkoittanut. Tämän takia on tärkeää omien tutkijan oletustensa tunnistamiseksi pyytää tutkittavilta kommenttia tekstiin analyysin jälkeenkin, jotta vuorovaikutus pysyy tasapainossa. Tutkijan itsereflektion avulla on mahdollista hahmottaa omien ennakkoletusten vaikutus tutkittavaan sekä tiedon tuottamisen tilanne, jolloin päästään käsiksi tutkittavan omaan näkökulmaan. (Saarnivaara, 1996, s. 113–124.)

5. YKSILO JA KYLÄN ELÄMÄNTAPA

Matkailu ei ole elämän koko todellisuus. Elämäntapaan vaikuttavat laajojen yhteiskunnallisten kehityskulkujen lisäksi yksilölliset tekijät, kuten elämänvaihe, vuorovaikutussuhteet muihin ihmisiin, elinympäristö sekä arvot ja normit (ks. Roos, 1985, s.31; Heidegren, 2004, s.55). Tässä luvussa otan hieman etäisyyttä matkailuun ja tarkastelen kertomuksissa ilmi tulleita muita tärkeiksi nähtyjä elämän elementtejä, joita ovat läheiset ihmiset, yhteistoiminta ja yhteisesti jaettu arvomaailma. Olen kiinnittänyt huomiota siihen, mihin muuhun matkailun lisäksi kirjoittajat käyttävät tilaa/aikaa, eli mitkä asiat ovat kertomusten painotusten mukaan merkityksellisiä.

5.1. Ystävät, naapurit, kyläläiset

Vaikka matkailu on ollut vaikuttavana tekijänä muutoksessa kohti vetovoimaisempaa ja suvaitsevaisempaa elinympäristöä, ovat yksittäiset ihmiset teoillaan olleet rakentamassa kylää uusille asukkaille mielekkääksi asuinpaikaksi. Matkailu voidaan nähdä esimerkiksi suvaitsevaisemman elinympäristön rakentajana, mutta silti on syytä keskittyä myös yksittäisten ihmisten välisen kanssakäymisen merkitykseen. Naapureilla ja kyläläisillä on tilaisuus toimia joko auttajina tai vastustajina uusien asukkaiden kylään asettumiselle. Kylän ilmapiiri vaikuttaa suuresti maalla viihtymiseen ja myös fyysisistä tekijöistä nauttimiseen (Aho & Ilola, 2004, s. 127–129). Viihtymisen kannalta naapureilla ja yksittäisillä kyläläisillä onkin ollut suuri rooli. Havainnollistan tätä avaamalla kertomuksissa olevia kuvauksia kylään muuttamisesta ja kotiutumiseen vaikuttaneista tekijöistä. Kyläläisten henkilökohtainen tunteminen oli myös monessa kertomuksessa esille tullut ilmiö, jota käsitelen tässä alaluvussa. Muutos aiemmasta kaikkien kyläläisten tuntemisesta siihen, että kylällä liikkuu paljon uutta ja vierasta väkeä, on ollut suuri. Keskityn yhteisöllisyyden yksityisten ihmisten väliseen ulottuvuuteen ja seuraavassa alaluvussa käsitelen enemmän järjestäytyneen yhteistoiminnan merkitystä köngäsläisille.

Kuvio 6. Perheen kotiutumiseen vaikuttaneet toimijat

Yllä oleva aktanttikaavio (kuvio 6.) kuvaa perheen muutttoa Kōnkään kylälle ja kotiutumiseen vaikuttaneita toimijoita. Lähtetäjänä kotiutumisen prosessille ovat muutto kylään ja oma halu asettua paikkakunnalle. Perhe elämän yksikkönä on läsnä koko kertomuksen ajan ja aktanttikaaviossa perhe muodostaa toimivan subjektin, jonka tavoitteena on kotiutua kylälle. Vastustajana kylälle kotiutumisessa on ennestään tuntematon kylä, jossa on rakennettava alusta asti uudet ystävyysuhteet. Kylällä asumisen ja kotiutumisen yhtenä motivaationa on alueen luonnonläheisyydestä ja harrastusmahdollisuuksista nauttiminen, jotka ovat perheen yhteisiä asioita. Muuttoajankohtana lama on vaikeuttamassa kylään asettumista, vaikka kirjoittajan mukaan alueen työllisyystilanne oli muihin verrattuna hyvä. Työpaikka on merkittävä tekijä talouden lisäksi ihmissuhteille. Suuri osa aikuisten ihmisten ajasta kuluu työssä, ja siellä uutena paikkakunnalle tuleva tapaa paikallisia ihmisiä. Kyläläiset eivät kertomuksessa tule suoraan tutuiksi kylään muuttaneille, vaan merkittävässä roolissa ovat työn lisäksi muut aktiviteetit, kuten harrastukset. Arjen elementit, työ, koulu ja harrastukset, voidaankin nähdä auttajina ystävyysuhteiden rakentamisessa, mikä taas vaikuttaa perheen viihtymiseen ja kotiutumiseen paikkakunnalle. Viihtyminen kylällä, ihmissuhteet, työ ja harrastukset ovat tärkeitä jokapäiväisen elämän ja siitä nauttimisen kannalta. Matkailun näkyminen on osa paikallisten arkea, mutta matkailijoiden kokemukseen verrattuna paikallisen kokemus määrittyy työympäristön, kodin ja harrastusten kautta, ei niinkään matkailukokemuksena.

Perhe elämän yksikkönä ystäväpiiriin tai kyläyhteisön sijaan on esillä muissakin kertomuksissa. Työn vastapainona perhe tarjoaa rauhaa ja lepoa. Mielenkiintoista on, että kyläyhteisön kanssa vietetty aika koetaan ilmeisesti enemmän voimia vievänä.

Yhteistoimintaa kaipaavat kirjoittajat kertovat ymmärtävänsä tarpeen perheen kesken olemiselle raskaan työn vastapainona. Maaseudulla muutos koti- ja perhekeskeisyyteen on myös yhteyksissä palkkatyöhön. Palkkatyömallin yleistyessä koti ja talous ovat tehneet eroa toisistaan. Maataloudessa yksityinen kotiympäristö toimineen on osa tuottavaa maatilaa ja nämä kaksi osa aluetta, koti ja työ, ovat saumattomasti yhteyksissä. Kun elinkeino tulee oman tilan sijasta palkkatyöstä, painottuu perheen hyväksi tehtävä kotityö maatilaa kannattavan kotitalouden pidon sijaan. (Högbacka, 2003, s. 187–188.) Muutos muistuttaa kehitystä kohti lähiöiden elämäntapaa, jossa tehdään eroa yksityisen ja julkisen välillä (ks. Jallinoja, 2000a, s. 172–173). Perheen kesken olemisen on rennompaa suhteessa muiden kylän asukkaiden kanssa olemiseen, joka vaatii jo jotain enemmän. Kyse on myös arvojärjestyksestä, työn ulkopuolelle jäävä rajallinen aika halutaan käyttää tärkeimpien ihmisten kanssa olemiseen.

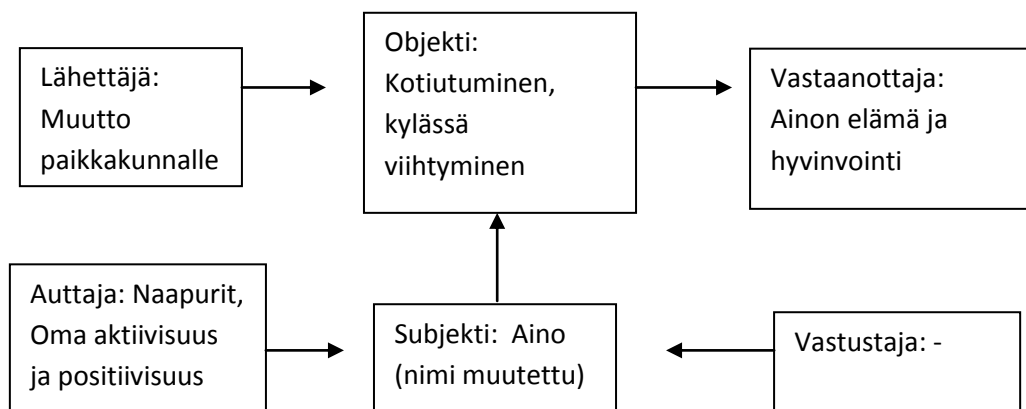
Vapaa-ajan kautta tulevat näkyville ihmisen valinnat ajankäytön suhteen, sillä yksilöstä riippumattomat ulkopuoliset tekijät eivät vaikuta hänen toimintaansa yhtä voimakkaasti. Perinteinen jako työhön ja vapaa-aikaan on kuitenkin muuttumassa. Vapaa-aika mielletään usein hauskaksi ja onnelliseksi ajaksi, joka tarjoaa rentoutumista ja vastakohtan työnteolle. Valtonen kyseenalaistaa koko vapaa-ajan käsitteen ymmärryksen kiinnittäen huomiota ilmiön kompleksisuuteen. Vapaa-ajan käsitettä tarkasteltaessa on hyvä määritellä, millaiset toimet jätetään siitä pois. Työ, nukkuminen ja perustarpeiden tyydyttäminen eivät kuulu lähtökohtaisesti vapaasti käytettävään ja omiin mielenkiinnonkohteisiin käytettävään aikaan. (Valtonen, 2004, s. 1–30.)

Perheen roolin kunnioittaminen ja tukeminen ovat osa viime vuosikymmenien kehitystä, jossa perheen arvo nyky-yhteiskunnassa on noussut. Työ ja perhe kamppailevat suomalaisten arvoalinnoissa. Perhettä pidetään toki arvokkaana asiana, mutta käytännössä työelämä vie aikaa perheeltä. Perheen roolia yhteiskunnassa tutkinut Riitta Jallinoja on huomannut viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneet muutokset perheajattelussa. 1990-luvulla korostettiin molempien vanhempien oikeutta työhön ja sen kautta merkitykselliseen elämään. Aikakauden työkeskeisyyden jälkeen individualistista ajattelua alettiin kritisoida. Perheeseen, parisuhteeseen ja lapsiin panostamisesta tuli uusia puheenaiheita. Tätä ajattelun muutosta Jallinoja nimittää familistiseksi käännteeksi, joka tapahtui 2000-luvun taitteessa ollen näkyvästi esillä julkisessa keskustelussa. (Jallinoja, 2000b; 2006, s. 9–12, 143–147.)

Perheen perustaminen aloittaa uuden ajanjakson ihmisen elämässä. Ennen perhettä yksilöllä on mahdollisuus tehdä valintoja omista lähtökohdistaan ja käyttää aikaa oman valintansa mukaan. Perheajalle taas on ominaista oman päätäntävällän kaventuminen ja perhetekijöiden korostuminen. Läheiset ihmiset ymmärtävät muutoksen ajankäytössä ja vähentävät perheellisten tarvetta olla mukana aiemmissa aktiviteeteissa. (Jallinoja, 2000, s. 122–125.) On luontevaa, että lapsiperheessä aikaa kuluu oman kodin ympärillä ja perheen yhteisissä harrastuksissa. Perheen ympärillä toimii kuitenkin laajempi yhteisö, jolla on merkitystä kylässä viihtymiselle. Kirjoittajien välillä oli elämäntilanteesta riippuvia eroavaisuuksia. Ajankäytölliset valinnat kertovat elämän senhetkisestä tärkeysjärjestyksestä. Jallinojan vuonna 2000 valmistuneen tutkimuksen mukaan kiireellisyys ja ajan vähyys ovat menestyksen mittareita. Ihminen, jolla on runsaasti aikaa jaettavaksi, näyttää merkityksettömänä. Vaikka perheen merkitystä tuodaan enemmän esille, ei se tarkoita ajan lisääntymistä. (Jallinoja, 2000b, 119, 121.) Ajan rajallisuuden korostaminen on näkyvillä edelleen vuonna 2015. Toisessa elämänvaiheessa aikaa jää enemmän yhteisölliselle toiminnalle ja naapurustolle. Kyläyhteisö voikin kasvattaa rooliaan. Yksilöllä on nykyisin silti mahdollisuus vaatia enemmän yksityisyyttä ja tarvetta ymmärretään eikä sitä koeta loukkaukseksi.

Ihmisillä on omista tavoitteista lähtöisin olevia erilaisia suhtautumistapoja paikkaan. Oman elämän ihanteisiin voi kuulua paikattomuus ja henkinen kodittomuus, jossa paikat näyttävät vain elämän taustana. Paikkaan suhtautuminen voi olla tilannesidonnaista, esimerkiksi työmatkalla itse kohdemaalla ei ole sinällään merkitystä vaan itse siellä suoritettavalla toiminnalla. (Relph, 1986, s. 51–52.) Tämän tutkimuksen osallistujien kertomuksissa ei näkynyt pyrkimystä olla paikasta ulkopuolinen. Jopa satunnaisesti kylässä vieraileva kirjoittaja pyrki tutustumaan kyläläisiin, kertoi erilaisista aktiviteeteista ja pohti kylän kannalta merkityksellisiä elementtejä, kuten Lapin arvostusta ja kyläkoulua. Paikan sisäpuolisuudella on olemassa monia tapoja, jotka voi nähdä kylään kotiutumisen teeman kautta kehityskulkuna vaiheesta toiseen. Paikka saattaa aluksi olla henkilökohtaisesti hyvinkin merkittävä, vaikka siellä ei olisi käytykään. Käytöksellisessä sisäpuolisuudessa aktiviteetit, toiminta ja tarkoituksellinen osallistuminen ovat korostetusti esillä. Empaattisesti sisäpuolinen taas on avoin paikan ominaispiirteille ja haluaa tuntea paikan ja kunnioittaa sen symboleja. Eksistentiaalisesti sisäpuolinen ei enää toimi tarkoituksellisesti toimiakseen tai tutustuakseen paikkaan, vaan elää kylän todellisuutta ja on kotonaan. (Relph, 1986, s. 49–55.)

Mielenkiintoinen sukupolvien välinen ero näyttää olevan siinä, pyrkiikö yksilö löytämään omaan elämäntapaansa sopivan kylän, jossa viihtyy, vai sopeutumaan itse kylän elämäntapaan. Nuorempien polvien kertomuksissa kylän sopivuus omaan elämäntavan ihanteeseen niin työn, harrastusten, sosiaalisten suhteiden kuin arvomaailman kannalta on tärkeää. Vanhemmilla polvilla taas näyttäisi olevan kertomuksissaan enemmän sopeutumisen teemaa. Havainnollistan tätä kahdella esimerkillä, joissa korostuu paikallisten ihmisten vastaanoton lisäksi kylään muuttavan henkilön rooli kylän elämäntavan omaksujana.

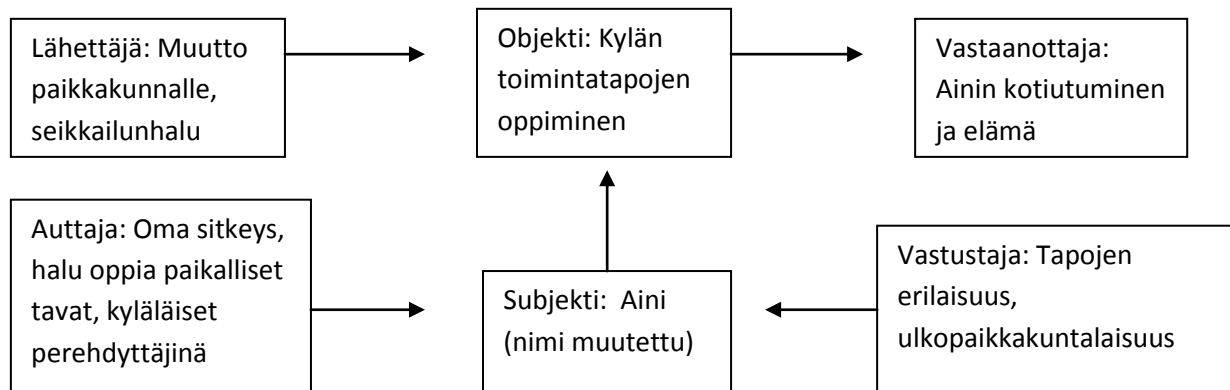
Kuvio 7. Kylässä viihtymiseen vaikuttaneet toimijat

Yllä olevaan aktanttikaavioon (kuvio 7.) on havainnollistettu kylässä viihtymiseen vaikuttaneita toimijoita. Kertomuksessa kirjoittaja kertoo kokemuksistaan muuttaessaan uudelle paikkakunnalle. Elämäntilanteen myötä työ ei enää ole samanlailla oleellinen tekijä kuin aiemmassa kertomuksessa, eivätkä työmahdollisuudet vaikuta asuinpaikan valintaan. Kirjoittaja ei käy läpi paikkakunnalle muuttoon vaikuttaneita tekijöitä, niinpä muutto paikkakunnalle on toiminnan alkuun panevana tekijänä. Oma aktiivisuus, myönteinen suhtautuminen uuteen kotipaikkaan ja naapurit auttavat kylään kotiutumista ja ystäväpiiriin löytymistä.

vastaanotto on ollut loistava – naapurit hyviä ja auttavaisia – tekemistä on riittänyt hyvien ystävien ansiosta ja kanssakäymisistä

Kirjoittajan elämässä ihmissuhteilla on suuri merkitys ja vaikutus jokapäiväiseen elämään. Hän kertookin oppineensa paljon paikallisilta ihmisiltä. Tiedon välittäminen uudelle asukkaalle on toimintaa, jolla uusi asukas sopeutuu paikalliseen elämäntapaan.

Kotiutumisessa sopeutuminen ja oma asenne ovat myös merkittäviä tekijöitä. Hän toteaaakin vanhan viisauden *Niin metsä vastaa – kuin sinne huutaa*. On tiedon vastaanottajan omaa valintaa hyväksyä kyläläiset ja ottaa saatu tieto vastaan ja jakaa omasta tietotaidostaan. Samanlainen oman aktiivisuuden ja asenteen merkitys on näkyvillä toisessakin kertomuksessa, jossa kirjoittaja kertoo muutostaan Kōnkään kylälle ja oppimisestaan kyläläiseksi.

Kuvio 8. Kylän toimintatapojen oppimiseen vaikuttaneet toimijat

Edeltäviin kertomuksiin verrattuna tästä kertomuksesta koostettu aktanttikaavio (kuvio 8.) sijoittuu pääosin aikaan ennen matkailuelinkeinon tuloa Kōnkään kylään. Toimijapiiri ja liikkumisympäristö ovat tästä syystä rajatumminkin kylän sisällä, jossa harjoitettiin elinkeinoja ja vietettiin vapaa-aikaa. Tämän takia sopeutuminen kyläyhteisöön on elämän sujumisen ja hyvinvoinnin kannalta erityisen tärkeää. Viihtymisen sijaan ensisijaisena tavoitteena uudella asukkaalla on kylän toimintatapojen oppiminen ja oman paikkansa lunastaminen. Koska lähettäjänä toimii muuton lisäksi sen taustekijänä oleva seikkailunhalu, eivät osittain vaativat olosuhteet muodosta estettä kylään kotiutumiselle. Tapojen erilaisuus ja ulkopaikkakuntalaisuus ovat silti haasteita, jotka vaativat sopeutumista. Haasteista riippumatta kertomuksessa korostuu kyläläisten rooli uuden tulokkaan opettajana. Ajatus ei kuitenkaan ole tehdä kylää uudelle tulokkaalle viihtyisäksi tai helpoksi asuinympäristöksi vaan totuttaa arjen todellisuuteen ja ottaa mukaan yhteisöön.

Kertomusten kokonaisuudesta hahmottuu kuva siitä, kuinka yksittäiset ihmiset tekevät kylän toisilleen asuttavaksi ja viihtyisäksi. Kirjoittajien painotuksissa tulee esille, ettei tavoitellun elämäntavan suhteen individualismi tai oman perheen sisään käpertyminen ole tavoitteena, vaikka elämäntilanteen mukaan elämä saattaa keskittyä pienempään piiriin.

Yhteiskunnallisesti on paljon puhuttu yhteisöllisyyden vähenemisestä, mikä voi osittain olla syynä siihen, että asiaan on kiinnitetty kertomuksissakin huomiota. Yhteisöllisyyden väheneminen on osa kertomuksista välittyvää koettua todellisuutta. Huomion arvoista on se, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta lähes kaikissa kertomuksissa yhteisöllisyys koettiin tärkeäksi ja tavoiteltavaksi asiaksi.

Matkailun myötä kiire on saavuttanut kyläläiset. Aina on kiire jonnekin, perinteiseen kylästelyyn ei enää ole aikaa. Ex tempore – kyläily ei ole enää mahdollista, sillä ihmiset ovat vuorotyöläisiä. Tämä on harmi, ei kaiken tarvitsisi olla niin suunnitelmallista.

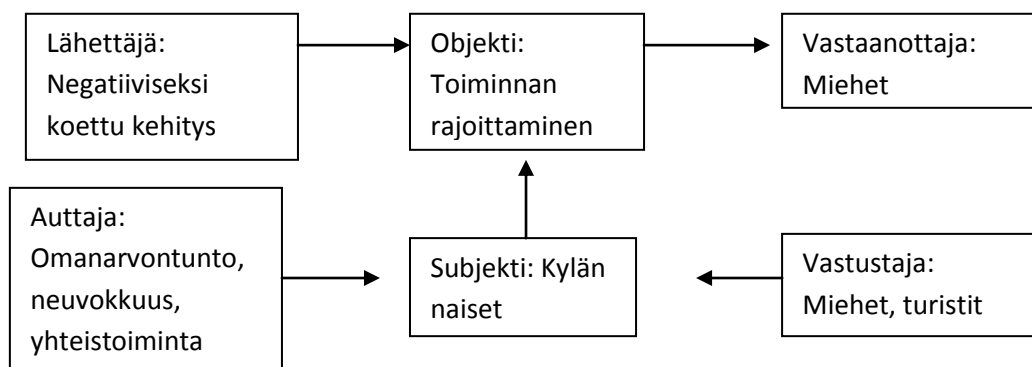
Vaikka matkailu tuokin paljon uusia ihmisiä ja vilkkautta kylälle, ovat henkilökohtaiset ihmisseurteet yhtä tärkeitä kylällä asumisen tulevaisuuden näkökulmasta ajateltuna. Matkailuelinkeinon tuoma vuorotyökulttuuri rajoittaa kirjoittajan kokemuksen mukaan ihmisten välistä kanssakäymistä.

Yhteisöllisyyden voi nähdä yhtenä kylälle ominaisena elämäntavan ihanteena, sillä kirjoittajat monessa polvessa pohtivat yhteisöllisyyden ja kyläläisten välisten ystävyysuhteiden merkitystä. Kuten yllä olevan katkelman kirjoittaja, moni muukin kaipasi menneiden aikojen tapoja olla ihmisten kanssa. Hetken mielifohteesta tapahtuva kyläily on vaihtunut aikataulujen mukaan suunniteltuihin tapaamisiin. Elinkeinomuutos on vaikuttanut kylästelykulttuurin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi maatalouden parissa työskennelleillä naisilla oli aiemmin jotakuinkin yhteinen päivärytmi ja päivittäiset vapaahetket sijoittuivat samaan aikaan. Yhteinen arkipäivien kulku antoi pieniä syitä käydä naapurissa vaihtamassa kuulumisia, ja oli tyypillistä käydä lainaamassa vaikkapa leipomuksiin tarvittavaa hiivaa. Nykyisin ei enää eletä saman rytmin mukaan ja kylästelylle pitäisi löytää pätevä syy. Kuitenkin maataloustaustaisilla naisilla elämä ja ihmisseurteet ovat paikkaan kiinnittyneitä ja nämä naiset kaipaavatkin muita enemmän entisiä vuorovaikutussuhteita yhteisön sisällä. (Högbacka, 2003, s. 124, 167–168.) Suunnittelun myötä kylästely ei enää ole osa arkipäivää ja välittömät suhteet muihin kyläläisiin harvenevat siltä osin. Perinteisten kyläyhteisöjen roolin heikkeneminen on osa nykykehitystä. Tilalle ovat tulossa uudet harrastusten ja mielenkiinnonkohteiden mukaan muodostuneet ryhmät, jotka eivät teknologisten ratkaisujen takia ole riippuvaisia ajasta tai paikasta. (Puhakka, 2006, s. 104–111.) Tämä niin kutsuttu uusiyhteisöllisyys ei kertomuksissa ollut vielä esillä ja vain yksi tuli maininneeksi Internetin mahdollisuudet osana arkea. Internet saattaakin olla jo niin arkipäiväistä, ettei sen merkitystä

osata vielä tässä vaiheessa arvioida. Kyläläiset olivat kertomusten mukaan edelleen paikalliseen yhteisöön kiinnittyneitä ja jatkossakin kylän muodostamaan yhteisöön haluttiin panostaa. Kokemus yhteisöllisyyden ja kyläläisten välisten suhteiden muutoksesta on silti merkki viimevuosien kehityksen suunnasta.

5.2. Yhteistoiminnan merkitys toivotun elämäntavan saavuttamiseksi

Tämän tutkimuksen käsityksen mukaan jokaisella ihmisellä on elämäntapa, joka koostuu niin pakon sanelemista kuin itse valituista elementeistä. Elämäntavassa ei ole kysymys pelkästään kohtalosta, vaan yksilöllä ja yhteisöllä on mahdollisuus tehdä valintoja ja pyrkiä kohti omia elämäntavan ihanteitaan. (Roos, 1985, s.31; Heidegren, 2004, s.55; Holmila, 2001, s.17.) Kuten matkailun roolia elämäntavan muutokseen kartoittaneessa luvussa 5 käy ilmi, matkailu saattaa toimia esimerkiksi auttajana ja vastustajana omille pyrkimyksille. Elämän aikana koetut asiat myös muokkaavat omia tavoitteita. Tässä alaluvussa käyn läpi kyläläisten yhteistoimintaa yhtenä väylänä vaikuttaa kylän elämäntapaan ja tulevaisuuteen.

Kuvio 9. Kylän naiset toiminnan rajoittajina

Kertomus (kuvio 9.) sisältää itsenäisen tarinan, joka kuvaa hyvin kylän sisäisen toiminnan merkitystä rajoitettaessa ulkopäin tulevia negatiivisia vaikutteita. Kirjoittajan tarinassa kylän naiset huomaavat omalta kannaltaan ei toivottua kehitystä kylän elämässä. Miehet olivat alkaneet havitella matkailun myötä lähitienoille tulleita ulkopaikkakuntalaisia naisia. Kylän naiset päättävätkin toimia porukalla tässä uudessa tilanteessa ja rajoittaa miesten puuhia. Vastuksena ovat kylän ulkopuolisista naisista innostuneet miehet sekä naispuoliset turistit. Auttajana tilanteessa toimii naisten vahva omanarvontunto ja neuvokkuus. Naiset toteavat,

ettei suoranainen miesten kuriin laittaminen tuota toivottua tulosta ja muuttavat toimintaansa siten, että alkavat käyttää ulkopaikkakuntalaisilta naisilta oppimiaan keinoja. Toiminnan vastaanottajina ovat miehet, joiden itsemääräämisoikeuteen naiset viekkaasti puuttuvat, näiden itse sitä huomaamatta. Kirjoittaja toteaaakin tarinan lopuksi seuraavaa:

Taas kerran olivat Lapin viisaat naiset kääntäneet miesten päät niin kuin halusivat.

Yllä olevassa kertomuksessa on yhtäläisyyttä Holmilan (2001, s.17) kylätutkimuksen huomioiden kanssa. Hänen tutkimuksessaan haastateltavat kertoivat tarinoita, joissa kyläläiset torjuvat ulkopuolelta tulevan uhkan ja toimivat omanarvontuntoisesti ei toivotun kehityksen vastustajina. Kertomuksille oli ominaista jaottelu kyläläisiin ja toisiin, jotka näyttäytyivät vastustajina. Myös yllä olevassa tarinassa korostuu tahtonsa tuntevien lappilaisten naisten rooli ja mahdollisuus päihittää kylän ulkopuoliset naiset heidän omilla keinoillaan. Kylän sisäinen itsenäinen toiminta pyrkii vaikuttamaan niin matkailun kuin yhteiskunnallisen muutoksen tuomiin negatiivisiksi koettuihin ilmiöihin. Matkailu ei tässä suhteessa saa erityistä vastustajan asemaa eikä kylätoiminta ole matkailun vaikutusten vastustamista. Yhteinen toiminta kylässä pyrkii lähinnä vaikuttamaan kylän tulevaisuuteen sen omista lähtökohdista ja muokkaamaan asioita toivotunlaisiksi.

Toimiva kyläyhdistys ja koulun uudelleen käyttöönotto ovat esimerkkejä siitä, kuinka kylän itsenäinen toiminta koettiin tarpeelliseksi ja kannatettavaksi. Kylän tulee olla olemassa myös itsenään ja kylässä tulee olla itsellistä toimintaa, jottei se menetä yhteisönä merkitystään. Itsellinen toiminta oman kylän hyväksi on myös nähtävissä elämäntavan muotoutumiseen kuuluvan itsemääräämisen ja toivotun elämäntavan tavoittelemisen ilmentymänä. Elämäntapa ei ainoastaan muotoudu ulkopuolisten tekijöiden voimasta, vaan kyläläiset joukkona voivat toimia itselleen tärkeiden asioiden puolesta ja korostaa kylän elämälle tärkeiksi kokemiaan asioita, kuten esimerkiksi kyläkoulua ja perinteitä elvyttäviä projekteja. Jo olemassa olevaa yhteistä toimintaa pidettiin arvossa. Kylässä vierailulla oleva kirjoittaja kertoo erilaisten kyläkokemustensa pohjalta seuraavasti kyläkoulun rooleista:

Kyläkoulu on kylän sydän; (tapaamispaikka, juhlat, jumpat, koulu, keittäjät ja siivoajat, talonmies TÄRKEITÄ).

Kyläkoulun tärkeys tuli ilmi myös siinä, että useampi kirjoittaja toi ilmi koulun uudelleen käyttöönoton. Koulu on tullut uudelleen tärkeäksi oppilasmäärien nousun myötä.

Könkään koulu on jälleen avattu, matkailu on tuonut Sirkkaan paljon lapsia. Sirkkan koulu jäi pieneksi ja Könkään koulu avattiin jälleen käyttöön.

Verrattuna isomman kaupungin kouluun tai lähiöissä oleviin kouluihin kyläkoululla on suurempi merkitys koko aluetta kokoavana tekijänä. Koulu työntekijöineen ei ole anonyymi laitos vaan jokaisen työntekijän ja toimintojen summa. Koulutoiminnan lisäksi tiloja käyttävät muutkin kuin kouluikäiset, sillä tila toimii tapaamis- ja harrastepaikkana. Yhteinen kokoontumispaikka on hyvin konkreettinen tekijä kylän toiminnan mahdollisuuksien kannalta. Muualla maaseudulla kyläkoulujen ja –kauppojen lakkautukset ovat vähentäneet kylän keskinäisiä sosiaalisia kontakteja ja vaikuttaneet yhteisöllisyyteen (Högbacka, 2003, s.166). Esimerkiksi tätä tutkimusta varten järjestetty kirjoitustilaisuus järjestettiin yhdessä kyläyhdistyksen kanssa ja paikkana oli Könkään kylän oma koulu. Koulut ovat paikkoina luonteeltaan julkisia, eivätkä ne ole yksittäisten ihmisten omistuksessa, mikä madaltaa kynnystä yhteisen toiminnan järjestämiseen. Matkailurakentamisen myötä kylällä on tarjolla yksityisiäkin kokous- ja tapahtumatiloja, mutta niiden käyttö vaatii enemmän suunnitelmallisuutta. Kyläkoulun uudelleen käyttöönotto sai tilaa myös muista kertomuksista, mikä kertoo asian merkityksellisyydestä. Kouluista on tullut elämän ja tulevaisuuden symboleita maaseudulla, jossa yleinen trendi on koulujen sulkeminen oppilasmäärien laskiessa.

Nykyisellään kylässä järjestetään runsaasti vuotuisia tapahtumia, joista eräs kirjoittaja mainitsee *puurojuhlat, peijaiset, pilkkikisat ja juhannusjuhlat*. Näiden lisäksi kyläläisillä on yhteisiä harrastuksia, joista mainittiin metsästys ja kansalaisopisto. Kylänäytelmä ja kyläkirja ovat suurempia yhteisiä ponnistuksia. Kertomusten muodostamassa kokonaisuudessa kylän asukkaat vaikuttavat aktiivisilta oman ympäristönsä kehittämisen suhteen, mikä kertoo kiinnittymisestä paikkaan ja yhteisöön. Yksi tärkeä kyläläisiä kokoava taho on kyläyhdistys, jonka roolia kylän kehittäjänä toi esille yksi kirjoittaja.

Kyläyhdistys on toimiva ja innostuneita kehittämään paikallista toimintaa – vaikka koulukin oli välillä suljettuna – koulu toimii tällä hetkelläkin taas –

Yllä oleva katkelma kuvaa hyvin kylätoiminnan kokonaisuutta, jossa avainsanoina on paikallisen toiminnan kehittäminen. Vaikka toiminta näyttäytyi kertomuksissa monipuolisena, moni toivoi vielä enemmän yhteistä tekemistä.

Yhteistä toimintaa kyläläisten kesken kaipaisin enemmän.

Yhdessäkään kertomuksessa ei mainita selviä puutteita toiminnassa. Tottumus siihen, että kyläläisten kesken tehdään paljon ja järjestetään tapahtumia, on johtanut yhteistoiminnan arvostamiseen. Mikäli kylätoiminta olisi täysin olematonta, sitä tuskin osattaisiin samalla lailla kaivata ja vaatia. Yksi kirjoittajista pohti kertomuksessaan myös mahdollisia esteitä yhteiselle toimimiselle lähinnä toiminnan lisäämisen ja kehittämisen näkökulmasta.

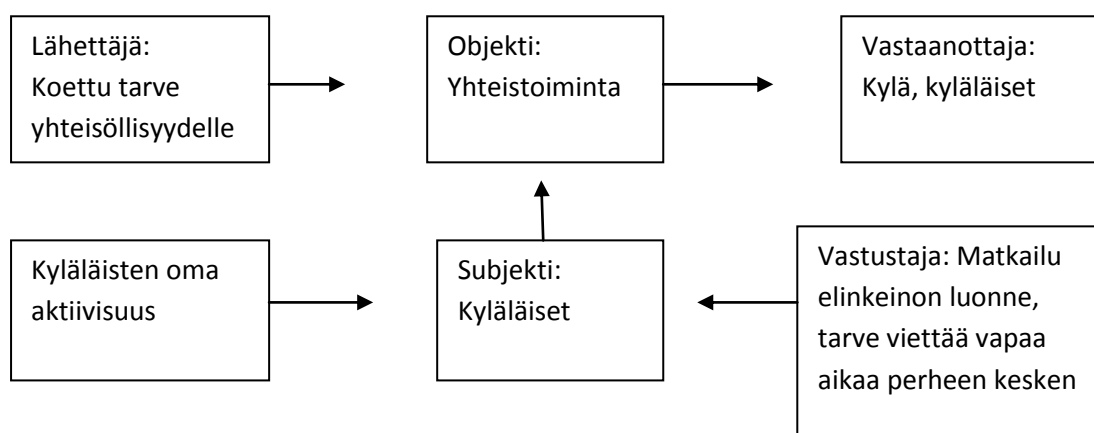
Tottakai yhteistyötä voi aina kehittää, mutta ymmärrän hyvin, että hetkinen matkailu vie voimia ja vapaa-ajat jo halutaan itselle ja perheelle. Tästä hetkisydestä huolimatta kylällä tehdään yhteisiä asioita.

Kuten edeltävässä alaluvussa 5.1. todettiin, matkailutyön kuormittavuus on vastustajana yhteisöllisyydelle. Katkelman mukaan matkailutyön luonne on vastustajana toiminnan kehittämiseksi, sillä ihmisillä ei ole aikaa yhteistoiminnan lisäämiseen. Työn kuormittavuudesta on käyty aktiivisesti keskustelua vähintään viimeisen parin kymmenen vuoden ajan. Ihmiset ovat jakaneet julkisesti kokemuksiaan työelämän vaativuudesta ja menestyspaineista. Teknologian kehittymisen myötä työtunnit eivät suinkaan kääntyneet laskuun vaan päinvastoin töitä tehdään enemmän kuin aikaisemmin ja työ koetaan henkisesti kuluttavana. Nykyiselle työkuulttuurille on ominaista paine panostaa työhön entistä enemmän. Jallinojan (2000) vertauskuvan mukaan kaikkien suoritusta arvioidaan kilpaurheilijan mittarin mukaan. (Jallinoja, 2000b, s. 128–131; 2006, s. 145–147.) Työn raskauden korostaminen on vakiintunut osa työstä käytävää keskustelua ja yleinen ilmapiiri vaikuttaa yksilöiden tekemään asioiden tulkintaan. Mainittu matkailutyö omaa myös tiettyjä erityispiirteitä, jotka voivat lisätä työn haastavuutta. Matkailutyössä on läsnä jatkuva työn ja vapaa-ajan samanaikaisuus. Matkailutyön tekeminen edellyttää vapaa-ajan elementtien näyttelyä työajalla. Asiakkaalle tulee välittyä rento ja mukava ilmapiiri, jonka asiakaspalvelija huomaamattomasti mahdollistaa. (ks. uudesta työstä Veijola & Jokinen, 2008.)

Perinteisten arvojen mukaan työ on ihmisen päätehtävä, josta palkkioksi tulee vapaasti käytettävää aikaa. Käytännössä eronteko työn ja vapaan välillä ei ole selvärajainen, vaan vaatii määrittelyä. Tämä näkemys on korvautumassa käsityksellä, jonka mukaan vapaa onkin itsensä toteuttamisen aikaa, joka tulisi täyttää tekemisellä. Vapaan suunnittelua ohjaa

sosiaalinen paine, joka määrää, millaisia asioita on hyväksyttävää tehdä. Television katselu ja sohvalla makoilu ovat vapaa-ajan alisuorittamista. Aikataulutettu, kehittävästi käytetty ja kiireinen vapaa-aika taas lisää arvostusta. (Valtonen, 2004, s. 31–32, 45–54, 70–74.)

Yhteistoimintaa rajoittavista esteistä huolimatta kylällä on kuitenkin tehty paljon yhteisiä projekteja, kuten perinnetietokirja ja siihen pohjautuva näytelmä, joka erään kirjoittajan mukaan yhdisti yli sata ihmistä ja saavutti 1000 katsojaa. Kertomusten pohjalta yhteinen toiminta näyttää olevan arvostettua ja tavoiteltua, jolloin aina on varaa kehittää ja kasvattaa kyläläisten keskistä kanssakäymistä.

Kuvio 10. Kylän yhteistoimintaan vaikuttavat toimijat

Yllä oleva aktanttikaavio (kuvio 10.) on tehty yhden kertomuksen pohjalta, mutta on sisällöltään yhtäläinen muiden kertomuksissa tulleiden näkökulmien kanssa. Kirjoittaja toimii aktiivisesti kylän hyväksi ja on mukana monenlaisessa toiminnassa. Kertomuksessa hän pohtii yhteistoimintaa osittain laajemmasta näkökulmasta kylätasolta. Yhteistoiminnan subjektina ovat toimintaa kehittävät ja toteuttavat kyläläiset. Lähtettäjänä yhteistoimintaan tähtäävässä toiminnassa on koettu tarve yhteisöllisyydelle ja kylän sisäisen toiminnan arvostaminen. Koska lähtettäjänä on oma huomio yhteistoiminnan tarpeesta, toimii kyläläisten oma aktiivisuus auttajana. Vastaanottajina ovat kyläläiset ja kylän tulevaisuus. Vastuksena tavoitteille on matkailutyön ja ylipäättään nykyisten elinkeinojen kuormittavuus. Koska työ on nopeampaa ja vie suurimman osan ajasta, halutaan vapaa-aikaa viettää oman perheen kesken.

5.3. Työteliäisyys ja muut arvojen jatkumot

Yhtenä tutkimuksen tavoitteena on ollut kartoittaa kylän elämäntavan taustalla vaikuttaneita arvoja ja matkailun roolia arvojen mahdollisessa muutoksessa. Luvussa 6 käsittelen matkailun roolia kylän asenneilmapiirin muutoksessa. Seuraavan luvun yhteydessä käy ilmi sellaisten arvojen kuten suvaitsevaisuuden, erilaisuuden hyväksymisen, ennakkoluulottomuuden ja sivistyksen tulo osaksi kylän arvomaailmaa. Muutos on osa yhteiskunnallista kehityskulkua, jossa traditionaaliset arvot ovat korvautumassa moderneiksi luokitelluilla arvoilla. Uusi arvomaailma ei kuitenkaan täysin häivytä vanhaa vaan toimii täydentäjänä. (Mikkola, 2003, s. 138–153; Lassila, 2005, s.15, 89–90.)

Könkäällä monet aiemmin vaikuttaneet arvot ovat edelleen osa nykypäivää ja vaikuttavat elämäntavan ihanteisiin. Kertomuksissa esille tulevat arvot ovat hyvin pitkälti samoja, joita Lassila (2005) on määritellyt talonpoikaisiksi arvoiksi. Aiemmin käsitellyn yhteisöllisyyden lisäksi vahvimmin näkyvillä olevia arvoja olivat työnteko, ahkeruus ja selviytyminen. (ks. Lassila, 2005, s. 89–92.)

Kertomusten painotuksia tarkasteltaessa jokaisella kirjoittajalla oli työntekoon liittyviä kuvauksia. Työn tekeminen ja sen kunnioittaminen ovat jatkumoa menneistä ajoista nykypäivään. Korkea työmoraali ja työteliäisyyden ihannointi on tullut esille muissakin maaseudun elämää kartoittaneissa tutkimuksissa. Maatilan emännät ja maataloustaustaiset naiset ovat noudattaneet korkeaa työmoraalia, johon kuuluvat ahkeruus, tunnollisuus ja luotettavuus. Ominaista maataloustaustaisille naisille oli työn kokeminen mielekkäänä ja halu ottaa annetut työtehtävät vastaan. (Högbacka, 2003, s. 110–111, 148–152.) Talonpoikaisessa elämäntavassa työteliäisyys on merkittävä toimintaa ohjaava hyve. Maataloudessa kovalla työllä oli mahdollisuus saavuttaa suurempaa hyvinvointia ja kasvattaa omaa asemaa. Taustalla on myös kristilliseen ihmiskuvaan pohjaava ajatus ihmisestä Jumalan luoman maan hoitajana, jolla on vastuu ympäristön kauneudesta ja hedelmällisyydestä. Kauneutta maanviljelijälle edustaa hyvin muokattu ja viljelty pelto, johon on nähty vaivaa. (Silvasti, 2001, s. 227–229, 236.) Yksikään kirjoittajista ei käsitellyt työtä negatiivisesti tai arvottanut eri työtehtäviä. Päinvastoin kertomusten kokonaisuudesta tulee kuva itse työnteosta elämisen mallina. Tähän liittyy myös talonpoikaisesta arvomaailmasta tuttu ahkeruus. Se, että ihmisellä on työtä ja hän tekee sitä ahkerasti, on kunnioitettavaa. Silvastin (2001) tutkimuksessa haasteltavat arvostivat ahkeruutta jopa siinä määrin, että lomalla lomailua

kyseenalaistettiin (s.233). Elinkeinojen muutoksen myötä työ ei enää tarkoita vain ruumiillista tekemistä. Kylän aiempia vaiheita kuvaava kirjoittaja kertoo, että aiemmin työksi koettiin vain ruumiillinen työ, joka oli niin kutsuttua *oikeaa työtä* (ks. myös Silvasti, 2001, s. 229). Erilaisia virkatoita ei ajateltu yhtä vaikeina tai kuluttavina. Kyseiselle ajatusmallille on varmasti kannattajansa nykypäivänäkin. Könkään kylän nykypäivän kuvauksissa ei kuitenkaan korostunut ruumiillisen työn paremmuus. Uudet matkailualan työtehtävät olivat lähinnä mahdollisuus toteuttaa työteliäisyyttä (ks. myös Högbäck, 2003, s.150–151). Kuten edelläkin on tullut ilmi, eräskin kirjoittaja toteaa painokkaasti, ettei kylässä ole yhtään työtöntä, mikä on osittain matkailun ansioita.

Työteliäisyyden ja ahkeruuden vastakohta on laiskuus, joka sai yhdessä kertomuksessa lievää paheksuntaa kirjoittajan ihmetellessä laiskistumista ilmaisten luonnonantimien käytössä. Pohdinnan taustalla voi olla ajatus taloudellisuudesta ja säästäväisyydestä, jolloin marjojen ja sienien jättäminen metsään tuntuu huolimattomalta. Ajatusmaailman taustalla voi vaikuttaa myös ihannekuva maaseudun emännistä ja heidän moninaisista kotitaloustaidoistaan ja harrastuksistaan. Maatilan emännän rooliin kuuluu työskentely oman tilan hyväksi monilla elämän osa-alueilla. Emännän tehtävät ovat työvaltaisia, millä säästetään erimerkiksi tilan ulkopuolisen työn ja tuotteiden osto. Luonnonantimien ja oman tilan tuotteiden hyödyntäminen vie paljon aikaa, mutta vähentää tarvetta ostaa kaupasta valmista. Harrastusten ja työn välimaastossa olevat aktiviteetit, kuten käsitöiden tekeminen, puutarhan hoito ja marjastus, tukevat säästeliäisyyttä ja omavaraisuutta. Ajan käyttöä leimaakin tuottavuus omien mielenkiinnon kohteiden toteuttamisen sijaan. (Högbäck, 2003, s.114–118, 153–154.)

Lapin luonnon huomioon ottaen oli mielenkiintoista, että maaseudun rauhaa ja luontoa ei erityisemmin kertomuksissa tuotu esille arvoina. Lappia markkinoidaan matkailijoille paljon juuri luonnon, maisemien ja vuodenaikojen avulla. Paikallisten kertomuksissa nämä teemat eivät saaneet huomiota yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Yksi kirjoittaja kertoo muuton kannalta tärkeäksi tekijäksi, että luonto ja urheilumahdollisuudet ovat lähellä. Ylipäätään luonto ympäristönä kuvautuu enemmän toiminnan kautta erilaisina luontoon liittyvinä aktiviteetteina ja elinkeinonmahdollisuuksina. Keskitalo-Foleyn (2004) tutkimuksessa kävi ilmi, että luonto on lappilaisille naisille enemmän elämänympäristö, kuin pelkkä katseen kohde ja virkistätymisympäristö (Keskitalo-Foley, 2004, s. 138–141). Kertomusten lukeminen vaatiikin toisenlaista ymmärrystä luonnosta ja sen merkityksestä. Esimerkiksi

yhdessä kertomuksessa luonnonolosuhteet ja niissä selviytyminen ovat osa arkea ja kokemusta luonnosta. Luonto kiinnittyykin niin tiukasti osaksi paikallista elämäntapaa, ettei sitä voi erottaa yhdeksi arvioitavaksi elementiksi.

Kertomusten juonikokonaisuuksien avulla oli mahdollista havaita selviytymisen teemaa. Kertomuksesta riippuen selviytyjänä oli joko kirjoittajapersoona tai kylä. Esimerkiksi yrittäjän kertomuksessa erilaiset vastukset, kuten maatalouselinkeinon vähenemisen aiheuttama muuttoliike ja yrittäjyyden alkutaipaleen haasteet, ovat vaihteita, joista kirjoittaja on kuitenkin selvinnyt. Toisaalta kylän tarina on myös kertomus selviytymisestä: elinkeinomuutos, kylän hiljeneminen ja matkailun kehittäminen ovat tilanteita, joista kylä on selvinnyt ja mennyt eteenpäin. Kuvauksissa pyrkimys eteenpäin on vahva eikä luovuttamiselle ja uhrimielialalle ole sijaa. Ehkä kyse on myös jatkuvuuden ihanteesta ja erilaisesta aikaperspektiivistä. Yhden sukupolven hetkittäiset vaikeudet saavat uudet mittasuhteet, kun haasteita huolimatta uusi polvi kyläläisiä toimii Könkäällä.

6. MATKAILUN ROOLIT KÖNKÄÄN ELÄMÄNTAVAN MUUTOKSESSA

Tämä luku painottuu käsittelemään kertomuksissa ilmeneviä erilaisia rooleja matkailulle. Kōnkään kylän kokeman elämäntavan muutoksen tekijät eivät ole yksiselitteisesti eriteltävissä vaikutustensa mukaan. Elämäntavan muutoksessa vaikuttaa samanaikaisesti useita tekijöitä, jotka ovat myös lomittaisia. Esimerkiksi matkailulla on vaikutuksia elämän muuttumiseen, mutta matkailukin on vain osa nyky maailmaa ja sen ilmiöitä. Ei siis oikeastaan voi erottaa muutoksia yhteiskunnallisiin ja matkailun tuomiin. Tässä ja seuraavassa luvussa teen kuitenkin eroa näiden kahden muutoksen alullepanijan välillä kirjoittajien kertomuksissa tuomien näkökulmien pohjalta. Kylällä asuvien ja elävien ihmisten kokemuksellinen näkökulma matkailun roolista elämäntavan muutoksessa on oleellinen matkailun vaikutuksia ja tulevaisuuden kehittämisen näkökulmia pohdittaessa. Kertomuksissa matkailulla saattoi olla samanaikaisesti monta erilaista roolia tietyn asiankulun etenemisessä. Matkailu oli esimerkiksi toiminnan lähettäjänä ja auttajana ja lopuksi vielä yhtenä hyödyn saajista. Alaluvuissa olenkin joissain tapauksissa yhdistänyt eri kertomuksista hahmottuvaa kokonaiskuvaa matkailun rooleista käsiteltävään muutokseen, sikäli kuin tarinat ovat yhtäläisiä ja yhdistettävissä yhdeksi.

6.1. Asuinympäristön muutoksen kokeminen

Aikaisemmissa Lapin matkailun vaikutuksia kartoittaneissa tutkimuksissa asuin ympäristön muokkaus koettiin negatiivisena muutoksena, sillä matkailijoille varatun tilan laajeneminen johtaa paikallisten tilan pienenemiseen. Esimerkiksi perinteisten harrastusten, kuten marjastuksen ja metsästyksen, harjoittaminen on turistien kansoittamilla alueilla vaikeaa. (Jokinen ym., 2009, s. 69–71; Mettiäinen, 2007, s. 11–12, 102.) Tässä tutkimuksessa tilan jakaminen matkailijoiden kanssa ei kuitenkaan tullut ilmi negatiivisena asiana, päinvastoin.

Aikaisemmin oli latuverkkoa ja kelkkareittejä tänne vähemmän ja sai hiihdellä omassa rauhassa. Nyt on paljon safariväkeä melkein nurkan takana. Meillä on nykyisin omakotitalo ja kelkkareitit menee ihan vierestä. Ei siitä mikään haittaa ole, mutta on ollut hauska seurata, kun liikenne koko ajan kasvaa.

Matkailijamäärien kasvua ei tuotu kertomuksissa esille vastustettavana asiana, vaan kuten yllä käy ilmi, siihen suhtauduttiin positiivisesti ja joissain tapauksissa toteavan neutraalisti.

Hiljentyneen kylän kokemisen jälkeen ihmisvilinä koetaan kylän hyvinvoinnin kannalta myönteisenä kehityksenä, joka tukee kylän tulevaisuutta. Ilmeisesti Kõnkään kylän sijainti matkailun ydinalueen ulkopuolella on vaikuttanut myös siihen, että isompien ihmismassojen tuomat haasteet eivät ole tulleet osaksi kylällä asuvien arkipäivää.

Paikalliset tosin usein välttelevät meluista Levi-keskusta joka kuitenkin suurimmalle osalle meistä antaa elinkeinon.

Kylällä asuvilla on halutessaan mahdollisuus vältellä Levin matkailukeskuksen hälinää, mikä tuo esille erontekoa naapurikylän Sirkkan kokemiin matkailun vaikutuksiin. Matkailun ydinalueella asuvat eivät voi samalla tavalla vetäytyä pois matkailutoiminnan keskiöstä.

Perinteisille harrastuksille ja muille toimille varatun tilan pienenemisen sijaan joissain kertomuksissa tuotiin esille rakennuskannan muuttumista. Asuintalojen rakentamiseen ja uusiin asukkaisiin suhtauduttiin poikkeuksetta positiivisesti. Kertomuksissa oli kuitenkin kahdenlaista näkökulmaa rakennuskannan luonteen muuttumiseen. Yhtäältä rakentaminen näyttäytyi kylän elinvoimaisuuden symbolina, toisaalta yksi kirjoittaja koki matkailu rakentamisen uhkana kyläkuvalle.

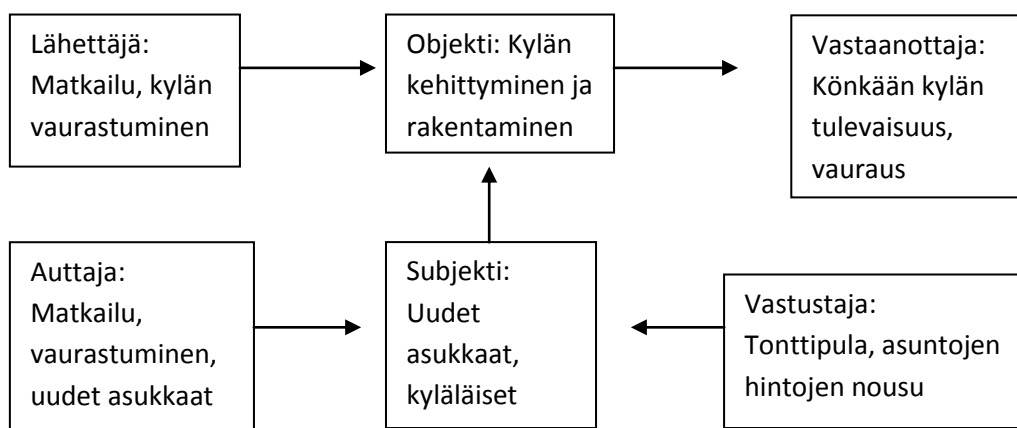
En tykkää siitä, että on mökkejä (pieniä taloja) rakennettu tähän kylälle. Vain isoja oikeita taloja. Matkailuyritykset ”vähän” häiritsevät kylämaisemaa. →Kylämaisema muuttunut.

Kirjoittaja ei vastusta rakentamista sinällään, mutta suhtautuu varautuneesti matkailurakentamiseen. Matkailurakentaminen onkin erityyppistä verrattuna paikallisen perinteen mukaiseen rakentamiseen. Esimerkiksi Sirkassa on jo laajojakin alueita, joilla rakennukset ovat muokanneet maisemaa keskieuropalaisempaan suuntaan. Matkailun myötä paikoista tulee toisiaan muistuttavia, kun paikallinen maisema korvautuu matkailulle tyypillisellä arkkitehtuurilla ja keinotekoisilla maisemilla. Matkailun näkökulmassa rakentamiseen korostuvat kaupalliset tarkoitusperät, jolloin paikasta pyritään saamaan mahdollisimman tuottava. (Relph, 1986, s. 93.) Mielipiteenilmaisun taustalla voikin olla pelko tämän tyyppisestä kylämaiseman kehittymisestä. Kirjoittaja myös viittaa asuinrakennuksiin *oikeina taloina*, mikä kertoo hänen mielipiteestään matkailurakennusten luonteeseen. Mökkejä ei ole rakennettu ympärivuotiseen asuinkäyttöön, vaan lomahuoneistoiksi kylän ulkopuolisille ihmisille, jotka käyvät asumassa pienen ajan kylässä.

Ahon ja Ilolan (2006, s. 32–34.) mukaan kakkosasumisella on sekä mahdollisuuksia että uhkia. Matkailijat ja alueella lomailevat kakkosasunnon omistajat vilkastuttavat ehkä muuten hiljenevää maaseutua. He myös käyttävät paikallisia palveluita lisäten palveluiden tarvetta ja yritysten kannattavuutta. Kakkosasumisen uhkana paikalliselle elämälle voivat olla kiinteistöjen hintojen nousu ja maaseutualueiden muusta elämästä rajatut kakkosasuntoalueet. Matkailijoille ja paikallisille varattujen tilojen eriytyessä keskinäinen vuorovaikutus jää vähäiseksi. (Aho & Ilola, 2006, s. 32–34.)

Matkailun myötä paikkojen käyttötarkoitus voi muuttua aktiivisen toiminnan ja ihmistenvälisen vuorovaikutuksen paikasta staattiseksi katseen kohteena olevaksi paikaksi. Kaupunkisosiologian tutkimusperinteen mukaan vapaa-ajan paikkojen sosiaalinen merkitys muodostuu toiminnan ja sen muistelun kautta. Jokin näkymä voi herättää muistoja siihen liittyvistä henkilökohtaisista tapahtumista. Paikat kuitenkin saattavat muuttua turistisen katseen kohteiksi, eräänlaisiksi kuriositeeteiksi, jotka käydään toteamassa. (Wearing, 1998, s. 132–135). Paikan tarkoituksellisuus tulee esille ihmisten elämässä. Vaikka paikka fyysisenä rakennelmana vaikuttaa objektiiviselta, on jokaisella rakennuksella oma tarkoituksensa. Yhtäältä kodilla ja oman tilan rajaamisella on yksilön elämässä suuri merkitys. Toisaalta julkinen, jaettu tila voi olla yksilön kokemusten kautta merkittävä. Yhteisölle oma tila voi olla laajempi, kuten vaikka kylä, jonka maisemassa näkyvät yhteisesti jaetut asiat ja kokemukset. Kotikylän tuhoutuminen on fyysisen infrastruktuurin häviämisen lisäksi muistojen ja kokemusten ympäristön menetys. Fyysisen ympäristön ja sen muokkauksen lisäksi paikalla on kulttuurinen ja ihmisen kokemusten kautta tuleva merkitys, joka tulee esille jo ihmisen tavassa nimetä paikkoja. Eri kulttuureissa oman paikan merkitykset ovat erilaisia, sillä toiminnan tilat muotoutuvat yhteisön elämän mukaan. Maisema kertookin paljon alueen kulttuurisista perinteistä, kuten tavoista ja elinkeinoista. Ihminen arvioi ympäröiviä rakennuksia ja maisemia omista lähtökohdistaan kulttuurin, esteettisten mieltymysten ja henkilöhistoriallisten tekijöiden kautta. (Relph, 1986, s. 12, 16–17, 33–41.) Kylän maiseman säilyttämisen tärkeys näkyy myös aineistokatkelmassa. Kylän kohdalla tällainen muutos turistiseksi kohteeksi tarkoittaisi kehityksen katkeamista ja kylämaiseman tyypistymistä matkailun kulissiksi. Matkailun tuoman ulkopuolisen tekijän merkitys kylän muokkaukseen voi hävittää kylän sellaisena, kuin se tunnetaan. Vahva matkailullinen painotus rakentamisessa ja yhteisen tilan käytössä vahvistavat turistista olemista, ei niinkään kylässä elämistä ja toimimista.

Matkailun vilkastuttamalla kylällä suhtautuminen uusiin kyläläisiin sen sijaan on myönteistä. Asuintalojen rakentaminen näyttäytyy kertomuksissa kylän kehittymisen ja elinvoimaisuuden merkinä. Olen piirtänyt alla olevan aktanttikaavion (kuvio 11.) Könkään kylän kehittämisestä ja tulevaisuudesta matkailun tuoman vaurastumisen ja uusien asukkaiden kautta. Kertomuksissa puhuttiin rakentamisesta ja matkailun tuomista uusista asukkaista samantyyllisesti. Olenkin aktanttikaaviossa yhdistänyt eri kertomusten elementtejä yhteen kaavioon kokonaiskuvan saamiseksi matkailun roolista uusien asukkaiden tuojana ja vaurastuttajana.

Kuvio 11. Kylän kehittämisen ja rakentamisen toimijat

Matkailu toimii sekä lähettäjänä että auttajana Könkään kylän kehittämiselle ja rakentumiselle. Levi-keskuksen kehittyminen on tarjonnut kylän lähialueelle ja kylään työmahdollisuuksia. Työn perässä kylään on muuttanut uusia ihmisiä ja kylässä kauemmin asuneet ovat saaneet uusia ansaintamahdollisuuksia. Hyvä työllisyystilanne ja rahalliset resurssit ovat kannustaneet ihmisiä asettumaan ja rakentamaan kylään. Kyläläisille tämä näyttäytyy Könkään kylän tulevaisuuden kannalta toivottuna kehityskulkuna, sillä se merkitsee kylän elinvoimaisuutta ja jatkuvuutta. Vastustajana uusien ihmisten muuttamiselle kylään ovat asuntojen hintojen nouseminen sekä asunto- ja tonttipula. Uusien ihmisten muuttaessa työn perässä paikkakunnalle ja Könkään kylän asuntojen kysyntä nousee. Kuten Aho ja Ilola (2006) mainitsevat, kakkosasuminen voi nostaa asuntojen hintatasoa, mikä voi vaikeuttaa kylään ympärivuotiseksi asukkaiksi muuttavien asuntotilannetta (Aho & Ilola, 2006, s. 32–34).

Avaan kaaviota joillakin kertomusten esimerkeillä. Rakentamiseen kuuluu ajatus asettumisesta ja päätöksistä tulevaisuuden suhteen. Vaikka omakotitalon rakentaminen ei

enää olekaan osoitus elinikäisestä sitoutumisesta paikkaan, kertoo se kuitenkin pidemmän aikavälin suunnitelmista. Eräs kirjoittaja kertoo 1980-luvun tilanteesta, jolloin kylän elämä oli hiipumassa. Tähän verrattuna viimevuosien runsas rakentaminen onkin ero menneeseen.

Taloja on viimeisen kymmenen vuoden aikana rakennettu hyvin paljon. Joka kesä kuuluu jostain vasaran pauke. Matkailu on tuonut kylälle asukkaita ja paine rakentaa on kova. Tontteja ei vain ole enää myynnissä.

Kirjoittaja kuvailee vasaran paukkeen kesäiseen äänimaisemaan kuuluvaksi elementiksi, joka kertoo kylään asettuneista uusista asukkaista. Hän kertoo selkeästi, että syynä uusien ihmisten muuttamiseen on matkailu. Matkailu on tuonut paitsi uusia asukkaita, lisännyt yleisesti kylän vaurautta. Eräs kirjoittaja yhdistääkin viime vuosikymmenten rakentamisen ja kunnostamisen kylän vaurastumiseen ja yritystoiminnan kehittymiseen.

2000-luvulla lisääntyi yritykset Könkäällä ja kylä vaurastui. Vanhoja taloja on remontoitu ja kunnostettu, uusia rakennetaan.

Asuinrakennusten ja matkailukäyttöön rakennettujen talojen lisäksi tiestön ja vapaa-ajanreittien kehittyminen on muuttanut asuinympäristöä. Matkailukeskusten kehittyessä niiden vaikutusalue laajenee ja ne linkittyvät aktiivisemmin ympäröiville alueille. Lapin tapauksessa linkittyminen tapahtuu vapaa-ajan aktiviteettien, kuten kelkka- ja latureittien, sekä työmatkaliikenteen kautta. (Kauppila, 2004, s. 175–179.) Yksi kirjoittajista kertoi Levikeskuksen tulevan lähemmäksi infrastruktuurin kehittymisen seurauksena.

Levin keskus on tästä alle 10 kilometrin päässä ja se tuntuu tulevan koko ajan lähemmäksi. Varsinainen maantie on reilun parinkymmenen vuoden aikana parantunut ja siihen on tehty pyörätietä laitaan aina vähän kerralla. Täältä pääsee kesäaikaan liikkumaan polkupyörälläkin nykyisin.

Levin läheisyyden kokemusta voi toki selittää matkailuun liittyvien yritysten lisääntyminen Könkäällä. Silti ero Könkään ja matkailukeskuksen välillä on olemassa ja maantieteellinen etäisyys Levin matkailukeskuksen ytimeen on pysynyt samana. Liikenneyhteyksien kehittyminen onkin lyhentänyt matkaa helpottamalla liikkumista. Aiemmin esimerkiksi pyörällä liikkuminen oli hankalampaa kuin nykyisin, mikä vähensi kylien välistä

saavutettavuutta. Pyöräily kertoo myös sinällään alueen kompaktiudesta, sillä kulkuvälineenä pyörää käytetään esimerkiksi kaupunkien sisäisessä liikenteessä. Levi ei olekaan kylän arkisesta elämänpiiristä kaukainen kokonaisuus.

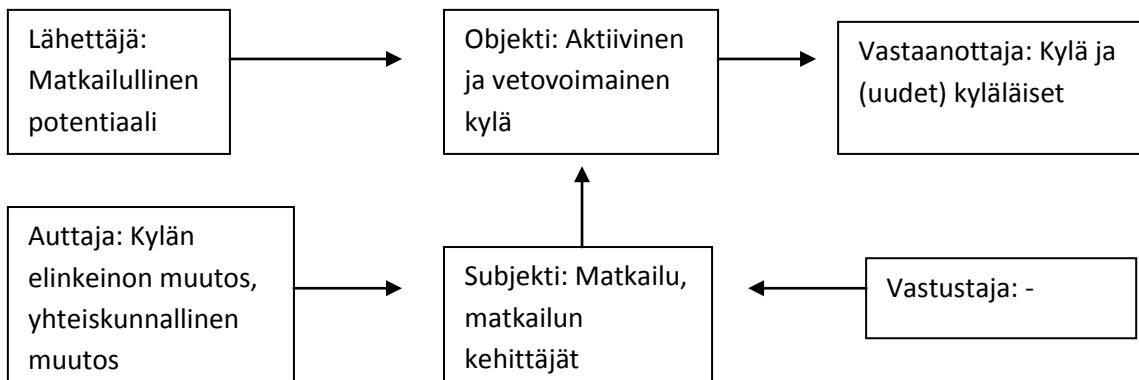
6.2. Matkailun tuomat työmahdollisuudet ja elinvoimainen kylä

Lähes jokainen kirjoittaja toi esille työhön liittyviä muutoksia, joillakin kirjoittajilla työ oli jopa kertomuksen tarinan teemana. Välttämättömyydessään työ onkin yksi elämän sujumisen edellytyksistä, sillä riittävän elannon turvin on mahdollista huolehtia perheen perustarpeista ja mahdollisesti toteuttaa tiettyä elämäntyyliä (ks. Heidegren, 2004, s. 42; Veal, 2001). Työ tai varallisuus ei ole elämäntavan edellytys, sillä jokaisella ihmisellä on olemassa jonkinlainen tapa elää. Vaihtelua on kuitenkin siinä, kokeeko yksilö elämäntavan omien ihanteidensa mukaisena ja onko hänellä mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämäntapaansa (Roos, 1985, s. 34–35, 42–43).

Aiemmassa asumisympäristön muutosta käsittelevässä alaluvussa todettiin matkailun tuoneen paljon uusia asukkaita kylään. Työ on yksi maallemuuttoon merkittävimmin vaikuttavista tekijöistä, sillä huono työtilanne voi olla esteenä muutolle muuten elämäntavan kannalta toivotunlaiselle paikkakunnalle. Maaseudulle muuttajat arvostavat luonnonläheisyyttä, mahdollisuutta väljempään asumiseen ja rauhallisuutta. Varsinkin ydin- ja harvaanasutulle maaseudulle muutetaan elämäntilanteen tuoman muutoksen, kuten työn tai puolison löytymisen, takia tai paluumuuttajina omille juurille. (Aho ja Ilola, 2004, s. 127–128.) Maaseudulle suuntautuva muuttoliike on luonteeltaan enemmän tavoitteellista pyrkimystä asua halutussa elämänympäristössä, kuin pakon sanelemaa. Muuttopäätökseen vaikuttavat oman elämän ihanteet ja arvostukset, joiden perusteella tietyistä elämän elementeistä tulee toisia tavoiteltavampia. Oman elämäntavan näkökulmasta mieluisan asuinpaikan valintaa rajoittavat kuitenkin toivotun asuinympäristön tarjoamat palvelut ja työmahdollisuudet. Aina muutto toivotulla paikkakunnalle ei siis olekaan mahdollista. (Kytö & Aaltola, 2006, s. 92–96.)

Könkään kylän aiemmissa vaiheissa 1970-luvulla monille tuli työmahdollisuuksien vähennyttyä pakoksi muuttaa muille paikkakunnille. Matkailu on tässä suhteessa mahdollistanut paluun juurille. Matkailu ja matkailun toimijat ovatkin pääroolissa kylän

muutoksessa elinvoimaiseksi asumisen ja yrittämisen paikaksi (kuvio 12.). Yrittämisen mahdollisuus tuo uuden polven yrittäjiäkin kylään.

Kuvio 12. Matkailun roolit kylän vetovoimaisuudessa

Aktiivisen ja vetovoimaisen kylän tavoitteessa päätoimijoina ovat matkailu ja matkailun kehittäjät eli matkailualan yrittäjät. Eräs kirjoittajista näkee matkailun kehittäjien ansioiksi sen, että he ovat huomanneet Sirkka–Köngäs-alueen matkailullisen potentiaalin. Matkailun kehittäjät ovatkin panostaneet alueen matkailun edistämiseen, ennen kuin oli antaa esimerkkejä alueen menestymisestä. Nämä toimijat ovat olleet suunnannäyttäjinä uusille yrittäjille ja myöhemmin matkailutyön perässä alueelle muuttaneille. Auttajana tässä kehityksessä näen elinkeinomuutoksen ja yhteiskunnallisen muutoksen, jota tulkintaa vahvistavat myös muut aineiston kertomukset. Maataloustyön muuttuminen vapautti paljon työvoimaa ja tarjosi tilaisuuden kehittää työvoimavalttaista matkailua väestömäärältään pienellä paikkakunnalla. Siirtyminen alkutuotannosta ja jalostuksesta palveluyhteiskuntaan oli myös yhteiskunnallinen prosessi, josta matkailuelinkeinon voimistuminen Lapissa on yksi esimerkki. Kertomusten mukaan varsinaisia vastuksia matkailutyön tuomalle vetovoimaisuudelle ja aktiivisuudelle ei ole. Kertomuksissa oli selkeäsanaisia lausumia kylän hyvästä tyllisyystilanteesta.

Täällä ei ole työttömiä. Tämä kylä hyötyy enemmän kuin kärsii matkailusta.

Ja toisen kirjoittajan mukaan:

Työttömiä ei tietääkseni kylässä ole.

Kehityskulku näyttäytyykin kylän ja kyläläisten kertomusten perusteella voitokkaana ja toivottuna. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että esimerkiksi 1990-luvun lamavuosina Könkään työttömyysaste oli pienempi verrattuna Kittilän kunnan työttömyysasteeseen. Myös uusien asukkaiden ja yritystoimipaikkojen määrä oli 2000-luvulle tultaessa kasvanut. Levillä onkin ollut myönteistä vaikutusta lähialueensa kehityskulkuun. (Kauppila, 2004, s. 179–180.)

Yksi kirjoittaja hahmotti kylän kokemaa muutosta ammattien kautta. Aiemmin maa- ja metsätalous tarjosivat erilaisia työkokonaisuuksia vuoden kierron mukaan, kuten kirjoittaja mainitsee *uittotyön, metsänistutuksen, pienviljelyn* sekä *sekatyömiehen* ja *metsurin* toimet. Kylällä oli myös *kyläompelija, lossin kuljettaja, nutukkaantekijä* sekä matkailun alkutaipaleella *kotimajoitusta*. Uudet ammatit muodostavat tätä vasten varsin toisenlaisen kuvan kylän elämästä. Matkailun myötä on *tarjoilijoita, kokkeja, myyjiä, ohjelmapalveluyrittäjiä* ja *-työntekijöitä* sekä *turvallisuusalan* ihmisiä, kuten *vartijoita* ja *portsareita*. Lisäksi on *koneurakointia, halonmyyntiä* ja *kaivosmiehiä*. Muutos onkin ollut suuri ja kuvaa hyvin sekä matkailualan kasvun myötä avautuneita uusia työmahdollisuuksia että muutosta kohti palveluyhteiskuntaa. Könkäällä muutos palveluyhteiskuntaan ei ole viimeisten vuosikymmenten kokonaisuutta tarkasteltaessa tarkoittanut kylän hiljenemistä, sillä matkailu on kasvattanut palvelualan työntekijöiden tarvetta muuten maaseutuvaltaisen kunnan alueella.

Uskon kylän elintason kohentuneen. Matkailu tarjoaa kyläläisille töitä sekä täällä Könkäällä, mutta myös Levillä. Monet ovat ryhtyneet matkailuyrittäjiksi.

Ilman työllistymismahdollisuuksia kylässä olisi vaikea asua, vaikka se muuten vastaisikin oman elämän ihanteita luonnon, harrastusten sekä sukulaisuus- ja ystävyysuhteiden osalta. Matkailu mahdollistaakin monelle asumisen kylässä tarjoamalla ansaintamahdollisuuksia. Seuraavan polven kyläläisille matkailu voi olla yksi oleellisimmista tekijöistä kylään kotiutumiseksi. Matkailu tuo nuoremmalle polvelle tärkeitä työllistymismahdollisuuksia sekä vilkastuttaa vapaa-ajan aktiviteettien tarjontaa (ks. Möller, 2012). Tämän näkee myös kylän 1970-luvun muutoksen vuodet kokenut kirjoittaja.

Ilman matkailua en asuisi Könkäällä. Ilman matkailua Kittilä ei voisi näin hyvin. Nyt kotikuntamme toimii ja on aktiivinen ja vanhatkin kyläläiset ovat kiinnittyneet tänne.

Matkailun tarjoaman työn merkittävyyttä kuvaa yllä olevassa katkelmassa hyvin se, että työ on ratkaisevassa roolissa päätettäessä kylässä asumisesta. Varmasti päätöstä muuttaa takaisin kylään puolsivat monet muutkin tärkeät tekijät, kuten juuret kylässä ja myös sitä kautta avautuneet yrittämisen mahdollisuudet. Kirjoittajan mukaan muutoksen avain oli kuitenkin matkailu, joka vahvisti muuttamisen syitä. Kyläläisten kiinnittymisellä paikkakunnalle kirjoittaja ilmeisesti viittaa matkailua edeltäneeseen tilanteeseen, jossa elinkeinonmuutos ja muuttoliike maalta kaupunkiin aiheuttivat liikehdintää pois kylästä ja epätietoisuutta jäljelle jääneiden tulevaisuudennäkymistä. Vaikka matkailu on alana herkkä reagoimaan poliittisiin ja taloudellisiin muutoksiin, näyttää se kertomusten optimistisuuden mukaan tuovan jatkuvuutta ja tulevaisuususkoa. Myönteinen suhtautuminen matkailun mahdollisuuksiin ja kylän elinvoimaisuuden kehittämiseen kannustaa jatkamaan myönteistä muutosprosessia.

Matkailun myötä maaseutualueille ominainen yrittäjäyys ja itsensä työllistäminen ovat myös saanut jatkoa joko majoitus- ja ohjelmapalveluiden tai erilaisten huolintaan ja rakentamiseen liittyvien tarpeiden kautta (ks. myös Hakkarainen, 2009, s. 132–156). Työn tekemisen ja yrittäjäyden voi jopa kuvailla kylälle ominaiseksi elämäntavan piirteeksi.

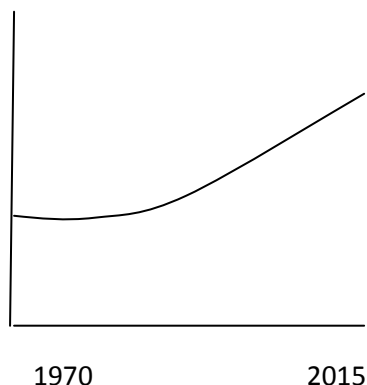
”Vapaa-aikaa” vietettiin ennen töiden parissa, näin se tuntuu suureksi osaksi menevän tänäkin päivänä. Levi on tosin tuonut Lappiin laskettelua, joogaa ja paljon muuta.

Vapaa-ajan mahdollisuuksien lisääntyessä vanhat mallit ovat toistaiseksi pitäneet pintansa ja elämämeno on pysynyt työnteon osalta samanlaisena. Kuten kirjoittaja lainausmerkeillä ilmaisee, niin kutsuttu vapaa-aika sekoittuu monesti työn tekoon. Maatalousvaltaisessa kylässä täydellinen irrottautuminen työnteosta on työn luonteen takia ollut mahdotonta. Käytännössä esimerkiksi karjanpitäminen vaatii läsnäoloa ja eläinten hyvinvoinnista huolehtimista vuorokauden ympäri. Myös kesällä tehtävät maanviljelykseen ja metsätöihin liittyvät työkokonaisuudet ovat monesti pitkien valoisien päivien aikana tehtäviä urakatöitä. Matkailutyön sesonkiluonteisuus jatkaa samaa työnteon mallia, jossa työtä ollaan valmiita tekemään silloin, kun työtä esimerkiksi sesongin aikana on runsaammin (Möller, 2012, s. 432–433).

6.3. Avoimuuden ja suvaitsevaisuuden ilmapiiri

Itselle sopivan elämäntavan tavoittelusta on nykyisin tullut hyväksyttävämpää. Kylän aiempia vaiheita kuvannut kirjoittaja kertoo kylän tavoista ottaa uusia asukkaita vastaan. Menneinä aikoina korostui enemmän kylään uutena tulevan velvollisuus sopeutua kylän elämään ja tehdä itsensä tutuksi muille kyläläisille. Toinen kirjoittaja taas kuvailee menneiden aikojen asenneilmastoa *ahdistavaksi*, minkä takia kylä ei ollut houkutteleva asuinympäristö nuoremmalle polvelle. Aikaisemmassa tutkimuksessa 1960-luvulla maaseudun asenneilmapiiriin liitettiin monien myönteisten piirteiden, kuten rauhallisuuden ja ahkeruuden, lisäksi ahdasmielisyys. Erityisesti nuorison ja naisten käyttäytymiselle oli tiukat raamit, joita valvottiin. (Eskola, 1963, s. 60–71.) Edellä esille tulleet ja kertomuksissa käytetyt sanat vetovoimaisuus ja elinvoimaisuus kertovat ajattelun muutoksesta. On enemmän kylän ja kyläläisten vastuulla tulla vastaan uusia asukkaita ja tarjota mieluinen elämisen ympäristö. Elinympäristön viihtyisyys ja hyvät sosiaaliset suhteet muihin kyläläisiin ovat yksi tekijä, joka vaikuttaa uudelle paikkakunnalle muuttaneiden viihtymiseen ja kokemukseen muuton onnistumisesta (Aho & Ilola, 2004, s. 129).

Matkailun myötä Leville ja Könkään kylälle alkoi tulla enemmän vieraita. Kyläläisillä olikin aluksi ennakkoluuloja muualta tulleita kohtaan. Matkailu sysäsi alkuun kehityksen, jossa kontaktit uusiin ihmisiin ovat tulleet arkipäiväisemmiksi. Yksi kirjoittaja mainitsee, että *kaupassa on joskus enemmän ulkomaalaisia kuin suomalaisia*. Myös kylälle on muuttanut asumaan ulkomailta kotoisin olevia ihmisiä. Kylän ilmapiiri onkin kansainvälistynyt paljon suhteellisen lyhyessä ajassa. Huomionarvoista on, ettei Internetiä kansainvälistymisen väylänä tuotu esille yhdessä kertomuksessa. Vain yhdessä kertomuksissa tuotiin esille Internetin mahdollisuudet, mutta siinäkin ostosmahdollisuuksien näkökulmasta. Kertomusten pohjalta alueelle suuntautuvalla matkailulla onkin ollut suuri rooli kylän kansainvälistymisessä ja uusien ihmisten tapaamisessa. Tieto ja omakohtaiset kokemukset vaikuttavat tapaan katsoa asioita monista näkökulmista. Vuorovaikutussuhteilla on positiivinen vaikutus yksilön asenteisiin, mikäli kanssakäyminen perustuu vapaaehtoisuudelle. (Eskola, 1963, s. 124–127.)

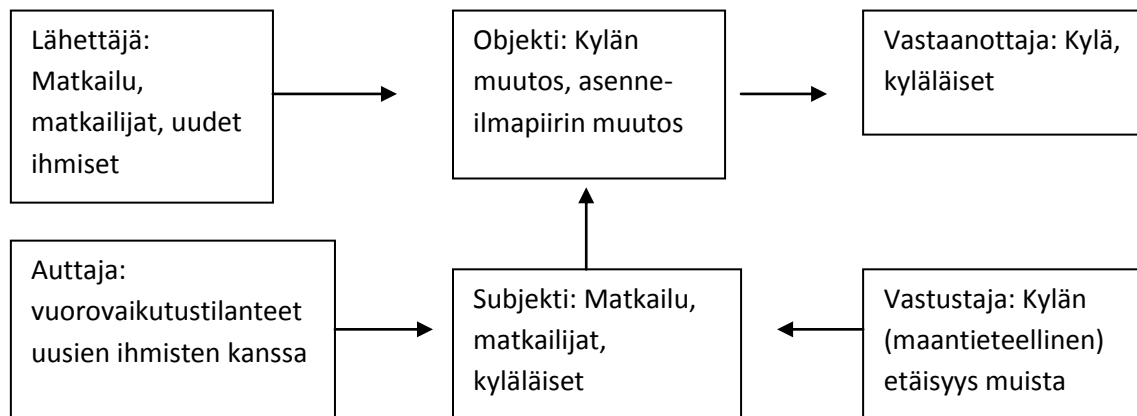

Kuvio 13. Kylän muutos vetovoimaiseksi ja suvaitsevaiseksi asuinpaikaksi

Yhden kertomuksen juonikaavio (kuvio 13.) kylän muutoksesta vetovoimaiseksi ja suvaitsevaiseksi asuinpaikaksi kuvaa hyvin matkailun kehittymisen ja asenneilmapiirin muutosta. Aluksi Kõngäs näyttäytyy paikkana, joka tuntui henkiseltä ilmapiiriltään liian ahtaalta asua ympärivuotisesti. Matkailu oli vielä kehittymätöntä ja alueella vietettiin lähinnä loma-aikoja sukulaisten luona. Sukujuuret ovatkin ainoa side kylälle. 80-luvulla alkaa pikkuhiljaa muutos kohti matkailuelinkeinoa ja Levillä matkailupalvelut kehittyvät. Elinkeinomuutoksen ja matkailutoiminnan kehittymisen kuvailun jälkeen kirjoittaja kertookin matkailun vaikuttaneen ihmisten suhtautumistapoihin. Ennakkoluuloisuus muita kohtaan on saanut väistyä, kun ihmisistä on tullut suvaitsevaisempia.

Myös toisen kirjoittajan kertomuksessa on yhtäläisiä huomioita. Hän kuvaa kylän elämänmuutosta muutaman vuosikymmenen takaisesta hiljentyvästä kylästä eläväksi ja moninaiseksi alueeksi. Kertomuksen mukaan matkailulla on ollut sivistävä rooli. Kuten aiemmin todettu, matkailun myötä uusien ihmisten kohtaamisesta tulee enemmän arkipäivää. Vuorovaikutussuhteet erilaisten ihmisten kanssa ovat edesauttaneet kehitystä, jossa erilaisuutta on opittu hyväksymään. Lausahdus *Emmä me ole enää mettäläisiä* viitanee paisti nykyiseen sivistyneisyyteen myös siihen, että aiemmin maantieteellinen etäisyys erotti kylää muusta maailmasta. Matkailun myötä ympäröivä maailma on tullut osaksi arkipäivää. Kirjoittaja tuokin ilmi Suomen tulleen lähemmäksi ja muuttuneen ikään kuin pienemmäksi matkailun vaikutuksesta. Mentaalisen etäisyyden kaventuminen Kõnkään kyläläisten ja muualta tulevien välillä on siis lyhentänyt kokemusta maantieteellisistä välimatkoista.

Alla olevaan aktanttikaavioon (kuvio 14.) olen kuvaillut matkailun rooleja kylän muutoksessa asenneilmapiiriltään suvaitsevaisemmaksi ja avoimemmaksi ympäristöksi. Olen rakentanut kaavioon toimijoiden roolit useamman kertomuksen esille tuomista näkökulmista käyttäen apuna kertomusten juonikaaviota. Juonikaaviossa muutkin kuin vain suvaitsevaisuuden kehityksestä kertovat lauseimat tulevat osaksi sitä kehityskulkua, jossa kylä on vilkastunut ja kyläläiset tutustuneet uusiin ihmisiin ja ilmiöihin.

Kuvio 14. Kylän asenneilmapiirin muutoksen toimijat

Toiminnan tavoitteena on kylän asenneilmapiirin muutos, jossa tavoiteltava kehitys on kohti suvaitsevaista ja erilaisuutta arvostavaa kyläilmapiiriä. Asenteiden muutos on osa matkailun alulle panemaa muutuskulkua, jossa kylä on muuttunut kokonaisuudessaan vetovoimaisemmaksi paikaksi asua. Subjektina ovat paikalliset kyläläiset ja matkailun tuomat uudet ihmiset, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Lähtettäjänä prosessille on matkailu, joka houkuttelee uusia ihmisiä kylälle ja sen läheisyyteen. Myös matkailuelinkeino asiakaspalvelutyönä vaatii luontevaa suhtautumista muualta tuleviin asiakkaisiin. Yhtenä tekijänä asenneilmapiirin muuttumisessa matkailijaystävällisemmäksi onkin ollut sen tajuaminen, että matkailijat tuovat elannon ja hyvinvointia. Auttajana asenneilmapiirin muutoksessa ovat olleet arkipäiväistyneet vuorovaikutustilanteet, joissa on puolin ja toisin tultu tutuiksi (ks. myös Mathieson & Wall, 1982, s.135; Fisher, 2004, s. 339). Suvaitsevaisesta asenneilmapiiristä hyötyvät vastaanottajina kylä ja kyläläiset sekä uudet asukkaat ja vierailijat.

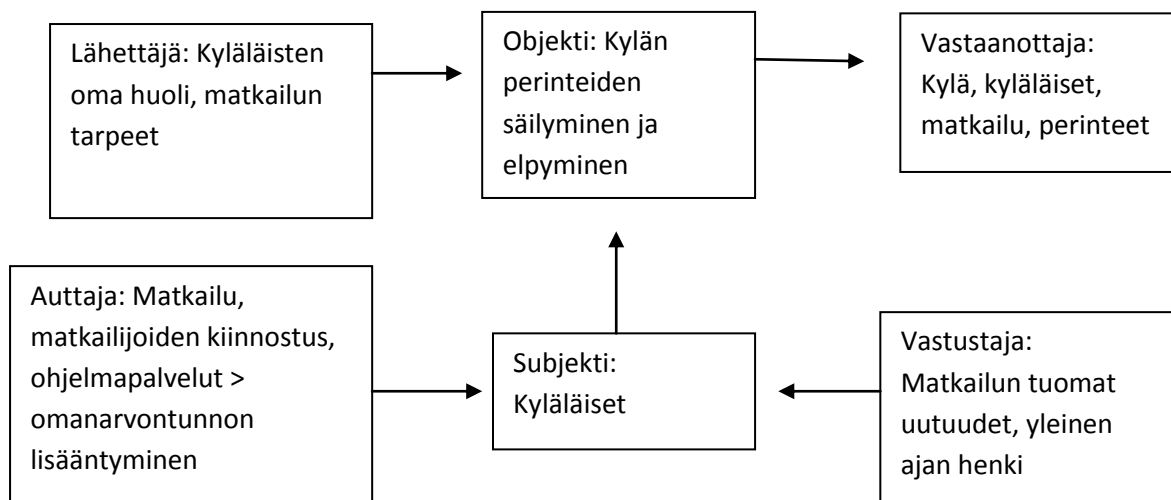
Nuoremmille polville ja uusille asukkaille asenneilmapiirillä voi olla merkitystä oman arvomaailman ja elämäntavan tavoitteiden kannalta. Kylän arvostaessa erilaisuutta

useammilla ihmisillä on mahdollisuus toteuttaa omaa elämäntapaansa kyläyhteisön rajoittamatta. Marja Holmila (2001) on tutkinut kylän muutosta osana yhteiskunnan kaupungistumista ja on huomannut maaseutuyhteisöjen avautuvan enemmän kohti kylän ulkopuolista elämää. Taustalla ovat kulkuyhteyksien paraneminen, lisääntynyt vapaa-aika ja yhteydenpitovälineiden kehittyminen. Kylät eivät siis enää elä omissa sisäisissä maailmassaan. Kyläläisten rakentaessa suhdeverkostoja kylän ulkopuolelle kylän sisäiset roolit muuttuvat monisyisistä verkostoista ohuempisiin ja eriytyneempiin. Tämän seurauksena yksilöllä on enemmän valinnanmahdollisuuksia ja vapautta oman elämänsä suhteen. (Holmila, 2001, s. 146–147.)

Matkailun tuoma asennemuutos on tulkintani mukaan tuonut mahdollisuuden oman elämäntavan ja arvojen mukaiseen elämään. Suvaitsevaisuus ja avoimuus uudistuksille ovat osa modernia arvo-orientaatiota. (ks. Mikkola, 2003, s. 138–153.) Vaikka samaan aikaan vaikuttavat kylälle perinteiset arvot, kuten esimerkiksi ahkeruus, tulevat modernit arvot täydentämään kylän arvomaailmaa. Matkailun avulla on saavutettu kirjoittajille oleellisia tekijöitä kylän ilmapiiriin kannalta ja kylä esiintyy kertomuksissa parempana elämisen ympäristönä.

6.4. Perinteiden aseman muuttuminen

Kertomuksissa oli läsnä perinteen ylläpitämisen ja uusien palveluiden ja ajanvietemahdollisuuksien välinen jännite. Harrastusmahdollisuudet ovat muuttuneet paljon viimeisten vuosikymmenten aikana, jolloin matkailijoita varten on keksitty yhä uusia aktiviteetteja ja ohjelmapalveluita. Matkailijoiden kysynnän vuoksi rakennettuja palveluita käyttävät myös paikalliset. Leville painottuneet harrastusmahdollisuudet tuotiin kertomuksissa esille myönteisenä kehityksenä. Samanaikaisesti kertomuksissa esiintyi kuitenkin toteamuksia ja selkeää huolta perinteiden katoamisesta. Matkailulla esitettiin olevan hyvin monenlaisia rooleja perinteiden säilymisen kannalta, kuten olen seuraavaan aktanttikaavioon (kuvio 15.) havainnollistanut.

Kuvio 15. Kylän perinteiden asemaan vaikuttavat toimijat

Kertomuksissa mainittuja perinteitä olivat ruokakulttuuri, käsityötaidot, luonnon antimien hyödyntäminen ja kylästäily. Perinteiden yhteydessä voi myös mainita murteen käytön vähentymisen. Yhteistä perinteisille harrastuksille ja tavoille on, että niitä on harjoitettu kylän piirissä, eivätkä ne vaadi ulkopuolisia vaikutteita. Kylän sulkeutuminen ja pysähtyminen menneeseen aikaan eivät olleet kenenkään ihanteena. Alueelle ominaisten piirteiden säilyttäminen oli lähinnä osa perinnetiedon vaalimista. Objektina olikin perinteiden säilyminen ja jo hiipuvien tapojen elpyminen. Vastustajina olivat matkailun tuomat uudet harrastusmahdollisuudet, jotka kilpailevat samasta ajasta. Toisena vastustajana näen myös yleisen ajan hengen. Giddensin (1991) mukaan perinteet ovat menettämässä merkitystään identiteettiä rakentavina tekijöinä. Perinteiden sijaan kukin yksilö rakentaa elämäntapansa omaan identiteettiin kuuluvilla elementeillä. (Giddens, 1991, s. 5, 80–82.) Postmodernissa yhteiskunnassa myös läsnäolo ja paikkaan sidottu yhteisöllisyys joutuvat kyseenalaistetuiksi. Teknologian avulla on mahdollisuus kuulua fyysisesti läheisten yhteisöjen sijaan globaaleihin yhteisöihin. (Rojek, 1998, s. 8, 92.) Kõnkään kylä on kokenut samaa muutosta, mutta oleellista on halu säilyttää kylän identiteettiin kuuluvia perinteitä. Perinteiden säilyttämisen prosessissa yhtenä vastaanottajana ovat kyläläiset. Toisena vastaanottajana on matkailu, joka Lapissa pohjaa ainakin tällä hetkellä paikallisten elementtien kokemiseen. Paikan ominaislaatuisuuden säilyttäminen perinteineen on myös matkailun etujen mukaista.

Levin tarjonnan roolia kylän kulttuurin muutoksessa kuvaa hyvin seuraava katkelma uusien ruokalajien tulosta osaksi arkista ruokavaliota.

Elinajanani ruokakulttuuri on muuttunut. Ei tiedetty lapsena, mikä on pizza tai hampurilainen. Tänä päivänä ne ovat ”perusruokaa” ainakin lapsille ja nuorille. Perinteiset ruoat, punaskakot, madekeitto ja luulihakeitto ovat väistyneet uusien makujen myötä. Ihmiset alkoivat tutustua Levin ravintoloiden tarjoamiin uusiin makuelämyksiin.

Leville avatut uudet ravintolat ovat tarjonneet kaivattua vaihtelua ja mahdollisuuden kokeilla uusia makuja. Runsas tarjonta mahdollistaa ravintoloiden harrastamisen yhtenä vapaa-ajan vieton tapana, mikä käy ilmi toisesta kertomuksesta. Uusiin makuihin totuteltaessa mieltymykset ruoan suhteen muuttuvat ja aiemmin yleiset ruoat ovat enemmän erikoisuuksia. Perusruoka on käsitteenä mielenkiintoinen, sillä suurin osa suomalaista kuvaa arkena nautittavia aterioita juuri perusruokana. Yleisimmin suomalaiset makumieltymykset ovat perinteisissä raskaammissa ruuissa. Etnisten ravintoloiden yleistymisen myötä hajontaa on kuitenkin tullut karkeasti jaettuna perinteisen maskuliinisen raskaamman lihapainotteisen ruuan ja korkeasti koulutettujen naisten suosiman etnisen ja kasvispainotteisen ruuan välille. Ruokailumieltymyksissä hajontaa on myös maaseudun ja kaupungin välillä, maaseudulla suositaan yleensä perinteisiä ruokia. (Purhonen ym., 2014, s. 187–209.)

Nuoremmille sukupolville aiemmat perinneruoat ovat tuntemattomampia ja uusista tulokkaista, kuten pizzasta, on tullut arkisempia vaihtoehtoja. Kansallisessa tutkimuksessa näkyy, että varsinkin nuoret ikäpolvet pitävät pikaruuasta. Pizza on viimeisten vuosien saatossa tullut tutuksi suurimmalle osalle suomalaisista ja siitä on tullut yksi suosituimmista ruokalajeista. (Purhonen ym., 2014, s.185–187.) Ruokatieto sivuston suomalaisten lempiruoka-listausten mukaan pizza tulee lempiruokien joukkoon 2000 luvun loppupuolella. Vielä 1985 suosituimmat ruuat olivat hyvin perinteellisiä, kymmenen lempiruuan listauksessa on ruokia lihapullista hernekeittoon. Samoja ruokia löytyy edelleen 2013-listauksesta, mutta joukossa on myös kreikkalaisen salaatin, lasagnen ja pizzan kaltaisia suomalaiselle ruokakulttuurille uudempia tulokkaita. (Ruokatieto, 2013.) Kylässä koettu ruokakulttuurin muutos ei poikkea muun Suomen ruokatrendeistä. Viime vuosikymmeninä ruokakulttuuri on saanut paljon globaaleja vaikutteita (Purhonen ym., 2014, s.182). Matkailu on tuonut maaseutumaiselle alueelle kaupungin ravintopalveluihin verrattavat valikoimat erityylyisiä ravintoloita, mikä on tuonut uusiin makuihin tutustumisen helpommaksi. Tarjonta vaikuttaa käytännön tasolla siihen, kuinka usein ruuaksi valitaan jotain muuta kuin perinneruokaa.

Kaikenlainen harrastaminen on jotenkin helpompaa kuin ennen ja uusia ideoita on koko aja saatavana. Levin ruokakaupasta saa nykyisin ihan mitä keksii haluta.

Ruokakauppojen parantuneet valikoimat mahdollistavat eksoottisempienkin ruokalajien kokeilut. Toisaalta matkailu ei nosta kaikkia paikalliseen makumaailmana kuuluvia ruokalajeja esille, jolloin osa ruuista häviää näkyvistä. Kaikki perinneruoat eivät ilmeisesti ole niin helposti matkailunkaan hyödynnettävissä. Poronlihaa ja marjoja käytetään jonkin verran annosten suunnittelussa, mutta aiempi tapa käyttää eläimestä kaikki osat esimerkiksi *luulihakeiton* ja *punaskakkojen* muodossa ei ole saavuttanut ainakaan vielä suurta suosiota.

Perinteiden muutokseen kuuluu myös vierailukulttuurin muuttuminen, jossa matkailu näyttäytyi muita esimerkkejä selkeämmin toivotunlaisen toiminnan vastustajana. Vaikka matkailun tuomat uudet ihmiset ovat tuoneet suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden hyväksyntää, on matkailun myötä tullut yleisemmäksi, että kaikkia kylällä asuvia ja vierailevia ei enää tunneta. Kylästely tuttavien luona on harventunut, ja siitä on tullut ihmisten kiireiden myötä suunnittelua vaativaa. Osasyynä kiireille ja paineelle suunnitella aikatauluja on työn muuttuminen vuorotyöksi. Aiemmin päivän rytmi oli suurimmalla osalla samanlainen yhtäläisten vuodenvuorokierroksen mukaan määräytyvien työtehtävien tai päivätyömallin mukaan.

Silti paikallisuuteen pohjaava matkailuelinkeino näyttää kiinnittävän yhä paikkaan ja perinteisiin maailmassa, jossa suuri osa elämästä on siirtynyt kylän ulkopuolelle ihmisten liikkuvuuden ja teknologian myötä. Satunnaisesti kylässä vieraileva kirjoittaja kertoo seuraavaa.

On ilo, että Lapin tuotteet, marjat, kalat, virkistys- ja loma-asiat ovat tulleet matkailijoille tutuiksi

Kokemus matkailun paikallisista ominaisuuksista herätteleekin pohtimaan, mistä Lapin matkailussa on kyse. Vaikka Lappi on saanut matkailun kehittymisen myötä paljon täydennystä matkailulliseen tarjontaansa, on pohjalla hyvin paikkaan sidottu elinkeino. Laskettelurinteet ja hyvinvointipalvelut ovat rakennettavissa muuallekin, mutta matkailutuote olisi tällöin hyvin erilainen. Koska Lapin matkailun valttina on juuri lappilaisuus, paikallisten huomio perinteiden katoamisesta on huolestuttavaa tästäkin näkökulmasta. Mikäli paikallinen arki on ristiriidassa matkailun käyttämän lappilaisuuden kanssa, on vaarana

paikalliskulttuurin tyypistyminen vain matkailulliseksi elementiksi. Tällöin matkailun esille tuoma paikallisuus ja lappilaisuus ovat ikään kuin museoituja tuotteita eivätkä pohjaa arjen elämän todellisuuteen. (ks. Vaarala, 2014.)

Vaikka matkailun tuomat uudet aktiviteetit ja palvelut haastavat perinteisiä, eivät matkailun intressit sinällään näyttäisi olevan ristiriitaisia kyläläisten tarpeelle säilyttää joitakin perinteitä. Kuten muuallakin, myös Könkään kylässä ihmiset ovat uteliaita uudelle ja ovat muutoksessa mukana. Perinteisten työmuotojen, harrastusten ja ruokien asema on muuttunut itsestäänselvyydestä tietotaidon säilyttämiseen ja elvyttämiseen. Matkailu toimii tässä tilanteessa auttajana, sillä ohjelmopalveluissa voidaan ja halutaan hyödyntää paikallisuutta.

Kesäajaksi kyläkuva rauhoittuu marraskuuhun asti, jonka jälkeen brittien vilinä täyttää naapurin porotilan. Tämän johdosta osaan arvostaa perinteisiä elinkeinoja.

Kuten yllä olevasta katkelmasta käy ilmi, matkailun kehittyminen omalle kylälle auttaa kyläläisiä arvostamaan perinteisiä elinkeinoja. Arkiset ja itsestään selvinä pidetyt asiat saavat uusia merkityksiä, kun matkailijoita saapuu pitkien välimatkojen päästä kylään tutustumaan paikallisiin perinteisiin. Perinteiden vähenemisen vastapainona kertomuksissa tuotiin esille matkailun tuomaa potentiaalia perinteiden elvyttämiseksi osaksi paikallista elämää.

Matkailulla on mahdollisuutta toimia hyvin monenlaisena vaikuttajana. Myös aineistoni paikalliset matkailuyrittäjät tuovat kertomuksissaan esille perinteiden merkitystä matkailutoiminnalle ja yrityksissä perinteitä on otettu osaksi nykyistä toimintaa. Yksi kirjoittaja taas näkee potentiaalia hyödyntää ohjelmopalveluita perinteiden elvyttämiseksi.

Matkailun edistämisen merkeissä olisi suotavaa järjestää sien- ja marjasafareita. (Esim. Lapin Martat ovat aktiivisia asialle). Olen vain havainnut näiden vuosien aikana (ihmiset ovat, tutk. huom.) laiskistuneet käyttämään ilmaisia luonnon tuotteita hyväkseen

Tulevaisuuden kannalta matkailu ei näyttäydä uhkana vaan enemmänkin mahdollisuutena ottaa muuten hiipuvia perinteitä osaksi toimivaa arkea.

Perinteiden asema on muuttunut enemmän jokapäiväisestä käytännön toimista erityistilanteisiin. Identiteetin ylläpito on osa kylää kohtaavan ulkopuolisen uhan torjumista. Kylän identiteettiä perinteinen voidaan pitää yllä esimerkiksi juhlissa ja muissa arkipäivän

käytännöistä poikkeavissa tilanteissa. (Holmila, 2001, s. 17.) Käsitöiden aseman muutos kertomuksissa on hyvä esimerkki perinteiden hakemasta uudesta paikasta. Aiemmin erikoistuminen johonkin käsityöhön, kuten nutukkaiden tekemiseen tai vaatteiden ompeluun, tarjosi ammatin ja lisäelinkeinoa muiden töiden ohelle. Ylipäätään työmenetelmät arkisten tuotteiden tekemiseen olivat käsityövaltaisempia. Högbäckan (2003) mukaan tilojen emännät ovat pyrkineet tekemään mahdollisimman paljon itse hyödyttääkseen oman perheen elinkeinoa. Jatkuva tekeminen on ikään kuin olemisen malli. Myös maataloustaustaisilla naisilla itse tekeminen on tullut perittynä mallina ja käsitöiden harrastaminen on yleistä. Omasta osaamisesta on monelle nykyäänkin lisätienestiä esimerkiksi raanujen myynnin ja pitopalvelutoiminnan muodossa. (Högbäck, 2003, s. 113–118, 153–159.) Outi Kugapin (2014) mukaan käsityöt eivät enää nuoremmilla polvilla tule osaksi päivittäistä kulttuuria. Kugapin gradututkimuksessaan haastattelemat saamelaiset käsityöntekijät olivat oppineet taitonsa kotoa käsityön tekemisen siirtyessä sukupolvelta toiselle. Tulevaisuudessa taidot siirtyvät yhä enemmän varsinaisen opiskelun kautta, jonne käsityöstä kiinnostuneet hakeutuvat. (Kugapi, 2014, s. 49–50.) Käsityöläisammattien harjoittajat ovat nykyään harventuneet ja käsityötaitojen vaalimisesta on tullut enemmän vapaa-ajan harrastus. Yksi kirjoittaja kertoo kuitenkin myös perinnekäsitöiden harrastamisen olevan katoavaa ajanvietettä ja taitojen katoaminen on vaarana. Viime vuosina kansalaisopiston perinnekäsityökurssit nutukkaiden tekemisestä ja nauhojen kutomisesta ovat vähentyneet. Syyksi muutokselle hän epäilee osittain matkailua, joka on muuttanut vapaa-ajan viettoa ja tapoja. Kädentaitojen aseman muutos ammatista harrastukseksi on sysännyt vastuuta enemmän kansalaisopistoille ja oppilaitoksille, jotka tuovat osaamista esille. Huomioitavaan kuitenkin on, että esimerkiksi kansalaisopistot toimivat kysynnän ja tarjonnan periaatteen mukaan. Tarjonnan lisääntyessä vapaa-ajasta ja kiinnostuksen kohteista kilpailevat monet muut aktiviteetit. Huoli perinteen katoamisesta saa tähyämään uusia mahdollisuuksia pitää taitoja esillä. Kuten aiemmin todettu, porotalous on hakenut uutta muotoa matkailun ohjelmalvelun kautta ja yksi kirjoittaja näkee esimerkiksi marja- ja sienisafareissa uutta matkailullista mahdollisuutta. Hyvänä mallina on saamenkäsityön aseman nouseminen. Kyse ei enää ole pelkästä turistirihkamasta vaan arvostetusta taidekäsityöstä. (Kugapi, 2014, s. 83.) Pääpaino perinteiden säilyttämisessä siirtyy täten osaksi uutta elinkeinoa, jonka kannattavuuden kautta tulee kokemus perinteiden arvosta osana nykypäivää.

Matkailu ei ole ainoa kylää muuttava toimija. Tämän tutkimuksen kannalta on kuitenkin ollut olennaista tuoda ilmi kyläläisten oma kokemus heidän elämänsä vaikuttaneista tekijöistä.

Matkailu ei esiinny kertomuksissa varsinaisesti perinteistä pois pakottavana toimijana. Uudet palvelut ja aktiviteetit on otettu mielellään vastaan, mutta ne haastavat aikaisempia toimintamalleja. Kylän identiteetin vaaliminen onkin osa kylän sisäistä prosessia, jossa perinteille ja tapakulttuurille pyritään löytämään oma paikkansa ja tarkoituksensa. Kõnkään kylässä perinteet ovat saaneet tilaa kyläjuhlissa, perinnetietokirjassa, kylänäytelmässä ja kulttuuria esittelevissä matkailun ohjelmapalveluissa.

7. YHTEINEN KERTOMUS KÖNKÄÄN KYLÄSTÄ

Tämä luku keskittyy rakentamaan kokonaiskuvaa matkailun vaikutuksesta kylän elämäntavan muutokseen. Kuten luvussa 4 totesin, kertomuksissa oli eroja siinä, kuinka tarkkaan tapahtumien aika oli ilmaistu. Kertomuksia lukiessa vahvistui kuitenkin jako kolmeen ajalliseen kokonaisuuteen. 1. Mennyt aika, eli noin 1950- ja 1960-luvut ja niitä aiemmat vuosikymmenet. 2. Muutosten aika, eli 60-luvun lopusta 90-luvulle. 3. Nykyaika, 2000-luvulta tähän päivään. Liukumat ajanjaksosta toiseen ovat häilyviä. Aikakausissa on samankaltaisuuksia Järvelän (1994, s. 79–88) elämäntavan rakennemuutoksen kolmeen aikakauteen; maaseudulla ja kaupungeissa vilkkaaseen jälleenrakentamisen aikaan, 1960-luvulla siirtyminen kaupunkeihin ja palkkatyöhön ja 1980-luvulta alkanut keskiluokkaistuminen ja kehitys yhteisöstä yksilön roolin korostumiseen.

Käyn läpi kertomusten juonia vertaillen näkemyksiä kunkin ajanjakson tapahtumien kokemuksista. Edellisissä luvuissa tein joissain tapauksissa samaa aiheita käsittelevistä kertomuksissa toimijakoosteita aktanttikaavioiden muodossa, mutta tässä luvussa juonikaaviot ovat pääosin kertomuskohtaisia. Yleisen yhteiskunnallisen muutoksen kehystä avaan kunkin aikakauden kohdalla hyödyntämällä aikaisempaa tutkimusta ja elämäntavan käsitteen tarjoamaa teoreettista viitekehystä. Avaan myös kertomuksista välittyneitä kokonaiskertomuksen kannalta vastakkaisia kokemuksia ja pohdin syitä asioiden kokemiseen eri tavalla. Tämän jälkeen rakennan viimeisessä alaluvussa tyyppitarinan kylän elämäntavan muutoksesta yhdistellen kertomuksissa toistuvia piirteitä. Kertomuksen tarkoituksena on avata tarinallisen kokonaisuuden avulla niitä kokemuksia, jotka määrittävät suhtautumista muutokseen ja matkailun kehittymiseen. Tyyppitarinan avulla avaan myös tälle tutkimukselle ominaista matkailun sosiaalisten vaikutusten tarkastelua elämäntavan muutoksen teorian kautta.

Henkilökohtaisen elämän tasolla matkailu tuo eri ihmisille erilaisia vaikutuksia elämään ja arjen kulkuun. Kertomuksista erottui kuitenkin yhteinen jaettu muutos ja roolit, joissa matkailu esiintyy (ks. matkailun rooleista luku 6). Päällisin osin matkailu on viime vuosikymmeninä tuonut paljon hyvinä koettuja asioita; työtä, harrastuksia, vilkkautta, yrittäjyyttä ja suvaitsevaisuutta vain muutamia mainitakseni. Matkailun rooli toivotunlaisen elämäntavan vastustajana taas oli eräänlainen sivukertomus vallitsevan kertomuksen taustalla. Varsinkin nykyaikaa käsiteltäessä haasteen kertomusten juonikaavioiden

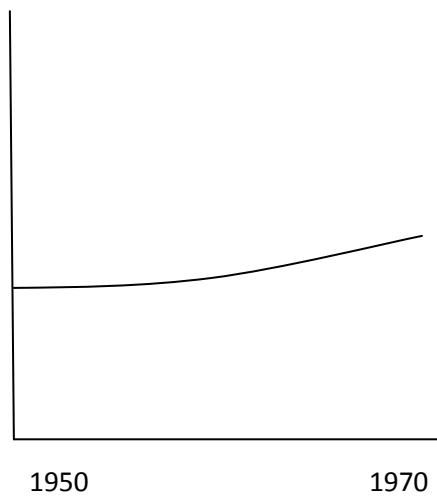
hahmottamiselle toi kertomusten luonne. Yhdessä kertomuksessa saattoi samanaikaisesti kehittyä monta eri juonta aihepiirien mukaan. Rivka Tuval-Maschiac (Lieblich ym., 1998, s. 96) on huomannut tutkiessaan naisten ja miesten välisten kertomusten eroja, että varsinkin naisten kertomuksissa korostuva piirre on kertomuksen jakautuminen useampaan osaan. Työ, perhe ja sosiaaliset suhteet toisistaan eriävinä tarinoina vuorottelevat kerronnassa. Havaitsinkin valtaosan kertomuksista sisältävän monta eri tarinaa, joista tyypillisimpiä kylän elinvoimaisuuden parantuminen matkailun myötä, sosiaalisten suhteiden muuttuminen ja oman arjen muutokset. Nykyhetken näkökulmasta tarinoilla saattoikin olla erilaisia lopputulemia. Esimerkiksi muutos kylän elinvoimaisuudessa työn ja vaurauden näkökulmasta oli poikkeuksetta nouseva, kun taas sosiaalisten suhteiden osalta samalla kertojalla juoni saattoi olla laskeva. Menneen ja kehittyvän ajan kuvauksissa eri osa-alueet sulautuvat saumattomammin yhteen yhdeksi tarinaksi.

7.1. Nostalgisoitu mennyt aika

Mennyt aika oli ajanjaksoista epämääräisin, eikä sille ole määriteltävissä alkukohtaa. Jaottelussani mennyt aika sijoittuu kuitenkin pääosin aikaan ennen maatalouselinkeinon kannattavuuden ja työvoimavaltaisuuden laskua. Kirjoittajien iän huomioiden noin 1950- ja 1960-luvuille, joidenkin muisteluksien osalta huomioidaan yleisemmin mennyttä aikaa oman kokemuksen ulkopuolelta. Yhteistä ajan kuvailulle oli niukkuuden ja työteliäisyyden korostuminen. Elinkeinot, kuten maa- ja porotalous, sekä lisätulonlähteet metsätyö sekä metsästys ja kalastus tapahtuivat oman asuinpaikan läheisyydessä. Kaikki kyläläiset tunnettiin, mikä toi yhteenkuuluvuuden tunnetta. Niukkuus oli myös kaikille sama ja kuului sotien jälkeisen ajan todellisuuteen. Kokonaisuutena aika esiintyy kertomuksissa positiivisena yhteisöllisyyden ja maatalouden tarjoaman työn myötä. Maataloustyöhön kuului runsaan ruumiillisen työn vastapainona henkilökohtainen vapaus määritellä työntekoa ja aikatauluja. (ks. myös Kortteinen, 1982, s. 120.) Eskolan vuonna 1963 valmistuneessa asennetutkimuksessa maaseudun työkuulttuuriin yhdistettiin sellaisia tekijöitä kuten pitkät työpäivät, työn raskaus ja vähäinen arvostus, jonka vastakohtana on kaupunkilaisten työhön verrattuna vähäinen vastuu ja työn itsenäisyys (Eskola, 1963, s. 57).

Jeja-Pekka Roosin (1985) elämäkertatyypeistä talonpoikainen elämä kuvaa hyvin tutkimuksen menneen ajan yleistä elämäntapaa. Talonpoikaisessa elämässä korostuvat elämän pakkoraot, eli ulkoapäin tuleva elämäkulun määrittely, johon yksilöllä ei ole juurikaan valtaa. Sisäinen elämän hallinta, eli kyky sopeutua ulkopäin tuleviin muutoksiin ja

tieto selviämisestä, on keskeistä talonpoikaisessa elämässä. Elämän painopisteitä ovat työn arvostaminen, perhe ja kodin rakentaminen. Yksityisyyden alue, on kapea ja suurin osa elämän tapahtumista on yhteisössä julkisesti esillä. (Roos, 1985, s. 41–47.)

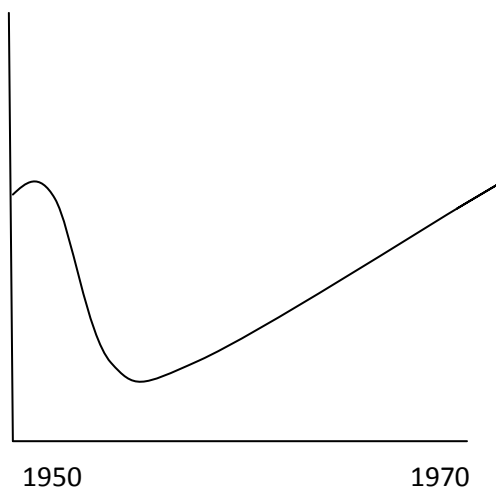

Kuvio 16. Lapsuuden mennyt aika

Esimerkiksi yhdessä kertomuksessa (kuvio 16.) juoni oli menneen ajan kuvauksessa hienoisesti nouseva. Kirjoittaja kuvailee kertomuksensa alussa mennyttä aikaa sellaisena, kuin sen lapsuudestaan muistaa. Maatalous ja metsätyöt olivat perheen pääasialliset tulonlähteet, joiden ohella harjoitettiin metsästystä ja kalastusta. Työt olivatkin pääsääntöisesti *äärellä* ja tapahtuivat oman kotipiirin läheisyydessä. Kirjoittajan mukaan kyläläisiä oli suunnilleen saman verran kuin nykyään eli noin 200. Ero oli kuitenkin siinä, että kaikki kyläläiset olivat tuttuja.

Sosiaaliset suhteet 1950- ja 60-luvulla olivat mutkattomampia. Tunsin kaikki kyläläiset, mutta en ollut kaikkien kanssa tekemisissä.

Juoni onkin elämänsä osalta tasaista jatkumoa ilman suurempia muutoksia. Vaikka elämä ei ollut yltäkyläistä, ei mistään ollut varsinaista puutettakaan. 1960-luvulla elintason myötä yleistyneet autot ja puhelimet olivat kylässä vielä harvinaisia. Kirjoittaja mainitsee myös vuosikymmenen puolivälissä tulleen television, minkä tulkitsemisen kertovan tapahtuman merkittävydestä. Nämä uudet ilmiöt kuvautuvat juonikuvion loppupäässä pienenä nousuna.

Kuvio 17. Työteliäs mennyt aika

Toisessa kertomuksessa (kuvio 17.) on yhtäläisiä piirteitä aiemmin käsitellyn kertomuksen ajankuvauksen kanssa. Niukuudesta ja työntäyteisyydestä huolimatta aika kuvautuu hyvänä. Kertomus kokonaisuutena painottuu edellistä enemmän juuri tämän ajanjakson tapahtumien kuvailuun. Kirjoittajalle aika onkin oman elämän näkökulmasta sisältänyt paljon muutoksia ja uuden kohtaamista. Tarinan alussa seikkailunhalu ajaa muuttamaan Könkääle, vaikka paikka on ennestään tuntematon. Kylälle ei 1950-luvun alussa ollut maantietä eikä kodeissa ollut kaikkia mukavuuksia, kuten sähköjä ja vesijohtoja.

Ongelmaksi muodostuivat luonnonolosuhteet ja se, etten hallinnut elämäkuvioita; tapaa ajatella ja sanoa asioita tai olla sanomatta, tapaa tehdä työtä tai olla sitä tekemättä.

Pääasialliseksi haasteeksi uudelle asukkaalle tulee paikallisten tapojen oppiminen ja pääseminen kyläyhteisöön sisälle. Juonikuvioon vaikeudet on merkitty notkahdukseksi heti kylään saapumisen jälkeen. Pian kylään asetuttuaan kertoja alkaa aktiivisesti opetella kylän tapoja. Hän pääsee osaksi kylän naisten maailmaa ja oppii, mitkä ovat naisten ja miesten roolit kylän elämässä. Kotiympäristössä tapahtuvat moninaiset työtehtävät määrittävät naisten arjen. Oman virkatyön lisäksi tulevat maaseudun naiselle perinteisesti nähdyt moninaiset työt. Emännän toimenkuvaan on aina kuulunut monia asioita, kodinhoito, ruokien valmistaminen ja muut kotitarvetyöt, kuten käsityö ja kasvimaan ylläpitäminen. (Högbacka, 2003, s.113–118, 154–155.) Juoni nouseekin sitä mukaan, kun uusi asukas lunastaa paikkaansa *yhtenä meistä* ja omaksuu kylälle ominaisia ajattelumalleja. Vaikeuksista voittoon tyyppisessä

tarinassa korostuu kertojan oma rooli tarinan keskiössä. (ks. myös Högbacka, 2003, s. 269–270.) Ajan kulkua eteenpäin kuvailtuaan kertoja palaa lopuksi vielä tähän ajanjaksoon hieman kaihoisasti.

Vaikka aika on muuttunut, toivon että voisin edes vähän välittää heille (lapsenlapsille, tutk. huom.) Lapin vahvojen naisten ajattelua ja tapakulttuuria, jotka ovat olleet minun elämäni voima.

Mennyt aika on hänelle paitsi oman itsen löytämistä myös laajemmin *Lapin vahvojen naisten* aikakausi, joka oli materiaalisista puitteista huolimatta täyteläisempää kuin nykyisyys. Ajallinen etäisyys koettuun aikaan antaakin luvan jo kaivata koettuja tapahtumia ja nähdä asioiden hyvät puolet.

Muissa kertomuksissa viittaukset menneeseen aikaan olivat edellisiä pienemmässä roolissa. Syynä tähän olivat paitsi painotukselliset erot, myös kirjoittajien ikä. Osa kirjoittajista käytti menneiden aikojen kuvailuun perimätietoa siitä, miten aiemmin on eletty. Nuoremman polven mielissä kuvaukset menneistä ajoista saattoivatkin saada uusia merkityksiä ja verraten nykyaikaan asenteellinen ilmasto vaikuttaa ankaralta. Ajan kokeneet eivät kuitenkaan kertomuksissa tuoneet aikaa esille huonompana suhteessa nykyaikaan, vaan kertomuksissa korostui lähinnä aikojen erilaisuus. Kertomusten kokonaisuuden kannalta mennyt aika muodosti juonellisen taustan, jonka päälle muutosta ja asioiden kehittymistä alettiin kuvailla. Vaikka yhtä kertomusta lukuun ottamatta kertomukset painottuvat kuvailemaan asioiden kehittymisen aikaa ja nykyaikaa, on mennyt aika tärkeä lähtökohta arvioitaessa muutosta entisestä nykyiseen.

7.2. Muutosten aika

1970-luvulle tultaessa kylässä alkoi tapahtua suuria muutoksia, mikä vastaa ajan yhteiskunnallista kehitystä. 1960- ja 1970-luku ovat olleet käännekohtana myös aiemmassa elämäntapatutkimuksessa, sillä elinkeinonmuutos vaikutti laajasti monilla eri elämän osa-alueilla. Ajanjakson aikana syntyi suuri muuttoliike kaupunkeihin ja työ muuttui enenevässä määrin palkkatyöksi (Järvelä, 1994, s. 79–88). Roos käyttää termiä murroksen sukupolvi kuvaamaan 1960-luvulla syntyneitä. Sukupolven edustajien yhteisenä kokemuksena on lapsuus maalla ja aikuisiän muutto kaupunkiin. Heidän elämänsä aikana kouluttautuminen ja

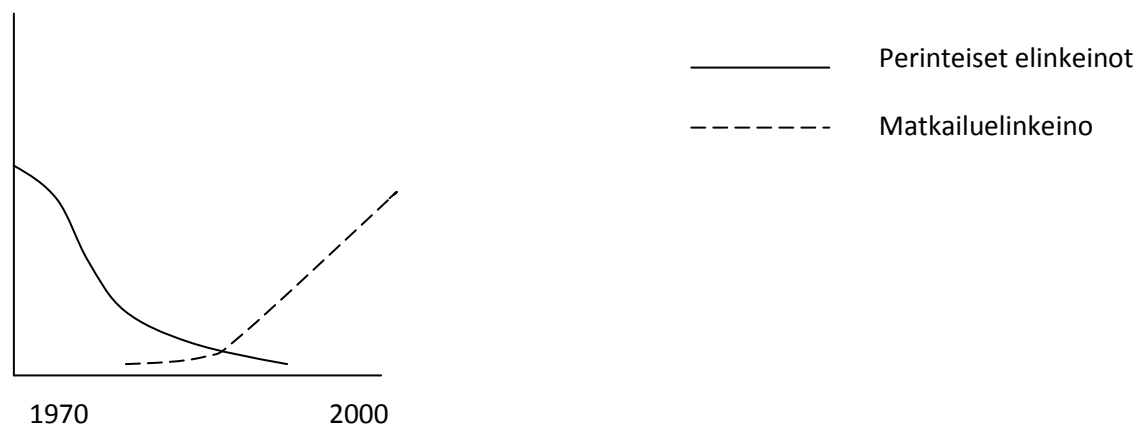
ammatin hankkiminen on tullut entistä tärkeämmäksi. Myös kuluttamiseen liittyvät teemat ovat tämän polven kokemusmaailmaa, esimerkiksi auton hankinta. (Roos, 1985, s.25.)

Aiempi usko maatalouteen kansan elinkeinon tukipilarina alkoi horjua, ja varsinkin pienet tuotantoyksiköt nähtiin kannattamattomina. Tämä aiheutti muuttoliikkeen suuntautumisen maaseudulta kaupunkeihin työn perässä. Antti Eskolan klassikotutkimuksessa 'Maalaiset ja kaupunkilaiset' 1960-luvun muuttoliike suuntautuu hyvin yksisuuntaisesti maalta kaupunkiin. Ajan kuvassa maaseutu edustaa vanhanaikaista ja väistyvää elinympäristöä uuden ja modernin kaupunkiympäristön rinnalla. Maaseutualueet olivat haasteen edessä, ja Eskola pohtikin tuolloin, onko maaseudulla tarpeeksi uudistumiskykyä. (Eskola, 1963, s. 138, 168.)

Vaikka historian suuressa kertomuksessa muutto maalta kaupunkeihin näkyy luonnollisena kehityskulkuna, ei oman kotiympäristön jättäminen ole ollut yksilötasolla helppo ratkaisu.

Matti Kortteinen (1982) tutki 'Lähiö'-teoksessaan maalta kaupunkeihin muuton ongelmallisuuksia, kuten esimerkiksi kotiutumista uuteen ympäristöön ja sopeutumista palkkatyön malliin. Haasteita muuttajille toi erilainen arvomaailma, jossa työn itsenäisyys, patriarkaalinen perherakenne ja sosiaaliset verkostot tulivat uudelleen arvioitaviksi.

(Kortteinen, 1982, s. 111–166.) Monipuolisempien opiskelu- ja työmahdollisuuksien perässä muutetaan edelleen suurempiin asutuskeskittymiin. Seija Keskitalo-Foleyn (2004) tutkimuksen mukaan juuret ovat silti omalla kotipaikkakunnalla, jonne pidetään yhteyksiä. Lapista pois muuttaminen ei olekaan ihanteellista, vaan moni kokee asumisen muualla väliaikaiseksi ratkaisuksi. (Keskitalo-Foley, 2004, s. 55–58, 145–150.)

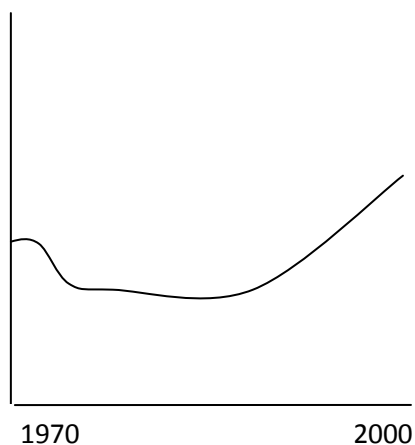
Kuvio 18. Perinteiset elinkeinot ja matkailuelinkeinon kasvavat työmahdollisuudet kohtaavat

Yllä oleva juonikaavio (kuvio 18.) kuvaa ensinnä maatalouselinkeinon vähentymisen, muuttoliikkeen ja kylän hiljenemisen aiheuttamaa laskua. Matkailu alkoi vahvistaa asemiaan Kōnkään viereisessä Sirkan kylässä 1980-luvun lopulla. Matkailun myötä kylän kehitys kääntyy laskusuunnasta nousuun alueelle tehtyjen investointien ja uusien työmahdollisuuksien ansiosta. Kertomus painottuu elinkeinon muutoksen kuvailuun, joka näyttäytyy kahtena risteävänä tarinana. Kirjoittaja kuvailee maaseudun elämää 1970-luvulla erilaisten työtehtävien kautta.

*70-luvulla monessa talossa tehtiin heinätöitä. Heinät kuivattiin seipäillä tai suovissa...70-luvun lopussa karjatalous alkoi hiipumaan Kōnkäällä.
80-luvulle asti jäiden lähdön jälkeen uitettiin tukkeja.*

Vuosikymmenen lopussa maatalous alkaa kuitenkin menettää merkitystään ja perinteisten elinkeinon tarina kääntyy laskuun. Maa- ja metsätalouden väheneminen johti elannon etsimiseen muualta. 1980-luvulla alkaa tarina matkailuelinkeinon kehittymisestä ja vahvistumisesta, joka johtaa nousujohteiseen kehitykseen kylän elämän kannalta. Kehittyvä matkailu ottikin luontevasti tilaa perinteisten elinkeinon tarjoamien työmahdollisuuksien laskiessa. Yksittäisenä tapahtumana Ounasjoen ylittävän sillan valmistuminen 1979 on kylän kulkuyhteyksien kannalta oleellinen tapahtuma, joka tämän kertomuksen lisäksi mainitaan toisessakin kertomuksessa vuosiluvun tarkkuudella. Kirjoittaja mainitseekin sillan vaikuttaneen siihen, että ihmiset siirtyivät palkkatyöhön kylän ulkopuolelle. Elinkeinomuutos on ollut Lapissa nopeampisempi ja kattavampi verrattuna muun Suomen kokemaan muutokseen. Muutos matkailun tuomiin palvelutyömahdollisuuksiin kosketti matkailun kohdekylien lisäksi ympäröiviä alueita vaikuttaen laajan väestönosan elämään. (Hakkarainen, 2009, s.134–139)

Perinteisten elinkeinon harjoittamisen vähentyminen sijoittuu pitkälle aikajaksolle. Vasta 1990-luvulla tapahtuu vahva käänös maa- ja metsätaloudesta matkailuun, joka tulee osaksi Kōngästä. 2000-lukua kuvaavat yritystoiminnan lisääntyminen, vaurastuminen ja talojen rakentaminen ja remontointi. Muutosprosessin lopputulos onkin kertomuksen juonen kulun mukaan elinvoimainen ja hyvinvoiva kylä.

Kuvio 19. Muuttoliikkeiden ja hiljentymisen aika

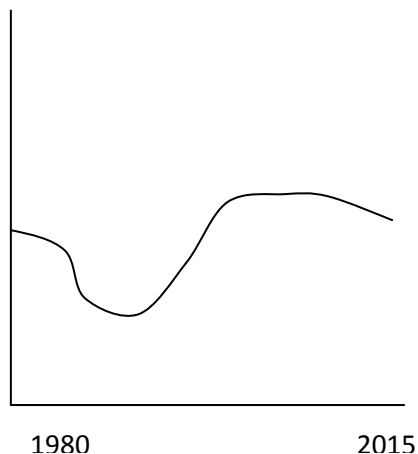
Toisen aikaa kuvaavan kertomuksen juonikaaviossa (kuvio 19.) menneisyyden ajan tasaisen kuvauksen jälkeen 1970-luvun muutokset tulevat yllättäen, mitä kuvaa myös alla oleva katkelma.

Sitten tuli 1970-luku ja suuri muuttoliike. Nuoret lähtivät työn perään Ruotsiin ja Etelä-Suomeen... Muutin pois Könkäältä, mutta pidin kokoajan yhteyttä.

Elämäntilanteen myötä muutto toiselle paikkakunnalle opiskelemaan tulee ajankohtaiseksi myös kirjoittajalle. Opiskelut ja työ kuljettavatkin häntä useamman vuoden eri puolille Suomea. Kotikylästä poistuminen ja muualla asuminen eivät näyttäydy kertomuksen valossa negatiivisena ajanjaksona vaan pikemminkin toteamuksena elämän kulusta. Yhteydet Könkääle kuitenkin säilyvät koko muualla asumisen ajan (ks. myös Keskitalo-Foley, 2004, s. 144–145).

2000-luvulle tultaessa mahdollisuudet yritystoiminnan kehittämiseksi tuovat takaisin Könkääle. Yhtenä sysäyksenä on myös kotitalasta huolehtiminen ja tilan uudelleen käyttöönotto. Yritystoiminnan alun vastusten jälkeen tarinan kaareissa korostuu aktiivisuus matkailutoiminnan kehittämisessä ja ilo alueen matkailun tuomasta elinvoimaisuudesta.

Elinkeinojen muutoksen tarina on muissa kertomuksissa samankaltainen. Matkailun koetaan muuttaneen kylän kehityksen suunnan ylöspäin. Kertomusten sisällä alkaa kuitenkin näkyä myös pirstoutuminen erillisiin tarinoihin (ks. Liebllich ym., 1998, s. 96). Tarinoiden teemana on sopeutuminen uuden elinkeinon tuomiin muutoksiin elämässä ja matkailukriittisyys.

Kuvio 20. Matkailun tuomiin muutoksiin sopeutuminen

Eräs kirjoittaja (kuvio 20.) kuvailee sopeutumista uusiin ajattelumalleihin ja kylän muutokseen. Alussa matkailijoihin suhtauduttiin varauksella. Haasteita toi myös matkailijoiden tarpeiden ymmärtäminen. Tarinan kaareen olen merkinnyt tämän notkahduksena. Esimerkiksi marjastusta harrastettiin oman perhepiirin tarpeisiin eikä niinkään myyntitarkoituksessa. Kirjoittaja kertoo, että *ihmisten oli vaikea oppia perimään rahaa palveluksista*. Saamelaista värtikäytäntöä tutkinut Anni Siiri Länsman (2004) avaa värtikäytännön vaikutuksia nykyiseen matkailuelinkeinon. Aiemmin Lappiin matkaavien matkailijoiden ja paikallisten välillä oli kyseessä ystävyysuhteen kaltainen kohtaaminen, jossa molemmat vastavuoroisesti hyötyivät kanssakäymisestä. Myöhemmin matkailun kehittyessä elinkeinoksi matkailupalveluista piti opetella pyytämään asiallinen rahallinen korvaus eli maksu asiakaspalvelutyöstä. Kehityksessä paikallisten ja matkailijoiden suhteesta tulikin enemmän työntekijä- ja asiakasluontoinen, jolloin henkilökohtaisella tasolla matkailijoihin pyritään pitämään etäisyyttä. (Länsman, 2004, s. 75–78; ks. myös Rolig, 2014, s. 46.)

Alun jälkeen tarinan kaari nousee sitä mukaa, kun matkailijoihin totutaan ja matkailun huomataan tuovan hyvinvointia, kuten työtä ja harrastemahdollisuuksia. Kertomuksessa on silti mukana matkailukriittisyyttä, mikä on merkitty kaaren loppuun hienoisena laskuna. Kertoja kokee matkailuyritysten ja pikkumökkien *häiritsevän kylämaisemaa*. Taustalla voikin olla huolta kylän muutoksesta matkailijoiden tilaksi, mikä on huomattavissa Sirkan kylälle rakennetussa alppitalo- ja lomamökkialueissa (ks. myös Aho ja Ilola, 2006, s. 34; Jokinen

ym., 2009, s. 65–68). Oman asuin- ja elinympäristön muuttuminen ovat viihtyisyyden kannalta merkittäviä tekijöitä.

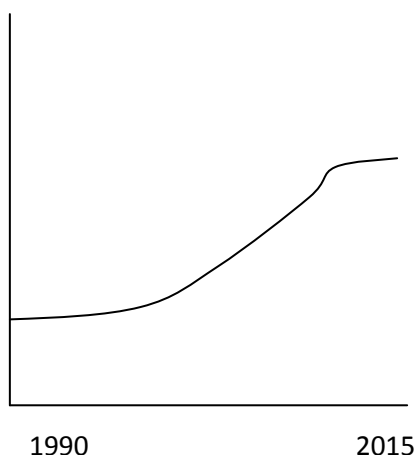
Muita muutoksen aikakauden kehityskulkuun kuuluvia teemoja ovat matkailun vaikutusten vastustaminen ja uusiin ilmiöihin totuttelu. Kaikkia matkailun vaikutuksia ei suinkaan ole otettu kyseenalaistamatta vastaan, vaan itselle ja kylälle haitallisiksi koettuja asioita on pyritty rajoittamaan. Esimerkiksi edellisessä luvussa (alaluku 6.2) käsittelin yhteistoiminnan teeman alla kyläläisten ja matkailijoiden kohtaamisten linjamäärittelyjä. Ajan mukaan ihmiset ovat tottuneet toimimaan uusilla tavoilla ja sopeutuneet matkailun muutoksiin. Yhtenä ajan ilmiönä on perinteiden hakema uusi paikka. Matkailu ja yleiset trendit tutustuttivat ihmisiä uusiin ruokalajeihin, joita alettiin varovaisesti maistella. Arvioisin kuitenkin, että nykyisin ylläpidettäviksi perinteiksi luokitellut asiat olivat edelleen osa arkipäivää, vaikka joutuivatkin uudelleen määriteltäviksi uusien vaikutteiden painostuksesta. Nuoremman polven kertojan lapsuusmuistoissa nykyiset hittiruuat, kuten pizza, olivat vielä tuntemattomia. Vallitseva ruokakulttuuri onkin ollut itsestänselvyys vasta reilun vuosikymmenen. Toisen kirjoittajan pohtima käsityökulttuurin muutos ajoittuu myös viime vuosikymmeneen, sillä vielä 2000-luvun vaihteessa kansalaisopiston kurssitilanne oli kirjoittaja näkemyksen mukaan toisenlainen.

Matkailuelinkeinon kehittymisestä mainittakoon vielä alan pienimuotoisuus ja totuttelu yrittäjyyteen. Aluksi uuden elinkeinon mahdollisuuksiin tartuttiin kotimajoitusta tarjoamalla. Jari Roligin pro gradu -tutkimuksessa on havaittavissa samankaltaisia matkailun kehittymisen piirteitä. Alussa matkailijoita majoitettiin ikään kuin vieraina, eikä niinkään asiakkaina. Majoittujilta ei edes peritty maksua palveluksista. (Rolig, 2014, s.46–49.) Ennen massamatkailua majoituksen tarve oli vielä rajallinen ja virallinen majoituskapasiteetti vähäinen. Alan kehittyessä paitsi palkkatyömahdollisuudet, myös tilaisuudet yrittäjyydelle avautuivat. Maataloustaustan myötä itsenäiseen työskentelyyn tottuneet ihmiset keksivät uusia tapoja toimia yrittäjinä.

7.3. Kylän nykypäivää

Aikaisemman tutkimuksen kartoituksessa mainitut matkailun vaikutukset Lapissa alkavat tulla selkeimmin näkyviin käsiteltäessä kylän nykypäivään kuuluvia ilmiöitä (ks. Järviluoma, 1993, s.73; Kauppila, 2004, s. 192–195; Mettiäinen, 2007, s.11, 102). Uuden tyyppisiin

työmahdollisuuksiin totuttelun jälkeen matkailun kehittyminen on tuonut muutoksia myös muille elämän osa-alueille. Alun selkeämmin matkailijoiden tarpeisiin kehitettyjen palveluiden rinnalle on tullut palveluita, joista hyötyvät niin matkailijat kuin paikalliset. Ulkoiluharrastusmahdollisuudet ovat parantuneet latuverkostojen myötä, ja Levin aktiviteetit tarjoavat mahdollisuuksia kokeilla uutta. Kertomuksissa oli eroavaisuuksia sen suhteen, koettiin uudet aktiviteetit uhaksi vai täydennykseksi perinteisille harrastuksille, kuten kansalaisopistolle, luonnonantimien hyödyntämiselle ja yhteisöllisyydelle.

Kuvio 21. Alueen kehittyminen positiivisena kulkuna

Yksi kertomus (kuvio 21.) on juonikokonaisuutena hyvin positiivinen kuvaus alueen kehitymisestä ja erilaisten vapaa-ajan mahdollisuuksien lisääntymisestä. Ulkoilmaelämä ja liikunnallisuus ovat perheen tavoittelemalle elämäntavalle oleellisia. Asuinpaikka ja matkailun myötä kehittynyt palvelutarjonta vastaavat perheen tarpeisiin ja takaavat mieluisan elämän kylällä.

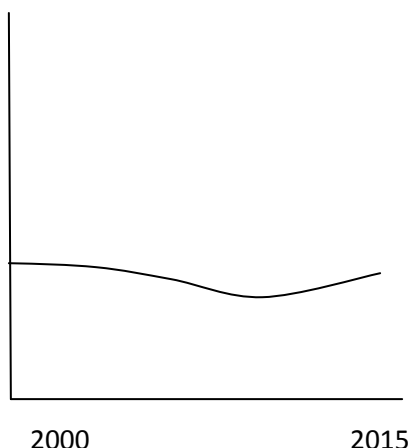
1990-luvun alussa lama vaikutti Suomessa ja näkyi myös Könkään kylällä, vaikka kasvava matkailu helpottikin tilannetta hiukan työllistämällä ihmisiä rakennustyöhön. Alueen palvelutarjonta oli kuitenkin vielä niukkaa. Vapaa-ajan vieton näkökulmasta muutosta alkoi tapahtua nopeammalla tahdilla 2000-luvulle tultaessa. Kirjoittaja kertoo esimerkiksi tavasta matkustaa ostoksille Rovaniemelle ja Ouluun parempien valikoimien perässä, sillä kaikkea tarvittavaa ei vielä Kittilän alueen kaupoista saanut. Ero nykytilanteeseen verrattuna onlikin suuri.

Nykyisin kaupoissa on tavallisen perheen tarvitsemia vaate ja harrastustarvikkeita myös täällä Kittilässä. Varsinkin tuo levikeskus on hyvä kauppapaikka. Yksi turisti kerran sanoi että täällä on trendikkäämpiä tavaroita kuin etelässä.

Levillä, joka on sirkankyässä, on entiseen verrattuna runsaudenpula liikkujan harrastusmahdollisuuksista.

Kauppojen parantuneen valikoiman lisäksi liikunnallisista harrastuksista on jopa runsaudenpula ja Levi-tunturin päälle rakennetussa kongressikeskuksessa on mahdollisuus käydä elokuvissa. Matkailijoiden vilinä lähiladuilla on myös esitetty positiivisena ilmiönä. Uusista aktiviteeteista huolimatta perinteiset harrastukset, kuten kansalaisopiston kurssit, marjastus sekä kyläläisten yhteinen tekeminen, ovat silti osa perheen arkea. Matkailu onkin pääpiirteittäin tuonut lähinnä lisää aikaisempaan verrattuna ja parantanut kylässä asumisen viihtyisyyttä, mikä näkyy juonikaavion kehityksessä nousujohteisuutena.

Kaavion lopussa oleva notkahdus kuvaa asuntojen hintojen nousua ja matkailijoiden tuomia ei toivottuja käyttäytymismalleja. Matkailijoiden esimerkillä on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu olevan vaikutusta paikallisten käyttäytymisen muutoksiin (Mathieson & Wall, 1982, s.135; Fisher, 2004, s. 339). Myös matkailun vaikutuksia Lapissa käsitelleet tutkimukset mainitsevat viihdepalveluiden saatavuuden ja runsaan alkoholinkäytön yhtenä matkailun vaikutuksena. Ristiriitaa aiheuttaa myös matkailualan kuuluva kahtiajako lomalla oleviin matkailijoihin ja työvaltaista arkea eläviin paikallisiin. (Jokinen ym., 2009; Mettiäinen, 2007, s. 11–12, 102). Kirjoittaja mainitsee joidenkin matkailijoiden tulevan pohjoiseen ryyppyreissulle. Näiden matkailijoiden lomakäytös saattaakin jäädä esimerkiksi heidän edustamastaan elämäntavasta ja vaikuttaa joidenkin paikallisten käytökseen.

Kuvio 22. Hyvä elämä kylällä

Toisessa kertomuksessa (kuvio 22.) kirjoittaja kokee eläneensä kylällä hyvää elämää. Eläminen kylällä ja kyläläisten väliset suhteet onkin kuvattu positiivisesti, minkä takia juonikaavio kulkee tasaisesti ylhäällä. Kertomus on kokonaisuutena matkailukriittinen ja painottuu tarkastelemaan kylän elämää sen sisäisten toimintojen kautta. Koulun uudelleen käyttöönotto ja kylän kehittämisestä kiinnostunut kyläyhdistys ovat kylän elämän kannalta tärkeitä asioita. Negatiiviseksi kirjoittaja näkee kuitenkin erilaisten perinteiden katoamisen, minkä syyksi hän arvelee matkailua.

Kansalaisopisto oli toimiva – oli hyviä kursseja mainitakseni kaikki Lapin käsityöt: nutukkaat, nauha- ym. kutomiset. Nyt ei kansalaisopistossa ole enää kursseja – jonka koen suureksi vajaukseksi – on nimittäin niin, että vanhat käsityötaidot häviävät, ellei järjestetä opetusta.

Käsityöperinteen katoamisen lisäksi kirjoittaja ilmaisee huolensa ruokakulttuurin ja luonnon antimien hyödyntämisen vähenemisestä. Kirjoittaja näkee silti matkailussa potentiaalia elvyttää ruokaperinnettä erilaisten ohjelmapalveluiden avulla.

Nykyaikaa kuvatessa perinteissä tapahtunut muutos alkaa näkyä konkreettisesti. Murre sanoja ei kuule käytettävän yhtä useasti kuin aiemmin ja ennen tavanomaiset ruuat ovat unohtuneet. Toisaalta ohjelmapalvelut ja alueen vetovoimaisuus ulkomaisten matkailijoiden keskuudessa tuovat selkeästi esille kulttuurin ja paikallisuuden arvoa. Nykyajan ilmiö kylällä on perinteiden katoamisen tiedostaminen ja vanhojen tapojen elvyttäminen. Voikin hyvin olla,

että edellisen katkelman kirjoittajan kertomuksessaan aavistelemat matkailun mahdollisuudet kylän perinteiden elvyttämisessä ovat jo toteutumassa. Nykytilanteen kokonaisuutta summaa hyvin seuraava kuvaus perinteen elävyydestä ja oman arjen kulusta.

Yrityksessä (nimi poistettu, tutk. huom.) uudet tuulet ovat puhaltaneet jo pitkään, perinteitä herätellään pikkuhiljaa takaisin henkiin. Vapaa-aikaa käytän matkailun tuomissa palveluissa. Laskettelen, keilaan, käyn kylpylässä ja testaan mahdollisuuksien mukaan uusia ravintoloita. Könkäällä kun olen, vietän vapaa-aikaa perheen parissa kotona.

Kylän nykyisyyttä voi verrata maaseudun kokemaan muutokseen. Könkään kylä poikkeaa mediassa olleista valtavirran tarinoista, joissa maaseutualueet hiljenevät työpaikkojen ja palveluiden kadotessa. Kaiken kannattamattomuuden vastakohtana on paikallisuudesta ja luonnon tarjoamista matkailuresursseista elävä kylä. Suurin osa kirjoittajista ilmaisee suoraan tai välillisesti tunnustusta matkailun tuomille elämän mahdollisuuksille. Tarve yrittäjien palveluille, uusien asuinrakennusten nouseminen, lapsiperheiden muutto kylään ja kehittyvä palvelutarjonta kuvaavat matkailuyrittäjien ja paikallisten saavutuksia. Kylä elää myös itsestään, sillä kyläläisten yhteistoimintana on järjestetty tapahtumia ja kerätty perinnetietoa.

Julkisten liikennepalveluiden puutteellisuus on yhden kirjoittajan esille tuoma ilmiö, joka on tuttu muillakin maaseutupaikkakunnilla. Matkailun ongelmana onkin palveluiden kehittäminen matkailijoiden tarpeista lähtöisin, jolloin paikallisten hyvinvointi jää toisinaan huomioimatta. Levikeskuksessa on matkailusesongin aikana linja-auto laskettelurinteiden välillä. Muiden alueiden julkinen liikenne on kuitenkin pitkän linjan postiautojen varassa.

Lähiöistymisestä on puhuttu jo 1970-luvulta lähtien. Kärjistetyksi kyse on kaupunkien läheisten alueiden tyypistymisestä työssäkäyntialueiksi, joiden sisällä ihmisten elämä on yksityisempää ja vuorovaikutus muihin vähenee (ks. esim. Kortteinen, 1982, s. 231–233). Lähiöistymiskehitys vertautuu myös maaseutualueiden kokemiin muutoksiin tilanteissa, joissa jokin seudullinen alue nousee työllistäjäksi yli muiden. Tällöin alueen oma sisäinen aktiivisuus saattaa kärsiä kylän sisäisten aktiviteettien karsiutuessa. Vaikka Könkäs on osittain Levikeskuksen työssäkäyntialuetta, oli se ainakin tähän tutkimukseen kertomuksensa kirjoittaneiden kuvauksissa säilyttänyt kylämäisyytensä. Matkailun kehittymisen jälkeen Kittilän alueelle on tullut myös toinen suuri työllistäjä, Suurikuusikon kultakaivos, joka työllistää tällä hetkellä 375 henkeä. Kultakaivos on kanadalaisen AgnicoEagle–kaivosyhtiön

omistuksessa ja yritys arvio kultakaivoksen jatkuvan nykyisin havaituilla esiintymillä aina vuoteen 2032 asti. (AgnicoEagle, 2014.)

7.4. Kylän tarina

Kuten aikaisemman tutkimuksen kohdalla tuli ilmi, matkailun vaikutuksia on tutkittu runsaasti negatiivinen–positiivinen-akselilla saaden aikaiseksi pitkiä luetteloita. Juonen avulla on kuitenkin mahdollista hahmottaa muutoksen kokonaisuus ja erilaiset kokemukset sen osina. Asenteen taustalla olevan tarinan lukeminen auttaa ymmärtämään sitä, miksi yksilö tai yhteisö asennoituu matkailuun ja sen vaikutuksiin tietyllä tavalla. Tarinan kautta tulee mahdolliseksi vastata miksi-kysymyksiin ja hahmottaa muuttujien välisiä suhteita. Yhtäältä edellä tulosluvuissa ilmi tulleet matkailun vaikutukset, kuten uudet harrastusmahdollisuudet, asuinympäristön muutos ja ruokakulttuurin muuttuminen, jäävät irrallisiksi ilman kokonaistarinan antamaa kontekstia. Toisaalta joitain muutoksen ulottuvuuksia olisi ollut mahdoton huomata ilman kertomusten kokonaisvaltaista tulkintaa. Kertomusten painopisteet, työ, sosiaalisten suhteiden merkitys ja elinvoimaisuus, tulivat parhaiten ilmi tarkasteltaessa kertomusten antamaa kokonaiskuvaa, jossa edellä mainitut saivat paljon tilaa. Kertomukset myös täydensivät toisiaan ja henkilön tarinan lisäksi olikin sisällöllisiä tarinoita, jotka jatkuivat toisissa kertomuksissa. Esimerkiksi perinteitä ja arvoja käsittelevät luvut saivat alkunsa siitä huomiosta, että tarinat täydensivät toisiaan. Käsityöläisammattien häviäminen sai jatkoa käsityöharrastusten aseman pohdinnasta. Mistä toinen aloitti, toinen jatkoi. Kokonaisvaltainen muodonanalyysi menetelmänä painottaakin kokonaiskuvan merkitystä yksittäisten asioiden ymmärtämisessä (Elliot, 2005, s. 41-42.; Lieblich ym., 1998; Polkinghorne, 1995, s. 5,7).

Alle olen koostanut eri kertomusten kautta hahmottuvan kuvitteellisen tyyppitarinan yhden ihmisen kokemasta Könkään kylän muutoksesta.

Olen asunut kylällä lähes koko elämäni. Tänä vuonna minulle tulee täyteen 50 vuotta. Muistan lapsuuteni kodin.

60-luvulla kaikki perheenjäsenet työskentelivät jollain lailla kodin läheisyydessä. Äidilläni oli runsaasti kodinhoitoon liittyviä toimia, piti laittaa ruokaa suurelle perheelle, katsoa lasten perään ja hoitaa lehmät. Isällä ja veljellä oli maanviljelykseen liittyvien toimien ohella tapana kalastaa ja hankkia lisätuloja metsätyömailla. Naapureiden kanssa vaihdettiin kuulumisia lähes päivittäin, siinä työn ohessa omalla pihalla. Naiset puhuivat naisten asioita ja miehillä oli omat juttunsa.

70-luvulla kävin koulua. Silloin naapurista lähti ensin tytär Etelä-Suomeen ja vuoden päästä poika Ruotsiin. Niin teki moni muukin, jolla oli tietoa paremmasta. Maatalouselinkeino ei houkuttanut, sillä raha tuolla alalla oli tiukassa. Puhuttiin, ettei maatilapito kannata. Ihmiset miettivät kovasti mikä avuksi, kun kotiseuduilta pitäisi lähteä. Kylä hiljentyi kovasti.

Muistan vielä sen kun silta tuli vuonna 1979. Nyt kulkuyhteydet naapurikyliin paranivat. Koulusta pääsyt jälkeen muutin itsekin pariin vuodeksi Etelä-Suomeen. En kuitenkaan viihtynyt siellä kovin hyvin. 1980-luvulla Levin hiihtokeskusta alettiin rakentaa. Muutin takaisin kotikylään vuosikymmenen loppupuolella. Pääsin matkailun pariin töihin, mikä oli onni. Kotiseudulta löytyi myös puoliso, jonka kanssa meillä on nyt kolme lasta, kaikki jo aikuisia. Perustimme 1990-luvulla oman yrityksen, joka laman vaikeista ajoista huolimatta selvisi ja jota olemme vuosien saatossa kehittäneet. Nykyisin asiakkaina on myös matkailijoita.

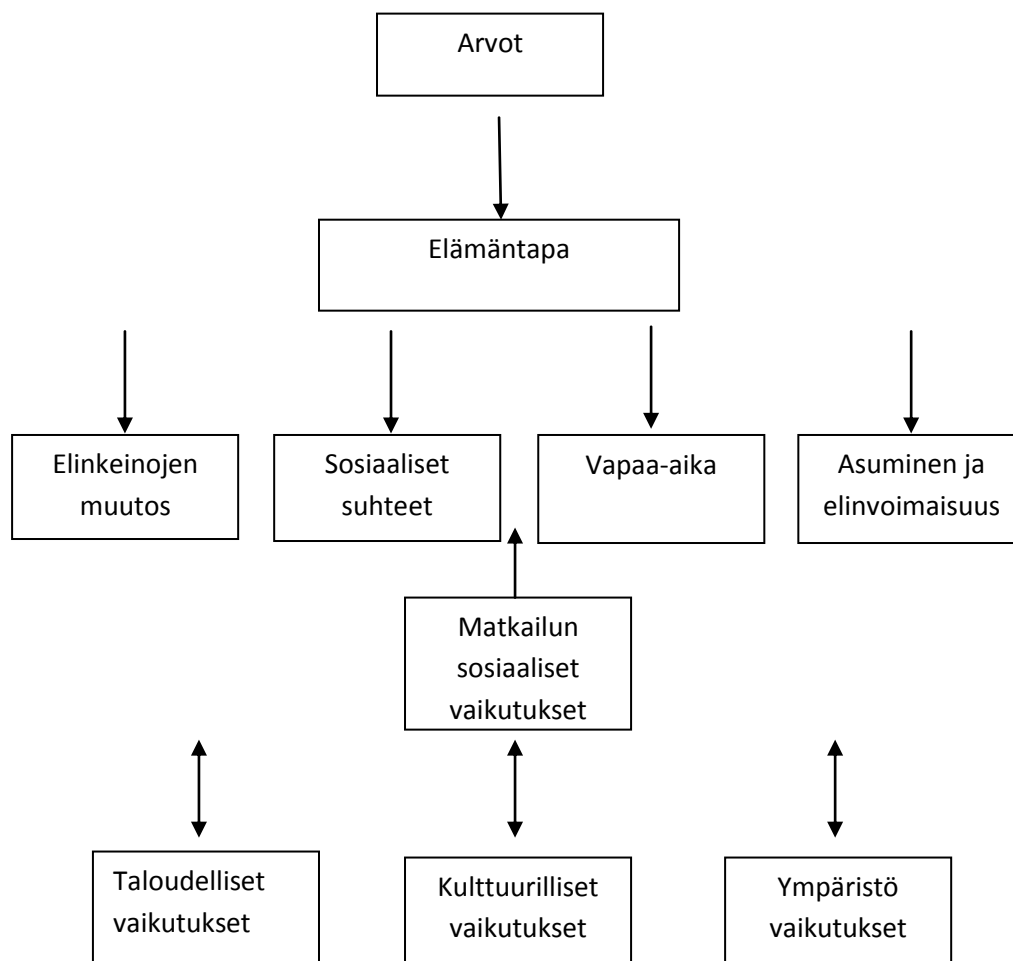
Vapaa-ajalla olen mukana kylätoiminnassa ja käyn kesäaikaan ja syksyllä paljon marjassa. Viikoittain tulee käytyä ryhmäliikuntatunnilla Levillä, ne ovat olleet mukava lisä hiihtoon ja moottorikelkkailuun. Kauppoja tänne on tullut viimevuosina paljon, uusia aukeaa joka sesongille. Viihdepalveluita ei tarvitsisi olla niin runsaasti tai ainakin alkoholin käyttöä voisivat matkailijat hillitä.

Matkailijamäärät ovat kasvaneet suuresti ja paljon on kysyntää kielitaidolle. Olen matkailijoiden parissa huomannut, että he tulevat tänne juuri Lapin luonnon ja ihmisten takia. Se on ollut kiva huomata, sillä aiemmin luulimme kylällä, että paikka kuihtuu kokonaan. Yksi lapsista on jo palannut tänne matkailutöihin. Toiset vielä opiskelevat ja tekevät työtä naapuripaikkakunnilla. Nuorempienkin on mukava muuttaa tänne kun on töitä, ihmisiä ja vapaa-ajan tekemistä.

Myönteinen suhtautuminen matkailuun oli seurausta omien tavoitteiden ja elämän ihanteiden toteutumisen kanssa. Useamman kohdalla matkailu oli mahdollistanut toivotun elämäntavan. Kuten aiemmassa luvussa (alaluku 5.4) totesin, matkailu on mahdollistanut omien arvojen mukaisen ympäristön. Uusien ihmisten kohtaaminen on edesauttanut suvaitsevaisuutta ja pienentänyt välimatkaa muuhun Suomeen. Tämän myötä kylästä on tullut itselle hyvä paikka asua. Toiseksi hiljentyvän kylän kokeminen ja pakkomuutto työn perässä muualle ovat lisänneet kiitollisuutta matkailua ja sen tuomia työmahdollisuuksia kohtaan. Elinkeino on asuinpaikkaa valitessa yksi elämän edellytys, sillä varsinkin nuorten aikuisten elämässä työvuosia on vielä pitkälti jäljellä ja työhön hakeutuminen on yleisesti odotettua. Matkailun kehittyessä on kasvanut myös harrastus- ja palvelutarjonta. Uudet mahdollisuudet otettiin mielellään vastaan lisänä aiemmille ajanviettotavoille. Elämän ylellisyydet, kuten ravintolat, kauneushoitolat ja elokuvissakäynti ovat tulleet aiempaa saavutettavammiksi. Kylään muuttoa suunnitteleville nämä palvelut voivat olla myös indikaattoreita, joiden avulla punnitaan oman elämän tarpeita ja vaatimuksia elinympäristön suhteen. On henkilökohtaisten mieltymysten mukaista, mitä asioita arjessaan arvostaa ylitse muiden. Yhdelle kirjoittajalle luonto oli ollut yksi kylään muuttoa edistäneistä tekijöistä. Sama seikka on tullut esille muissakin maalle muuttoa kartoittaneissa tutkimuksissa, joissa harvaanasutulle maaseudulle

muuttaneet ovat ennakoineet palvelutarjonnan niukkuuden, mutta arvostavat asuinympäristössään muita elämäntapansa kannalta oleellisia tekijöitä. (ks. Kytö & Ahola, 2006, s. 72–76.) Tarpeita syntyy toki uusien mahdollisuuksien edessä. Toisaalta esimerkiksi netti tuo globaaleja ilmiöitä lähemmäs. Kuten muuttoliikkeet todistavat, tieto niin sanotusti paremmasta elämästä muualla leviää ja ihmiset muuttavat työn ja elinvoimaisen asuinympäristön perässä. Ei siis voi sanoa, että ilman matkailun tuomaa palveluiden ja työmahdollisuuksien kirjoa ihmiset eläisivät niin kutsuttujen perinteisten tapojen mukaan ja kaipaamatta muilla alueilla olevia palveluita ja harrastemahdollisuuksia.

Pääosin matkailu on kertomusten kokonaiskuvan mukaan tuonut kylälle lähinnä hyviä asioita. Negatiivisiksi koetuissa muutoksissa olivat taustalla omien elämänarvojen ja ihanteiden kanssa ristiriidassa olevat muutokset. Kirjoittajat, jotka kyseenalaistivat alkoholin ongelmakäytön ja matkailijoiden huonon käytöksen lisääntymistä, kuvasivat kertomuksissaan vastakkaista elämäntapaa ja arvoja. Yksi kirjoittajista kuvasi paljon perhe-elämää, liikunnallista elämäntyyliä, harrastusmahdollisuuksien lisääntymistä ja työn ja koulun merkitystä sosiaalisille suhteille. Toinen kirjoittaja taas kertoi sivistystason noususta ja erilaisuuden hyväksymisestä. Muita vastakohtapareja olivat lomamökkien ja oikeiden talojen rakentaminen sekä matkailu ja aikaisemman työteliään ja säästeliään elämäntavan ihanne.

Kuvio 23. Elämäntavan näkökulma matkailun sosiaalisiin vaikutuksiin

Aiemmin mainittujen seikkojen pohjalta tulee perustelluksi yhdistää matkailun sosiaaliset vaikutukset osaksi kylän elämäntavan muutoksen keskustelua (kuvio 23.). Oman elämäntavan ihanteet ja taustalla vaikuttavat arvot vaikuttavat suhtautumiseen matkailun vaikutuksiin. Matkailun tuomat muutokset taas tulevat osaksi ihmisten jokapäiväistä arkea niin työn, vapaa-ajan, ympäristön muokkauksen kuin sosiaalisten suhteiden kautta. Elämäntavan käsitteen kautta hahmottuu muutoksen kokonaisvaltaisuus ja esimerkiksi matkailun taloudellisiksi tai ympäristöllisiksi vaikutuksiksi luokiteltujen muutosten tulo osaksi sosiaalisia muutoksia. Elämäntavan muutoksen aikaisemman tutkimuksen avulla on myös mahdollista hahmottaa kylän elämäntavan muutosta suhteessa yleiseen yhteiskunnalliseen kehityskulkuun, jossa sekä kylä että matkailu ovat molemmat mukana.

8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Lähdin tutkimuksessani kartoittamaan matkailun roolia Könkään kylän elämäntavan muutoksessa. Tutkimuksen taustalla oli kaksi ennakko-oletusta, jotka ohjasivat joissain määrin teoreettisia ja menetelmällisiä valintoja. Ensimmäisenä oletuksena oli, että Könkään kylän elämäntavan muutokseen ovat vaikuttaneet matkailun lisäksi muut paikalliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Elämäntavan muutos, joskin varmasti toisenlainen, olisi varmasti joka tapauksessa havaittavissa, vaikka matkailua ei olisikaan kehitetty kylässä ja sen lähialueilla. Toiseksi oletin matkailun tuomien sosiaalisten vaikutusten tulevan osaksi yksilön ja kylän elämäntapaa, mikä näkyy arkisissa käytännöissä ja valinnoissa. Näiden oletusten kautta tutkimus sai matkailututkimuksen käsitteistön tueksi elämäntavan ja sen muutoksen tutkimusperinteen. Elämäntavan käsitteen avulla oli mahdollisuus tutkia muutosta kokonaisvaltaisemmin ja irtautua matkailun vaikutusten kategorisoinneista taloudellisiin, ympäristöllisiin, kulttuurisiin ja sosiaalisiin. Eronteon sijaan oleellista oli saada esille vaikutusten todellisuus elämän ja arjen näkökulmasta. Tässä kertomuksellisuus ja kertomusanalyysi tulivat sopiviksi menetelmiksi. Kertomus rajallisena tilana edesauttoi kirjoittajaa valitsemaan itselleen tärkeitä teemoja ja määritti kertomusten kokonaisuuden kautta tutkimuksen painopisteitä.

8.1. Tutkimustulokset

Yhtenä osatutkimuskysymyksenä oli: *Millaiset arvot Lapin maaseudun elämäntavan taustalla vaikuttavat nykypäivänä?* Tämän tutkimuksen kertomuksissa oli hahmotettavissa arvojen jatkumo menneestä nykyiseen sekä modernien arvojen tulo osaksi kylän arvomaailmaa ja asenneilmapiiriä. Kylällä edelleen vaikuttavia perinteisiä arvoja ovat työteliäisyys, ahkeruus, selviytyminen ja yhteisöllisyys. Työllä on suuri merkitys ihmisen elämän edellytysten kannalta, sillä se mahdollistaa toimeentulon. Työtä ja sen muutosta kuvattiin paitsi elinkeinojen ja työmahdollisuuksien muuttumisen kautta, myös arvona. Työteliäisyys ja ahkeruus olivat varsinkin ennen kunnia-asioita. Nykyisinkin matkailun tarjoamat työtilaisuudet mahdollistavat työteliäisyyden ihanteen toteuttamista ja matkailutyö aikaa vaativana sesonkityönä jatkaa tuttua maatalouselinkeinon piiristä opittua työnteon mallia. Ahkeruuden ihanne näkyi kertomuksissa monenlaisina työtehtävinä ja entisajan työkuvauksina. Selviytymisen teema tuli esille kertomusten juonellisissa kokonaisuuksissa. Monenlaisten haasteiden ja vaikeuksien jälkeen kylä ja kyläläiset olivat selvinneet ja

nykyisyys kuvattiin positiivisena aikana. Könkäällä yhteisöllisyyttä arvostetaan paljon ja yhteistä toimintaa kaivattiin enemmän. Aiemmin oli tapana käydä useammin kylässä naapurissa tai vaihtaa kuulumisia. Vaikka kylällä on paljon toimintaa esimerkiksi kyläyhdistyksen ja yhteisten projektien muodossa, koettiin silti tarvetta kasvattaa yhteistoiminnan määrää. Tämä kertoo osaltaan toimivasta kyläkulttuurista ja yhteisöllisyydestä, sillä hyväksi havaittua toimintaa halutaan lisää ja osataan kaivata.

Toisena osatutkimuskysymyksenä oli: *Millaista elämäntapaa ja arvomaailmaa matkailu tuo lähialueilleen?* Perinteisten arvojen rinnalle on tullut moderneiksi luokiteltavia arvoja, kuten suvaitsevaisuus, erilaisuuden hyväksyminen ja sivistyneisyys. Matkailun myötä kohtaamiset ulkopaikkakuntalaisten ja ulkomailta tulevien matkailijoiden kanssa ovat lisääntyneet. Tämän seurauksena uusiin ihmisiin suhtaudutaan aikaisempaa avoimemmin ja tilaa annetaan myös erilaisuudelle. Muuttunut asenneilmapiiri on tulkintani mukaan tehnyt kylästä kirjoittajien omien arvojen mukaisen paikan elää ja lisännyt mahdollisuuksia asettua kylään asumaan. Toisaalta toivotun elämäntavan toteutumisen kannalta matkailun koettiin olevan haasteena yhteisen toiminnan lisäämiselle, sillä työn raskaus vie voimia. Raskaan työn vastapainona vapaa-aikaa halutaan viettää omassa perhepiirissä. Kylätoiminnan sijaan keskittyminen perhepiiriin voi olla myös osa yhteiskunnallista kehitystä tai elämänvaiheeseen liittyvä piirre.

Matkailun kehittyminen alueelle on ollut rakentamassa elinvoimaista kylää, jossa jokaisella on mahdollisuus työhön. Matkailualan työllistävyyden myötä on tullut paljon uusia työpaikkoja ja tilaisuuksia yrittäjyydelle. Uudet työmahdollisuudet ovat edesauttaneet kylän elinvoimaisuutta sen kokemassa elinkeinojen muutoksessa. Työ on tuonut alueelle uusia asukkaita ja paluumuuttajia, joilla on työllistymisensä kautta mahdollisuus asettua kylälle pysyvästi. Asuntojen rakentaminen ja matkailun myötä kehittyneet palvelut luovat kuvaa kehittyvästä ja tulevaisuuteen suuntaavasta alueesta. Ilman työtä ja riittäviksi koettuja palvelumahdollisuuksia varsinkin työikäisen olisi vaikea asettua kylälle asumaan, vaikka alue muuten tarjoaisi oman elämäntavan ihanteiden mukaisen paikan asua.

Matkailun rinnalla kehittyneet vapaa-ajan palvelut ja ravintolakulttuuri ovat haastaneet perinteisiä tapoja ja harrastuksia. Perinteiden harjoittaminen kilpailee samasta ajasta muiden aktiviteettien kanssa. Lapin matkailu paikkaan sidottuna ilmiönä on kuitenkin auttanut paikallisia myös arvostamaan omaa asuinympäristöä ja sen perinteitä. Vaikka jotkin perinteet ovat vaarassa kadota, on matkailun avulla mahdollisuus elvyttää perinneosaamista ja taitojen arvostusta. Perinteet ovatkin hakemassa uutta paikkaa, aiemmista elinkeinoista, arkisista

käytännöistä ja harrastuksista on tullut matkailun valtteja ja juhlatapauksiin liittyvää kulttuuria.

Kolmantena osatutkimuskysymyksenä oli: *Minkälaisia toiminnallisia muutoksia matkailu on saanut aikaan?* Matkailun aikaan saamat konkreettiset muutokset ulottuivat monille elämänaloille. Palkkatyö on lisääntynyt ja työssä käydään nykyisin useammin oman kodin ja kylän ulkopuolella. Harrastusmahdollisuudet ovat viimeisten vuosien aikana lisääntyneet huomasti. Arjessa on mahdollista harrastaa monipuolisesti ja kokeilla uusia liikuntalajeja. Latureitit ovat parantuneet kysynnän mukaan. Infrastruktuurin kehittyessä kokemus alueen etäisyyksistä pienenee ja Levin palvelut tulevat yhä lähemmäksi. Matkailijoiden ja paikallisten tarpeisiin vastaavia palveluita on entistä enemmän, eikä enää ole välttämätöntä suunnata isompiin kaupunkeihin ostosten, ravintoloiden tai hyvinvointipalveluiden takia. Latureittien lisäksi oma asuinympäristö on muuttunut myös uusien asuintalojen ja lomamökkien rakentamisen seurauksena. Ruokailutottumukset ovat muuttuneet ravintolapalveluiden ja uusien makujen ollessa paremmin saatavilla. Näin ollen perinteisten ruokien valmistus on vähentynyt. Matkailijoiden kohtaaminen on lisännyt alueen kansainvälisyyttä, sillä ulkomaalaisia turisteja on mahdollisuus tavata päivittäin.

Päätutkimuskysymyksenä oli *Mikä on matkailun rooli lappilaisen kylän elämäntavan muutoksessa?* Tämän tutkimuksen tuloksia aiempiin peilattaessa näyttää siltä, etteivät matkailun tuomat muutokset poikkea suuresti yleisestä yhteiskunnallisesta kehityksestä. Könkään tapauksessa matkailu on enemmänkin toiminut yhtenä muutoksen välittäjänä. Muutos kylän elämäntavassa olisi tapahtunut joka tapauksessa, kenties johonkin toiseen suuntaan. Ero on nähtävissä lähinnä verratessa kylän muutosta muiden maaseutupaikkakuntien kokemaan muutokseen. Matkailun kehittyminen alueella on ratkaissut kehityksen suunnan kohti elinvoimaista maaseutua ja asuinympäristöä, mikä näkyy kertomuksissa 1970- ja 1990-lukujen murrosta kuvailtaessa. 1970-luvulla oli vielä näkyvissä toinen mahdollisuus, johon kuului kylän hiljeneminen. Varsinkin nuorempien kyläläisten elämän suunta oli kylän ulkopuolella, Etelä-Suomen ja Ruotsin isommilla paikkakunnilla, joilla oli tarjota työmahdollisuuksia.

Matkailun roolia hahmottaessa oleellisinta onkin paikallisten kokemus siitä, miten matkailu heidän elämäänsä on vaikuttanut ja millaisia rooleja matkailu elämäntavan muutoksessa saa. Pääosin matkailu oli alueella toivotunlaisen elämäntavan ja kylän elämän mahdollistaja,

auttaja tai positiiviseksi koetun kehityksen alullepanija. Vain harvoissa tapauksissa esiintyi kritiikkiä matkailun vaikutuksia kohtaan.

8.2. Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksessani oli tavoitteena hahmottaa matkailun vaikutusten ilmenemistä sen lähialueen ihmisten elämäntavoissa ja arjessa. Pelkäsin aluksi, että Levin välitön läheisyys saattaisi johtaa kritiikkiin tutkimusasetelman suhteen, mikäli Kōnkään kyläläiset olisivat koneet yhtenäisyyttä Levin matkailualueeseen. Kävikin oikeastaan päinvastoin. Kylällä asuvat määrittelivät Levin tarkasti Sirkkaan, jonne myös suurin osa matkailun negatiiviksi koetuista vaikutuksista heidän mukaansa jäi. Kylän elinvoimaisuus ja muut elämän edellytykset olivat silti vahvasti matkailun ja Levin toimijoiden myötävaikutusta.

Valitsemani aineiston tuottamisen menetelmä oli joillekin tutkimukseen osallistujille vieras. Todennäköisesti kokemus osallistumisesta ja tutkimuksen tuloksiin tutustuminen lisäävät luottamusta menetelmän mahdollisuuksiin. Mikäli tutkimus toistettaisiin, olisi osallistujilla varmasti enemmän rohkeutta kertomusten kirjoittamiseen ja omien näkökulmien esille tuomiseen. Toisaalta tämän tyyppisen tutkimuksen aineisto on aina ainutkertainen, kyseisessä tilanteessa syntynyt tuotos. Kuvallisten virikkeiden käytön koin mielekkääksi tutkimustilanteen kannalta. Kuvat otettiin poikkeuksetta hyvin vastaan ja koin, ettei niissä ollut kenenkään osallistujan kannalta tarkoituksellisen provosoivaa sisältöä. Kuvia katsellessaan ihmiset kertosivat muistojaan, ja pohtivat mistä kyseinen kuva mahtaa olla otettu ja mitä kuvassa on. Kuvat myös toimivat muistamisen apuna ja tekivät kertomuksista moninaisempia. Jokaiselle osallistujalle eri kuvat olivat kiinnostavia ja toivat mieleen erilaisia ajatuksia. Kaiken kaikkiaan kertomuksissa tuli esille hyvin monenlaisia asioita osallistujien omaan ja kylän elämään liittyen, minkä koen aineiston tuottamisen menetelmän vahvuudeksi. Itse en olisi esimerkiksi haastattelutilanteessa osannut kysyäkään kaikkien esille tulleiden asioiden perään.

Aineiston tuottamisen tilanteessa sain kritiikkiä siitä, miksi en tutki matkailuyrittäjiä, matkailualan työntekijöitä tai asiantuntijoita, joilla on enemmän kokemusta ja niin sanottua oikeaa tietoa matkailun vaikutuksista ja elämäntavan muuttumisesta. Kritiikki herätti pohtimaan tiedon luonnetta. Itselläni oli pyrkimyksenä saada juuri matkailun lähellä sijaitsevassa kylässä asuvilta ihmisiltä omia kokemuksia heidän taustoistaan riippumatta.

Kaikki eivät kuitenkaan henkilökohtaisesti kokeneet olevansa päteviä kertomaan aiheesta. Mikäli vain tietyillä ihmisillä olisi pätevyys osallistua tieteellisen tiedon tuottamiseen, tulisi tiedosta hyvin rajallista. Asiantuntijoiden toisilleen tuottama tieto ja meta-analyysit aiempien tutkimustulosten pohjalta menettävät nopeasti kosketuksensa ihmisten arkipäivään. Arkipäiväinen ja tavallinen eivät välttämättä koskaan saavuta kokijoidensa arvostusta, vaan näyttäytyvät itsestäänselvyyksinä. Itsestäänselvytykset eivät silti ole yhteisesti jaettuja universaaleja totuuksia. Tämän takia kokemuksellista tietoa matkailun roolista elämäntavan muutokseen on tärkeää tuottaa, paitsi paikallisten omaa kylänsä kokevan tietoisuuden lisäämiseksi, myös asiantuntijuuden rakentamiseksi ja päätösten tueksi. Matkailututkimuksen lentävä lausahdus on ”Matkailun sidosryhmiä ovat kaikki”. Tämän tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on ollut herättää pohtimaan matkailun vaikutusten intensiteettiä ydinalueiden ulkopuolella. Matkailun rooli muutoksessa ei rajaudu vain matkailun parissa työskenteleviin, vaan koskettaa välillisesti paljon suurempaa ihmismäärää. Kuten yksi kirjoittaja totesi.

Viimeisen kymmenen vuoden ajalle emme suuria muutoksia löytäneet, ehkä emme vain huomaa niitä vielä kun aikaa on kulunut näin vähän.

Muutoksia todennäköisesti on siis ollut, mutta niiden näkeminen vaatii ajallista etäisyyttä. Tämän päivän tuomat muutokset sulautuvat vielä osaksi ajan kulkua ja muita päivittäisiä toimia. Jatkotutkimusta olisi mahdollista tehdä syventämällä aihetta haastatteluiden ja havainnoinnin keinoin. Mielenkiintoista olisi myös tehdä vertaileva tutkimus matkailun ydinalueen ja viereisen kylän asukkaiden kokemusten välillä, sillä nyt negatiiviset tekijät rajautuivat kertomusten mukaan vain matkailun ydinalueelle.

KIITOKSET

Kaunis kiitos Könkään kyläläisille, kyläyhdistykselle ja pj. Jenni Jokelalle innokkaasta osallistumisesta ja avusta aineiston tuottamisessa. Kiitos kaikille graduprosessissa mukana olleille kannustuksesta ja viisaista neuvoista. Kiitos ohjaajalleni Monika Lüthjelle. Kiitos Soile Veijolalle, Markku Vierulle sekä muille graduseminaareissa työtäni kommentoineille, vertaisryhmää unohtamatta. Työn tekemistä edisti myös Lapin yliopiston monitieteellinen yhteisö: Kuvien tutkimuskäyttöön liittyen sain vastauksia Petri Keskitalolta oikeustieteiden tiedekunnasta ja elämäntavan viitekehukseen sain vinkkejä Merja Kinnuselta sosiologian oppiaineesta.

LÄHTEET

- Aho, S. & Ilola, H. (2004) *Maaseudun elinvoimaisuus – nykyisyydestä aineksia tulevaisuuteen*. (Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä 1.) Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Aho, S. & Ilola, H. (2006) *Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus*. (Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä 6.) Rovaniemi: Lapin yliopistopaino
- Abel, T. & Cockerham, W. C. (1993). Lifestyle or Lebensführung? Critical remarks on the mistranslation of Weber's "Class, Status, Party". *The Sociological Quarterly*, 34(3), 551–556.
- Ateljevic, I. & Doorne, S. (2000) 'Staying within the fence': Lifestyle entrepreneurship in tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(5), 378-392. DOI: 10.1080/09669580008667374
- Banks, M. (2001). *Visual Methods in Social Research*. Lontoo: SAGE Publications.
- Brunt, P. & Courtney, P. (1999). Host perceptions of sociocultural impacts. *Annals of Tourism Research*, 26(3), 493–515.
- Cohen, S. A. (2011). Lifestyle travellers. Backpacking as a way of life. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1535–1555. DOI:10.1016/j.annals.2011.02.002
- Cederholm, E. (2004). The use of photo-elicitation in tourism research – Framing the backpacker experience. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 4 (3), 225–241. DOI: 10.1080/15022250410003870
- Deery, M., Jago, L. & Fredline, L. (2012). Rethinking social impacts of tourism research: A new research agenda. *Tourism Management*, 33(2012), 64–73. DOI: 10.1016/j.tourman.2011.01.026

Elliot, J. (2005). *Using narrative in social research. Qualitative and quantitative approaches*. Lontoo: SAGE Publications.

Eskola, A. (1963) *Maalaiset ja kaupunkilaiset*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Fisher, D. (2004). The demonstration effect revisited. *Annals of Tourism Research*, 31(2), 428–446. DOI:10.1016/j.annals.2004.01.001

Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.

Hakkarainen, M. & Tuulentie, S. (2008). Tourism's role in rural development of Finnish Lapland: Interpreting national and regional strategy documents. *Fennia* 186, 3-13.

Hakkarainen, M. (2009). Matkailu maaseudun uutena työnä. Teoksessa S. Tuulentie (toim.). *Turisti tulee kylään. (132–159) Matkailukeskukset ja lappilainen arki*. Helsinki: Minerva.

Hakkarainen, M. (2011). Nykypäivän Lokka ja syrjäkylän mahdollisuudet. Teoksessa L. Pyhäjärvi, M. Hakkarainen, T. Helle, S. Tuulentie, M. Autti & P. Sarala (toim.) *Lokka muutosten näyttämönä*. 67-81. (Lapin tutkimusseura, Acta Lapponica Fenniae 23.) Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Harper, D. (2002) Talking about pictures: A case for photo elicitation. *Visual Studies*, 17(1), 13–26. DOI:10.1080/14725860220137345

Heidegren, C-G. (2004). Livsstil och livsföring i Simmels och Webers klassiska sociologi. *Sociologisk Forskning*, 2004(4).

Heikkinen, H. L. T. (2000) Tarinan mahti – Narratiivisuuden teemoja ja muunnelmia. *Tiedepolitiikka*, 4/2000, 47–58.

Herman, L. & Vervaeck, B. (2005). *Handbook of narrative analysis*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Hoikkala, T. (1998). Traditiosta vapaan valinnan illuusio. Teoksessa Roos, J-P. & Hoikkala, T. (toim.) *Elämänpolitiikka*, 152–168. Tampere: Gaudeamus.

Holmila, M. (2001). *Kylä -kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus*. Helsinki: SKS

Honkanen, A. & Mustonen, P. (2005). Sosiodemografiset tekijät ja elämäntapa matkailukulutusta selittävinä tekijöinä: kausaalinen analyysi. *Matkailututkimus*, 1(2005), 3–25.

Hyvärinen, M. (2004). Eletty ja kerrottu kertomus. *Sosiologia*, 4/2004, 297–309.

Hääg, S., Lehtimäki, M. & Steinby, L. (2009). *Näkökulmia kertomuksen tutkimiseen*. Helsinki: SKS.

Höckert, E., Hakkarainen, M. & Jänis, J. (2013). Matkailun paikallinen kehittäminen maaseudulla. S. Veijola. (toim.) *Matkailututkimuksen lukukirja*. 160–172. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Högbacka, R. (2003) *Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla*. Helsinki: SKS.

Jallinoja, R. (2000a). Ylilatautunut yksityiselämä. Teoksessa T. Hoikkala, & J-P. Roos (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologia teorioita vuosituhanen vaihteesta*. 172–186. Helsinki: Gaudeamus.

Jallinoja, R. (2000b) *Perheen aika*. Helsinki: Otava.

Jallinoja, R. (2006) *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.

Jamal, T. & Stronza, A. (2009). Collaboration theory and tourism practices in protected areas: Stakeholders, structuring and sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(2), 169–189
DOI: 10.1080/09669580802495741

- Jokinen, M., Mettiäinen, I., Sippola, S. & Tuulentie, S. (2009). Sosiaalinen kestävyys muuttuvissa matkailukylissä: Paikallisia näkemyksiä kehityksestä. Teoksessa S. Tuulentie (toim.). *Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki*. 60–85. Helsinki: Minerva.
- Järvelä, M. (1994). Elämäntavan näkökulma kulttuurin muutoksen tulkinnassa. Teoksessa J. Kupiainen & E. Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. 74–96. Tietolipas 130. Helsinki: SKS.
- Järviluoma, J. (1993). *Paikallisväestön asennoituminen matkailuun ja sen seurausvaikutuksiin: esimerkkinä Kolarin kunta*. Oulu: Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuskeskus.
- Kaasila, R. (2008). Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa R. Kaasila, R. Rajala & K.E. Nurmi (toim.) *Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä*. 41–66. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Kauppila, P. (2004). Matkailukeskuksen kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä paikallistasolla: Esimerkkinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Nordia geographical publications*. 33(1).
- Kerstetter, D. & Bricker, K. (2009). Exploring Fijian's sense of place after exposure to tourism development. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(6), 691–708. DOI: 10.1080/09669580902999196
- Keskitalo-Foley, S. (2004). *Kohti kuulumisen maisemia. Toimijuuden tilat ja paikat lappilaisen maaseudun naisten elämäkerroissa*. (Acta Universitatis Lapponiensis 78.) Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kim, K., Uysal, M. & Sirgy, J. (2013). How does tourism in a community impact the quality of life of a community residents? *Tourism Management*, 36(2013), 527–540. DOI: 10.1016/j.tourman.2012.09.005.
- Kortteinen, M. (1982) Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Otava.

Kugapi, O. (2014) ”Se on sydämen asia se saamenkäsityö”. Matkailun vaikutukset saamelaiseen käsityökulttuuriin ja kulttuuri-identiteettiin. Pro gradu tutkielma. Lapin yliopisto, Matkailututkimus.

Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Kytö, H. & Aatola, L. (2006) *Muuttuva maalle muuttaja. Maallemuuttajien elämäntavat ja maallemuuton mukanaan tuomat muutokset*. (Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 3:2006.) Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Lassila, H. (2005). *Matkailutilan sukupolvenvaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Leskinen, T. (2006). *Kotiseudun transformaatio matkakohteeksi. Esinemuistojen kertomusanalyysi*. (Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja, B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 8.) Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lieblich, A., Tuval-Maschiach, R. & Zilber, T. (1998). *Narrative research. Reading, Analysis and Interpretation*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Lämsman, A-S. (2004) *Väärtisuhteet Lapin matkailussa. Kulttuurianalyysi suomalaisten ja saamelaisten kohtaamisesta*. Saarijärvi: KustannusPuntsi.

Mathieson, A. & Wall, G. (1982). *Tourism. Economic, physical and social impacts*. New York: Longman Scientific & Technical.

Marchant, B. & Mottiar, Z. (2011). Understanding lifestyle entrepreneurs and digging beneath the issue of profits: Profiling surf tourism lifestyle entrepreneurs in Ireland. *Tourism Planning and Development*, 8(2), 171–183. DOI: 10.1080/21568316.2011.573917

Matteucci, X. (2013). Photo elicitation: exploring tourist experiences with researcher-found images. *Tourism Management*, 2013(35), 190–197. DOI:10.1016/j.tourman.2012.07.002

McKercher, B., Wang, D. & Park, E. (2015). Social impacts as a function of place change. *Annals of Tourism Research*, 50, 52–66. DOI: 10.1016/j.annals.2014.11.002

Meretoja, H. (2009). Inhimillisen todellisuuden narratiivisuus ontologisena ja epistemologisena kysymyksenä. Teoksessa S. Hägg, M. Lehtimäki & L. Steinby (toim.) *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. 207–237. Helsinki: SKS.

Mettiäinen, Ilona (2007). *Tunturilaidan kylästä matkailukeskukseksi. Paikallisten toimijoiden näkökulmia Ylläksen ja Levin matkailukeskusten kehittymiseen ja vuorovaikutteiseen suunnitteluun*. (Arktisen keskuksen julkaisuja.) Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Mikkola, T. (2003). *Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka. Tutkimus arvojen mittaamisesta ja monitasoisuudesta*. (Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia no. 241.) Helsinki: Yliopistopaino Helsinki.

Möller, P. (2012). Young adult transition in a tourism dominated rural area. *Tourism Planning and Development*, 9(4), 429–440. DOI:10.1080/21568316.2012.726260

Palosaari, N. (2009). Paikallinen silmäpari matkailua tarkastelemassa. Teoksessa S. Tuulentie (toim.). *Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki*. 54–59. Helsinki: Minerva.

Pizam, A. (1978). Tourism's impacts: The social costs to the destination community as perceived by its residents. *Journal of Travel Research*, 16(8), 8–12.

Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.) *Life history and narrative. Qualitative studies series 1*. 5–23. London: Routledge Falmer.

Purjo, T. (2014). *Arvot ovat ihmisen toiminnan perusta*. Tampere: Tampere University Press.

- Purhonen, S., Gronow, J., Heikkilä, R., Kahma, N., Rahkonen, K. & Toikka, A. (2014) *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyhäjärvi, L. (2011). Lokka muutosten näyttämönä – allasalueen elinkeinojen muutos. Teoksessa L. Pyhäjärvi, M. Hakkarainen, T. Helle, S. Tuulentie, M. Autti & P. Sarala (toim.) *Lokka muutosten näyttämönä*. 3–66. (Lapin tutkimusseura, Acta Lapponica Fenniae 23.) Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Relph, E. (1986) *Place and placelessness*. Lontoo: Pion Limited.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Los Angeles: SAGE.
- Roberts, K. (2006). *Leisure in contemporary society. Second edition*. Wallingford: CABI.
- Rojek, C. (1998). *Decentring leisure. Rethinking leisure theory*. Lontoo: SAGE Publications
- Rolig, J. (2014). Matkailun vaikutukset yksilön elämäntyyliin. Tapaustutkimus Äkäslompola. Pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto, Matkailututkimus.
- Roos, J-P. & Hoikkala, T. (1998). *Elämänpolitiikka*. Tampere: Gaudeamus.
- Roos, J-P. (1985). *Elämäntapaa etsimässä*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ruokatieto (2013). Suomalaisten suosikkiruuat. Haettu 28.4.2015 osoitteesta <http://www.ruokatieto.fi/ruokakulttuuri/suomalaisten-suosikkiruuat>
- Saarnivaara, M. (1996). Tutkija näkyviin. Teoksessa M. Saarnivaara (toim.) *Subjektiviteettia etsimässä. Metodologisia kohtaustilanteita*. Kulttuuri ja oppiminen työryhmä. Työpapereita n:o 2. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto, 105–125.
- Salmon, P. & Riessman, C. K. (2013) Looking back on narrative research: An exchange. Teoksessa M. Andrews, C. Squire & M. Tamboukou (toim.) *Doing narrative research. Second edition*. 197–204. Los Angeles: SAGE Publications.

Setälä, P. (1998). Eurooppalaiset arvot. Teoksessa K. Kajaste (toim.) *Arvomme yhteiskunnassa*. 15–29. Helsinki: EDITA.

Silvasti, T. (2001). Talonpojan elämä: tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sinisalmi, M. (1998). Arvot suomalaisessa kunnallispolitiikassa. Teoksessa K. Kajaste (toim.) *Arvomme yhteiskunnassa*. 107–124. Helsinki: EDITA.

Sintonen, T. (1999). *Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. Jyväskylä: SoPhi. Jyväskylän yliopisto.

Snelgrove, R. & Havitz, M. E. (2010). Looking back in time: The pitfalls and potential of retrospective methods in leisure studies. *Leisure Sciences*, 32(4), 337–351.

DOI:10.1080/01490400.2010.488199

Sobel, M. E. (1981). *Lifestyle and social structure. Concepts, Definitions, Analyses*. New York: Academic press.

Stewart, W. P. & Floyd, M. F. (2004). Visualizing leisure. *Journal of Leisure Research*, 36(4), 445–460.

Tilastokeskus (2012). *Paavo – Postinumeroalueittainen avoin tieto*. 2015 julkaistu aineisto. Haettu 11.5.2015 osoitteesta

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/

Tilastokeskus (2013). *Paavo – Postinumeroalueittainen avoin tieto*. 2015 julkaistu aineisto. Haettu 11.5.2015 osoitteesta

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/

Tosun, C. (2002). Host perceptions of impacts. A comparative study. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 231–253.

Tuohinen, T. (2000). Heinäsirkka vai muurahainen? Suomalaisen työhalun psykologisilla juurilla. Teoksessa T. Hoikkala & J-P. Roos (toim.) *2000-luvun elämä: sosiologia teorioita vuosituhatosen vaihteesta*. 238–266. Helsinki: Gaudeamus.

Tuominen, M. (1999). Lukkari poikineen. Mikrohistoriallinen katsaus Kittilän seurakunnan vaiheisiin. Teoksessa M. Tuominen, S. Tuulentie, V-P. Lehtola ja M. Autti (toim.) *Tunturista tupaan. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit*. Osa 2. 45–73. (Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 33.) Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuulentie, S. & Heimtun, B. (2014). New rural residents or working tourists? Place attachment of mobile tourism workers in Finnish Lapland and Northern Norway. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 14(4), 367–384. DOI: 10.1080/15022250.2014.967998

Törrönen, J. (2001). Haastattelemisen virikkeillä: Virike johtolankana, pienoismaailmana ja/tai provosoijana. *Sociologia*, 3/2001, 205–217.

Vaarala, S-P. (2014). Sosiokulttuurisesti kestävä vieraanvaraisuuden ilmeneminen Inari-Saariselän matkailussa. Teoksessa O. Rantala & M. Hakkarainen (toim.) *Omaleimaista palveluallttiutta. Inari-Saariselän matkailutoimijoiden käsityksiä vieraanvaraisuudesta*. ss. 90–103. Rovaniemi: Matkailun tutkimus- ja koulutusinstituutin julkaisuja.

Valtonen, A. (2004). *Rethinking free time: A study on boundaries, disorders, and symbolic goods*. Acta Universitatis economicae Helsingiensis A:236. Helsinki: Helsingin Kauppakorkeakoulu.

Vargas-Sánchez, A., Porrás-Bueno, N. & Plaza-Mejía, A. (2014). Residents' attitude to tourism and seasonality. *Journal of Travel Research*, 53(5), 581–596. DOI:10.1177/0047287513506295

Veal, A. (2001). Leisure, culture and lifestyle. *Society and Leisure*, 24(2).

Veal, A. (1989). Leisure, lifestyle and status: a pluralist framework for analysis. Teoksessa C. Rojek (toim.) *Leisure Studies. Volume 3.* (2010). Los Angeles: SAGE.

Wearing, B. (1998). *Leisure and feminist theory.* Iso-Britannia: SAGE Publications.

Veijola, S. & E. Jokinen, E. (2008). Towards a hostessing society? Mobile arrangements of gender and labour. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 16(3), 166–181. DOI: 10.1080/08038740802279901

Veijola, S., Ilola, H. & Edelhjelm, J. (2013) Johdanto matkailun tutkimukseen. Teoksessa S. Veijola (toim.) *Matkailututkimuksen lukukirja.* 16–25. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

MUUT LÄHTEET

AgnicoEagle (2014) Kittilän kaivos. Haettu 12.5.2015 osoitteesta <http://beagnicoeagle.com/index.php?q=fi/kittil%C3%A4n-kaivos>

Erkkilä, V. (1973). *Kittilässä kivet kannot aitoina.* Kittilä: Omakustanne.

Erkkilä, V. (toim.) (2006) Täälläki on suuri paljous elämää. Perinnetietoa Könkäältä ja Rautuskylästä. Kittilä: Könkään ja Rautuskylän kyläyhdistys.

Jokela, T. (2006). Joen, järven ja metsän merkitsemät. Katsauksia Könkään ja Rautuskylän vaiheisiin. Teoksessa V. Erkkilä (toim.) *Täälläki on suuri paljous elämää. Perinnetietoa Könkäältä ja Rautuskylästä.* 24–79. Kittilä: Könkään ja Rautuskylän kyläyhdistys.

Kideve elinkeinopalvelut (2015) *Kideve elinkeinopalvelut.* Haettu 27.4.2015 osoitteesta <http://www.kideve.fi/kideve-elinkeinopalvelut>.

Kittilä (1998). *Kittilä. Kittilän kuntakirja.* Jyväskylä: Gummerus.

Larsen, S. (2006) *Jumalan ja synnyttäjän välissä. Iris Palosaaren elämäntarina*. Tampere: Pilot-kustannus Oy.

Levin Sanomat (2014) Taivaanvalkeista tulossa suuri elämyskeskus. *Levin Sanomat*. Joulukuu 2014.

Matkailu Kittilässä (2010) www.kittila.fi 18.8.2010. Haettu 19.6.2015 osoitteesta <http://www.kittila.fi/matkailu-kittilassa>

Tohmo, P. (2013) Lintutorni nousi Könkääle. *Kittilälehti*. Haettu 27.4.2015 osoitteesta <http://www.kittilalehti.com/arkisto/lintutorni-nousi-konkaalle.html>

Tätä kaikkea Levi tarjoaa (2015) www.levi.fi Haettu 19.6.2015 osoitteesta <http://www.levi.fi/fi/viihdy-levilla.html>

LIITE 1. Kutsu kirjoitustilaisuuteen

TUTKIMUS KÖNKÄÄN KYLÄN ELÄMÄNTAVAN MUUTOKSESTA

Teen tutkimusta Könkään kyläläisten kokemasta arkielämän muutoksesta. Näkökulmia voivat olla esimerkiksi harrastukset, työelämä, ihmissuhteet, asuminen ja ajankäyttö. Tavoitteeni on hahmottaa lähialueille kehittyneen matkailutoiminnan merkitystä viime vuosikymmenten elämäntavan muutoksessa. Tarvitsisin mahdollisimman monenlaisia omakohtaisia kertomuksia aiheeseen liittyen. Mukaan ovat tervetulleita kaikki tutkimuksesta kiinnostuneet, niin pitkään kuin lyhyemmän aikaa Könkäällä asuneet.

2.3.2015. kello järjestettävässä tilaisuudessa on mahdollisuus kertoa omasta arjesta ja elämän muuttumisesta vuosien saatossa. Aluksi esitän tilaisuutta varten kootun kuvaesityksen, josta voi saada ideoita kertomukseen. Tämän jälkeen on aikaa kirjoittaa vapaamuotoinen kertomus aiheesta. Käsittelen kertomukset luottamuksellisesti, yksittäisten henkilöiden nimet eivät tule näkyviin. Valmiissa tutkimuksessa tulee esille, että tutkimus on tehty Könkään kylässä.

Tutkimuksen käsikirjoitusta on mahdollista kommentoida ennen lopullista julkaisua.

Kyseessä on pro gradu – tutkimus Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden matkailututkimuksen oppiaineeseen.

Ethän epäröi ottaa yhteyttä. Vastaan mielelläni tutkimukseen liittyviin lisäkysymyksiin.

Yst. Sanna-Pauliina Vaarala

puhelin: 040 7009050

sähköposti: sanvaara@ulapland.fi

LIITE 2. Kirjoitustilaisuuden virikekuvat.

<p>Työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Porukkaa tauolla heinänteosta • Mies lypsyllä • Tukin uittoa 	<p>Kuvaavat kylän perinteisiä elinkeinoja karja- ja metsätaloutta. Myös osa harraste- ja matkailun aktiviteetit kategoriassa olevista kuvista voi yhdistää elinkeinoihin.</p>
<p>Harrasteet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Moottorikelkkailu kielletty –kyltti kesäisessä ympäristössä • Metsästäjä koirineen (mies) • Sienestäjä (nainen) • Pojat leikkivät pyssyleikkejä, taustalla avara tunturi ja jokimaisena 	<p>Kuvaavat erilaisia harrastusmahdollisuuksia ja vapaa-ajan maisemia perinteisemmästä näkökulmasta.</p>
<p>Matkailun aktiviteetit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Levin alppikylä valoineen yläperspektiivistä • Perhe munkkikahvilla ulkona, (mies, nainen, tyttö) • Kaveriporukka lumikenkäilemässä, (kaksi miestä ja nainen) • Lumilautailijoita (kolme naista) 	<p>Kuvaavat aktiviteetteja, jotka ovat vahvistuneet tai syntyneet matkailijoiden tarpeiden palvelemiseksi, kuten laskettelua ja ostosmahdollisuuksia.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Levin ostoskatua 	
<p>Luonto ja ympäristö</p> <ul style="list-style-type: none"> • suomuuraimia • kesäyö Ounasjoella • Syys-talvinen jokimaisema 	<p>Kuvaavat kylälle ominaista maisemaa, jossa tärkeällä sijalla läpi virtaava joki.</p>
<p>Mennyt maailma</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ihmisiä lossilla • Sirkan kylä 1970-luvulta • Jätetty talo 	<p>Kuvaavat maisemia, jotka liittyvät tiettyyn aikakauteen. Sirkan kylä ennen Levin kasvua, lossiliikennettä ennen sillan rakennusta ja maaseutupolitiikkaa, jossa oli kannattavampaa muuttaa työn perässä muualle.</p>